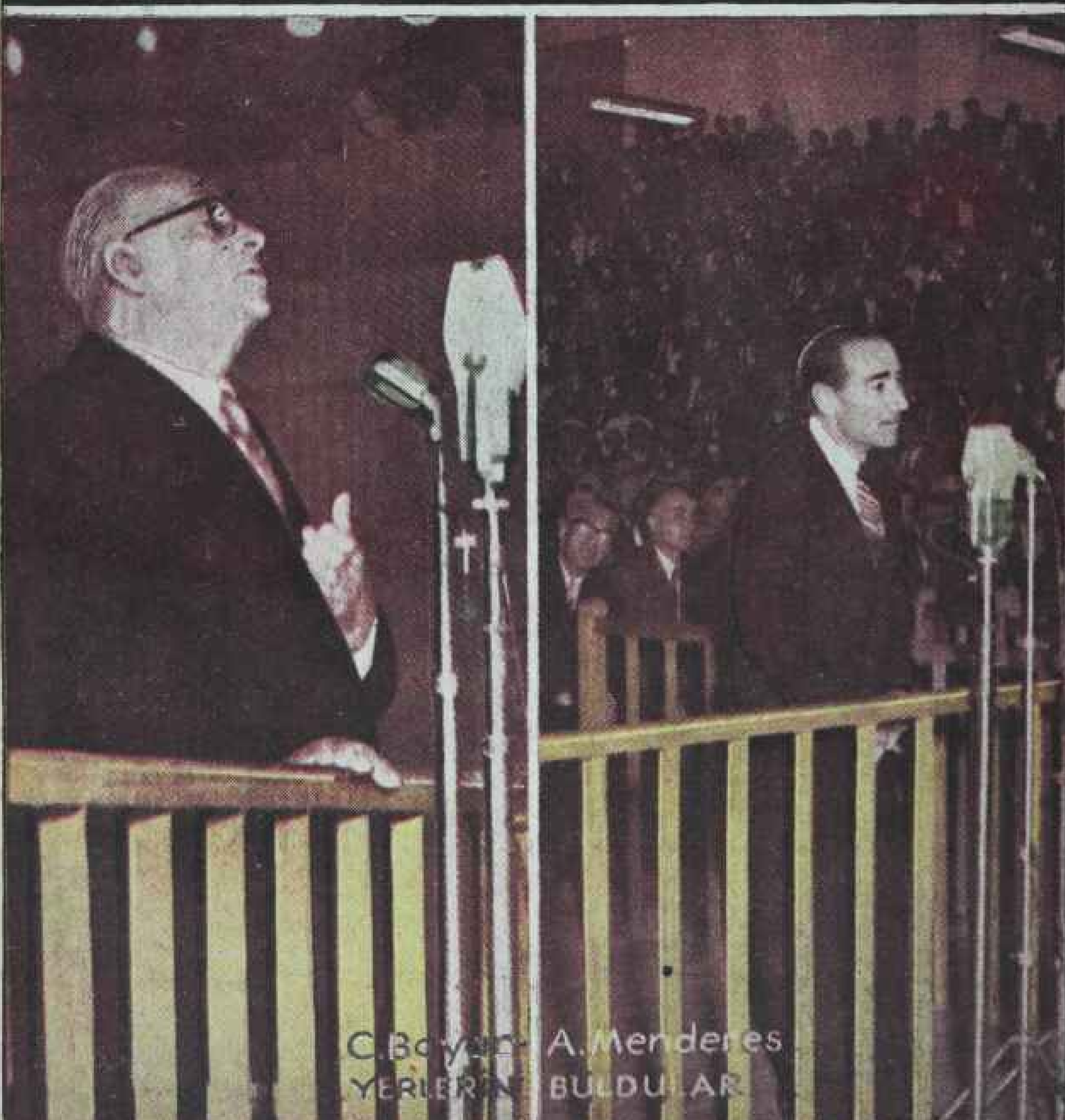
21 EKİM 1960 SAYI:

6-7 Eylülün Hesa

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

C.Bayar - A.Menderes
YERLERİNİ BULDULAR

FİYATI:

Traştan cildiniz tahriş oluyorsa
terkibinde sabun bulunmıyan, traş fırçasına ihtiyaç bırakmıyan ve aynı zamanda bir krem vazifesi gören **Glider** traş müstahzarını kullanınız
Glider
Glider
BİR WILLIAMS MÜSTAHZARIDIR
FAAL

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6. Cilt; XIX, Sayı: 323

Yazı işleri

Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel : 1 8 9 9 2 P. K 582 - Ankara

*

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgarlı Matbaa Tel : 15221

*

İstanbul Bürosu

Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han.

Tel : 27 12 07

*

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare iden mesul müdür

Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Klişe

Müesese Müdürü :

Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlak yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone Şartları :

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira

6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira

1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan şartları :

Santimi : 20 lira

3 renkli arka kapak : 2.500 TL

İlân işleri :

Telefon : 15221

*

Dizildiği yer :

Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer:

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

Basıldığı tarih: 20.10.1960

Fiyatı 100 Kuruş

Kapak resmimiz

C.Bayar A.Menderes

Suçlular

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bugün, haftanın ikinci AKİS'lni elinizde tutuyorsunuz. Yassıada duruşmaları, uyandırdıkları alâkayı muhafaza ettikçe AKİS, haberleri ve duruşmaların hikâyesini bilhassa Anadolu'yu bir baştan ötekine kaplayan okuyucularına gecikmeden verebilmek için mutad pazartesi sayısından sonra cumaları da bir sayı yayınlayacaktır. Bunun bir diğer sebebi, duruşmalara bir mecmuada ayrılan sayfaların başka havadislere ve fasıllara yer bırakmamalıdır. Hakikaten geçen sayımızın 26 sayfası Yassıada duruşmalarına ayrılmış bulunuyordu. Zaten o sayıya YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızdan başka bir kısım koyamadık. Bu hafta duruşmaları okuyucularımız ayrı bir fasıl halinde bulacaklardır. YASSIADA DURUŞMALARI'ni mutad YURTTA OLUP BİTENLER sayfalan takip, etmektedir. Böylece iç politika olayları duruşmalardan ayrılmış olacaktır.

AKİS'in geçen haftaki sayısı Türkiyenin pek çok yerinde süratle tükenmiş ve bazı bayiler yeni isteklerde bulunmuşlardır. Bunları karşılamak imkanını bulamadığımızı üzülerek itiraf ederiz. Zira, daha evvelce de bildirdiğimiz gibi yeni' çalışma tempomuz başka baskı yapmamızı kabil halden çıkarmaktadır. Bir sayının baskıya verildiği dakikada İstanbuldaki ve Ankaradaki AKİS ekipleri mecmuanın yeni sayısının hazırlığına başlamaktadırlar. Mamafih, geçen haftaki sayımız duruşmaların derli toplu ve cazip bir hikaye şeklinde ancak AKİS'ten takip edilebileceğini göstermiştir. Okuyucularımız mektupla veya telefonla bu hislerini ifade etmişler, aynı yolda devam etmemizi istemişlerdir. Elinizde tuttuğunuz mecmua bu arzuların ışığında hazırlanmıştır.

Yassında duruşmalarına bu hafta 19 sayfamızı ayırmış bulunuyoruz, İstanbuldaki AKİS ekibi duruşmaları takip ettiği gibi düşüklerin yakınlarıyla da temas ve onların intibalarını tesbit etmiştir. İç sayfalarımızda görüleceği veçhile Yüksek Adalet Divanının çalışma tarzı tatminkâr bulunmakta, adaletin tam şekilde tecelli edeceği hususunda bir ittifak sezilmektedir. YASSIADA DURUŞMALARI kısmımızda bu hafta yabancı basının hâdiseyi nasıl gördüğünü de bulacaksınız. Bir AKİS muhabiri yabancı basının İtstanbula gönderdiği temsilciler ile uzun uzun görüşmüş, onların hangi noktalar üzerinde durduklarını ortaya çıkarmıştır. Yabancı gazetecilerin söylediklerinden alâkalıların faydalanmaları iyi olacaktır. Zira dünya gazetelerinde Yassıada duruşmaları çok geniş yer işgal etmektedir. Alâka uyandıracak başka bir yazı, "Duruşmaların Anatomisi" başlığı altında her hafta yayınlanacaktır. Bu haftaki yazı "Bir Noktaya Mim" koymaktadır. Bâzı avukatların, ve bâzı gazetelerin elbirliğiyle yaymaya çalıştıkları hava "Bir Noktaya Mim" yazısında dikkatle incelenmekte ve hayal sahiplerinin hayallerini terketmeleri lüzumu ortaya konulmaktadır.

*

Bu hafta Ankarada Devlet Başkanı Cemal Gürsel mutad basın toplantısında Cumhurbaşkanlığı seçimleri hakkındaki düşüncelerini söyledi ve bu belirli şekilde cereyan edecek ilk seçimde bu yüksek makarna adaylığını koyacağını açıkladı. YURTTA OLUP BİTENLER sayfamızın başını bu haber işgal etmektedir. Yassıada duruşmalarını sanki mahkeme salonundaymış gibi takip eden AKİS okuyucuları "Devlet Başkanlığı" yazısını okuduklarında Gürselin basın toplantısında bizzat bulunuyorlamuş intibaına kapılacaklardır. AKİS'in bu sayısındaki başyazısı da Devlet Başkanının açıklamalarıyla alâkalıdır ve Metin Toker "Ben olsaydım.." başlığı altında Cemal Gürselin niyeti hakkındaki düşüncelerini mutad veçhile tam bir açık kalplilikle ve samimiyetle belirtmektedir.

YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızın alakayla okunacak bir başka yazısı Milli Birlik Komitesine verilen Anayasanın son hikâyesidir. Yeni partilerin kurulması hazırlıkları hakkındaki "Demokrasi" başlıklı yazı da hiç bir yerde bulamayacağınız tafsilâtı ihtiva etmektedir. AKİS'in bu sayısına RADYO, DÜNYADA OLUP BİTENLER, KİTAPLAR ve TİYATRO kısımlarımızı koyabilmek imkânını bulduk. Haftanın aktüalitesine göre, Yassıada duruşmaları ve iç politika hâdiselerinden artakalacak yerler diğer fasıllar arasında paylaşılacaktır.

Bundan böyle her pazartesi değil, her pazartesi ve cuma AKİS'inizi almayı unutmayınız.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt: **XIX,** **Sayı:** 323

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

21 EKİM 1960

YASSIADA DURUŞMALARI

"Sabık ve sakıt Başvekil"
Takvimler 19 Ekim 1960 gününü gösteriyordu..

Gelseler

Karanlık bir hesap

(Kapaktaki dâva)

Bu haftanın ortasında bir gün, takvimler 19 Ekim 1960 tarihini, saatler tam 11.32'yi gösterirken Yassıadadaki duruşma salonunun sanıklara ayrılmış bulunan mikrofonu başındaki çelimsiz adam "sakıt ve sabık başvekil" dedi. Adam, vücuduna bol gelen kahverengi elbisesi içinde halsiz ve bitkin görünüyordu. "Sakıt ve sabık başvekil" diye bahsettiği Adnan Menderesti, Adnan Menderesten, beş ay var ki herkes bu kelimelerle bahsediyordu. Ama hâdisenin gene de yeni bir tarafı vardı: Çelimsiz adam Adnan Menderesin ta kendisiydi. "Sabık Başbakan" adıyla anılmamak için milletine ve memleketine karşı suç işlemekten dahi çekinmeyen ve bu uğurda yapmadığını bırakmayan D.P. Genel Başkanı ancak sadistlere has bir lezzetle meşum kelimeleri, sanki derisine iğne saplıyormuş gibi, Yüksek Adalet Divanının önünde telâffuz etti: "Sakıt ve sabık başvekil!" Salonun dinleyicilere ayrılan kısmından kısık gülüşmeler yükseldi. Kader intikamım alıyordu.

O gün hesabı görülen hâdise, meşhur 6/7 Eylül faciasıydı. Gene böyle bir sonbahar vakti, güneşin batışıyla doğuşu arasında koca İstanbul şehrini -ve Türkiyenin dünyadaki itibarını- yerlebir eden vak'anın üzerinden tam beş sene geçmişti. Şimdi, devrin kudretli adamlarının kudretlerini kaybetmeleri üzerine dosyalar yeniden açılıyor ve kirlilikleri şüphe götürmeyen bir takım tertipler gün ışığına çıkarılıyordu.

Haftanın ortasındaki gün Yassıada seferini yapacak Fenerbahçeye binmek üzere Dolmabahçe rıhtımına gelenler bulutlu bir gök, yağmurlu bir hava ve çırpıntılı bir deniz buldular. Pastırma yazı sona ermiş, kış gelmişe benziyordu. Herkes pardesüsünü sırtlamış, yabancı muhabirlerin bir kısmı **-hele** ingilizler- şemsiyelerini almışlardı. Islak rıhtımın üzerinde her zaman biriken kalabalıktan eser yoktu. Talihliler bir an evvel vapurdaki yerlerini almak için Deniz Müzesinin loş koridorlarını doldur-

muşlardı. O kadar ki, güneyli günlerde gişelerin önünde biriken kuyruklar bu sefer arama odalarında teşekkül etmişti. Konuşulan başlıca mevzu, yeni şartlar altında yolculuğun nasıl geçeceğiydi. Bembeyaz, incecik siluetiyle bir küçük yatı andıran Fenerbahçe, mutad veçhile bir hücum botunun ve bu defa ona katılmış bir muhribin refakatinde Yassıadayı gene tam kırk dakikada almaya muvaffak oldu ve yolcularına en ufak bir rahatsızlık vermedi. Türkiyenin bu en meşhur adasına kış aylarında gidiş gelişin nasıl olacağım merak eden gazeteciler böylece rahatladılar. "Poyraz tecrübesi" başarıyla sona ermiş; ti. Lodosa gelince, Marmaranın lodosu daha ziyade kış sonunda gelip çatıyordu ve gazeteciler duruşmaların o tarihe kadar bitirilebileceğini bütün kalpleriyle ümit ediyorlardı.

Yeni bir kafile

Dâvetliler salondaki yerlerini oldukça süratli şekilde aldılar. Celsenin müşterisi boldu ve bu, "Köpek Dâvasının yol açtığı kayıtsızlıkla bir tezat teşkil ediyordu. Sıralar, boş yer kalmamacasına doldu. O kadar ki gazetelerin asil değil de yedek muhabirleri bile işin başında dışarda kalmaya mecbur oldular. Dinleyicilerin büyük bir kısmının hanım olduğu göze çarpıyordu. Yassıada, şehrin moda lokallerinden biri haline gelmiye başlıyordu.

Saat 9,20'de salonun kapıları kapandı ve şık -aynı zamanda silâhlı- muhafızların tertibat aldıkları görüldü. Civarda duran davetliler uzaklaştırıldılar, yerlerine henüz oturmamış olanlar gerekli ihtarlarla karşılaştılar. Biraz sonra, Adanın açık denize bakan tarafına isabet eden küçük tepeden bir kafilenin indiği farkedildi. Kafile, açılan kapıdan içeri girdi. Herkes, hele Yassıadaya ilk defa gelenler dikkat kesilmişlerdi. Artık Adanın âşinâ çehreleri haline girmiş bulunan gazeteciler de kapıyı alâkayla seyrediyorlardı. Zira kafilenin içinde yeni simalar vardı ve her yenilik muhabirler için ayrı cazibe taşıyordu.

Zaten, duruşma salonu ilk iki günkü manzarasından değişik bit yüz arzediyordu. Sanık mahalli küçültülmüş, sanık miktarına uygur. hale getirilmişti. Tahta parmaklıkların ortasında sâdece onbir tane sandalya görünüyordu, ötekiler kaldırılmıştı. Sanık mahalline salonun göbeğine konmuş tahta parmaklıklardan teşekkül eden bir koridordan geçilerek varılıyordu. Parmaklıkların amama koyu kurşuni yol halısı serilmişti.

Kafilenin başını gene düşük Bayar çekiyordu. Bir yanında bir kara, bir yanında bir hava subayı vardı. Düşük Cumhurbaşkanına, protokole uygun ihtiram gösteriliyordu. Onu Adnan Menderes takip ediyordu. Menderesin iki tarafındaki subaylar deniz subaylarıydı. Kafilenin üçüncü adamı, usun boylu Fatin Rüştü Zorluydu. Zorlu Dışişleri Bakanına ve daha geriden gelenlere ayrı subay ayrılmamıştı. Kafileyi getiren vazifeliler yeter bulunmuşlardı. Gözler, Fatin Rüştü Zorlunun gerisinde yürüyen çıplak' başlı, zayıf, kısa boylu adamın üzerine takıldı ve orada kaldı. Merak mevzuu zat, sakıt değil sabık Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülüydü.

kendilerine gösterdikleri sandalyalara çöktüler. F.K.G. en sondaki iskemlelerden birine düştü. İlk dört sandalyayı Fatin Rüştü Zorlunun ilâvesiyle üç Kurucu işgal ediyordu. Koraltan, bu defalık yoktu.

Mahkeme heyeti salona girdiğinde saat tam 9.30'du. Kurmayların tertibi bozulmamıştı.

Fareler ve insanlar

Heyetin başında Başkan Salim Başol yürüyordu. Hâkimler göründüğünde herkes ayağa kalkmıştı. Heyet yerini alıncaya kadar ayakta kalındı. Bütün sanıklar içinde ilk oturan Bayar oldu. Menderes, suni nezaket dolu kırıtık halini muhafaza e-

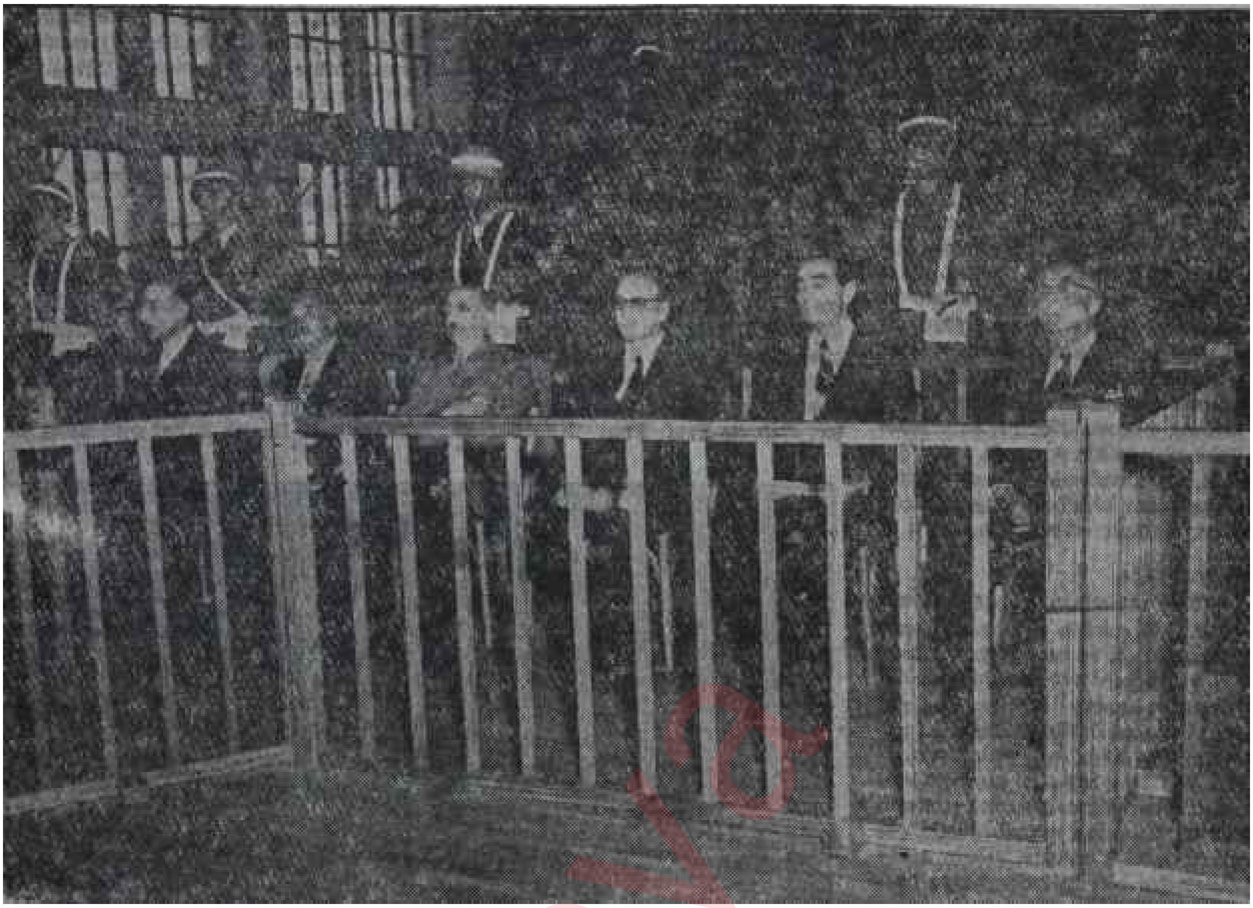

Bayarın kuyrukları
Üstelik yağlı bile değiller

Köprülünün, bulunduğu mahallin havasından ziyade yakınında bulunduğu kumpanyanın mevcudiyetinden rahatsız olduğu hissediliyordu. Onbir kişilik kafilenin bir kısmı davetlilerin çoğu için meçhul kimselerdi. İstanbulun eski Polis Müdürü Alâaddin Erişi pek az adam tanıyordu. İzmirin kudretli valisi Kemal Hadımlı İstanbullular için bir meçhul şöhretti. Hele Mehmet Ali Balin, Mehmet Ali Tekinalp, kavas Hasan Uçar tamamile bilinmeyen insanlardı. Oktay Engin biraz daha iyi tanınıyordu. Kafilenin büyük atraksiyonu Fahreddin Kerim

diyordu. Salim Başol yoklama yapılacağını söyledi.

Yoklama başlayınca, ilk dört isimden sonra okunan isimlerin yanlış yerlere oturmuş bulundukları meydana çıktı. Başkan, herkesin yoklamadaki sıraya göre yer almasını bildirince dinleyicilerin gülüşmeleri arasında sanıklar bir köşe kapmaca oyununa giriştiler. Karışıklık sona erdiğinde sıra şuydu: Celal Bayar, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Fuat Köprülü, Fahreddin Kerim Gökay, Alâaddin Eriş, Kemal Hadımlı. M. Ali Balin, M. Ali Tekinalp, Hasan Uçar,Oktay Engin.İlk bakışta göze

6-7 Eylül sanıkları Yüksek Adalet Divanı huzurunda

Bir çuval inciri berbat ettiler

çarpan altı adet çıplak baştı. Bunlar, tesadüf, yanyana oturmuşlardı. Çıplak başlar Köprülüyle başlıyor ve Tekinalpla sona eriyordu. En haşmetlisi Kemal Hadımlıya aitti.

Salonda tam on adet avukat yer almıştı. Bayar tanık mevkiine gelir gelmez avukatlar arasında oturan cübbesiz, gri elbise giymiş, yaşlı bir adama doğru âdeta hücum etti. Yüzünde derin bir sevinç seziliyordu. Cübbesiz avukat Nail Tanerdi. O da kalkarak sanıkları ayıran parmaklıkların yanına gitti. Nail Tanerin düşük Cumhurbaşkanını savunacağı anlaşılıyordu. Avukat ve müvekkili kısa bir müddet görüştüler. Bayar yerine oturmak üzere döndüğünde Menderesle gözgöze geldi. Düşük Başbakan düşük Cumhurbaşkanını ağır ve saygılı, fakat buz gibi bir baş hareketiyle selâmladı. Düşüklerin birbirlerine dargın olmadıkları, fakat birbirlerinden hiç hoşlanmadıkları artık hiç kimse için sır değildi. Sanıkların yoklamasını, avukatların yoklaması takip etti.

Avukatlar arasında okunan bâzı isimler salonda mırıltılara yol açtı. isimlerden biri Nüvit Yetkindi, öteki Sahir Kurutluoğluydu. Üçüncü sürpriz isim Zeki Kumruluydu, Bunların üçü de C.H.P. ye mensuptular ve birinciyle üçüncü son Mecliste milletvekiliydiler. Yoklama sırasında adları Köprülünün avukatları olarak okundu. Fakat hiç biri salonda yoktu. Nail Tanerin cübbesini giymemiş olması Başkanın ihtarına yol açtı. Salim Başol "Cübbe?" diye sordu. Pek anlayışlı olmadığı biraz sonra ortaya çıkacak avukat anlamadı. Başkan "Cübbeniz?" diye tekrarladı. O zaman Bayarın müdafii cübbesini giyme miş bulunduğunu farketti. Çantasını açtı, içinden bir cübbe çıkardı. Giymeye çalıştı, kolunu ters geçirdi. Nihayet bu zor işi başarmaya muvaffak oldu. Ama duruşmaların cübbe hikâyesi burada bitmedi. Oktay Enginin avukatı cübbesini çantası içinde de getirmemişti. Unutmuştu. Başkan kendisini duruşmaya almadı.

Avukatlar içinde bir tanesi arka sırada oturuyor, Bayarla pek gözgöze gelmemeye çalınıyordu. Bu, Hamdl Öğeydi. Hamdi Öge düşüklerden ekserisinin vekâletini, a-- deta ihaleye girer gibi almıştı, Öğeye Bayar da müdâflliğini vermek istemişti. Fakat ücretin tediyesi hususunda güçlük çıkınca avukat yan çizmişti. 6/7 Eylül davasında Öge, Alâadidn Erişi temsil ediyordu.

Kararnamenin okunmasına ancak bundan sonra geçilebildi.

Onbir tip

Bayar, sanık sandalyalarının 1 numaralısında oturuyordu. Salonun davetlilere ayrılan B blokunun hemen önündeydi. Elbisesi, bundan evvelki duruşmalarda üzerinde bulunan o aynı lâcivert, kruvaze elbiseydi. Beyaz gömleğini çizgili, mavi bir gömlekle değiştirmişti. Yepyeni ayakkabıları gene dikkâti çekiyordu. Ee, üstad otomobilden inmemişti ki pabuçları eskisin.. Cep mendili ipek gibi ketendendi. Bir kâtip kararnameyi okurken ellerini göğsünde kavuşturdu ve dinlemeye koyuldu. Kararnamenin pelür kâğıdma çıkarılmış bir sureti elindeydi. Zaten bu, sanıkların

hepsine samanında dağıtılmıştı. Düşük Cumhurbaşkanı zahiren sakin görünüyordu.

Fakat biraz dikkatli bakanlar Bayana kaşının, gözünün mütemadiyen oynadığını farketmekte güçlük çekmediler. Kaşları havadaydı. Kalın camlı gözlüklerinin altından Başkanı seyrediyor, ender olarak kafasını gazetecilerden yana çeviriyordu.

Alâka merkezi gene Adnan Menderesti. Düşük Başbakan zayıflığını, hatta bitik görünüşünü muvaffakiyetle muhafaza ediyordu. Ama ilk güne nazaran halinde bir değişiklik vardı. Mücadele edeceği anlaşılıyordu. O da elbise değiştirmemişti. Gene kahverengi, kruvaze ceketi üzerinde bol duruyor, gene boynu, krem rengi ipek gömleğinin pek dik yakaları içinden dal gibi yükseliyordu. Bejli, lacivertli, kahverengili Sulka kravatı ince bağlanmıştı ve dışarıya fırlamıştı. Siyah kayışlı, yuvarlak altın saati hala bileğinin ta uçundaydı. Saçlarını muntazam taramıştı. Yüzü bembeyazdı.

Menderes kararnameyi elindeki suretten takip etti, bâzı notlar aldı. Ama elindeki metnin işlenmiş bir metin olduğu farkediliyordu. Hakikaten bir gün evvel avukatı Talât Arsal Yassıadaya gelmişti ve ikisi, haşhaşa çalışmışlardı. Müvekkil ve avukat kararnameyi gözden geçirmişler, bâzı hususları tesbit etmişlerdi. Nitekim sorgusuna sıra geldiğinde düşük Başbakan etraflı şekilde hazırlanmış bulunduğunu ortaya koydu. Menderesin bir başka müdafii daha vardı: Burhan Apaydın. Ama o vapuru kaçırdığından, istişare günü Dolmabahçe iskelesinde kalıvermiştii.

Elbisesini değiştirmemiş bir başka düşük Fatin Rüştü Zorluydu. O da elindeki kararnamenin üzerine bâzı notlar alıyordu ve bütün düşükler içinde arap değil, latin harfi kullanan tek adamdı. İhtimal ki bu, avrupailiğinin bir neticesiydi.

Günün adamı Fuat Köprülü, mutad veçhile babayani kılığı içindeydi. Spor giyinmişti. Kahverengi pantalonu, tabii ütüsüzdü. Bej, kalın ceketi bol duruyordu. Saçlarını yeni kestirmişti ve sıhhati yerinde görünüyordu. Kayıtsız bir hali vardı. Etrafına bakınıp duruyordu. Yüksek Soruşturma Kurulu, hakkında evvelâ men'i muhakeme karan vermişti. Sonra, Milli Birlik Komitesi kararın bir daha gözden geçirilmesini istemiş, Kurul bu sefer lüzum-u muhakeme karan almıştı. Okunan tezkerelerden anlaşıldı ki bu yoldaki kararın mucip sebebi şudur: Hâdise sırasında Köprülü Dışişleri Bakan vekilidir. Hariciyenin başında, muvakatçı dahi olsa bulunması dolayısıyla 6/7 Eylûl tertibinden habersiz kalması aklın alacağı bir husus değildir. Kurul, bu karineyle Köprülüyü sanıklar arasına oturtmuştu. Kararnamenin kendisiyle alâkalı bu faslı okunurken eski Kurucu tatlı tatlı tebessüm etti. Bu, suçsuzluğuna güvenen insanların gülümsemesiydi. Tebessümdeki keramet, Köprülünün sorgusu yapılırken açıkladığı bir husus öğrenildiğinde anlaşıldı. Hâdise sırasında üstad Dışişleri Bakan vekili değildi. Dışişlerine o tarhte bizzat Menderes vekâlet etmişti. Böylece, Yüksek Soruşturma Kurulunun bütün dayanağı çöküyordu.

Gökaya gelince, onu sanık değil de meselâ Divan Başkanı sanmak pek âlâ kaabildi. Lâcivert, kruvaze elbisesi pek sıktı. Elinde mavi bir dosya tutuyordu. Beyaz gömleği ve koyu renk kıyafetiyle Büyük Elçilik kalıbına başarıyla girdiğini belli ediyordu. Dalgın, davetlilere bakıyor, arada bir derin derin içini çekiyordu. Ama, Köprülünün aksine, onun sempatik bir hali yoktu.

Fahrettin Kerim Gökay
Boyundan büyük iş

Başka bir siyah elbiseli, İstanbulun eski Polis Müdürü Alâaddin Erişti. Çıplak başı ve sivri burnuyla o da pek sevimli değildi. Kollarını göğsünde kavuşturmuş biç kıpırdamadan oturuyordu. Elinde bir dosya, bir de siyah bere taşıyan Gökayın aksine, eski Polis Müdürü elini kolunu sallayarak gelmişti. Gökay, öğleden sonrakı celseye girerken bir ara, başında beresiyle göründü bile.. Ama kapıya yaklaşırken bunu hemen çıkardı ve kıvırıp mavi dosyasının altına saklâdL

Erişin sağında Kemal Hadımlı vardı. O da siyah, kruvaze bir elbise giymişti. İzmirin şöhretli valisi 27 Mayısın hemen akabinde Menderesin valilerinden biri olarak nezaret altına alınmış ve sonra Yassıadaya getirilerek hakkında tevkif müzekkeresi kesilmişti. *6/7* Eylül, Hadımlının sanık bulunduğu meselelerin sâdece biriydi, İzmiri idare ediş tarzı ve bilhassa Demokrat İzmir gazetesinin tahribiyle alakalı hâdiseler Üstadın daha bir çok sefer hâkim huzuruna çıkmasına yetecekti de, artacaktı bile.. Hadımlının ötesine, maceranın Selanik faslıyla ilgili kahramanlar oturtulmuştu. Bunlar boş gözlerle olup bitenleri seyrediyorlar, başlarına geleni anlamamış gibi bir hal muhafaza ediyorlardı.

Kararnameyi dinlerken

Kararnanıenin okunması bir saat kadar sürdü. Doğrusu istenilirse bunu dinleyen düşükler içinde en rahatı Bayardı. Bayarın rahatlığı, elbette vicdan huzurundan gelmiyordu. Sandalyası, sanık mahallini çevreleyen tahta parmaklığın hemen yanındaydı. Düşük Cumhurbaşkanı zaman zaman kolunu parmaklığın trabzanına dayıyor, şöyle bir yaslanıyordu. Fakat Başkan bu laubali vaziyeti görünce sanıklarla meşgul astsubaya gönderdi ve gerekli ihtarı sessizce yaptı. Gerçi Bayar daha sonraları da, dalgınlığa gelip parmaklığa yan yattı ama, ihtarı hatırlar hatırlamaz kolunu, ateşe değmiş gibi çekmekten geri kalmadı.

Düşüklerin bir başka merakı da, arkadaşlarının neler yazmakta olduğunu yan gözle seyretmekti. Bayar Menderesi, Menderes ve Köprülü Zorluyu, Zorlu Gökayı bol bol "dikiz" ettiler.Yazıyı yazan başını çevirince,

seyretmekte olan hemen başka tarafa bakıyormuş gibi yapıyordu. Sanıklar arasında en üzgünü M. Ali Balindi. Mütemadiyen dudaklarını ısırıyordu ve dokunsan ağlayacakmış gibi duruyordu. Bir ara Bayar cebinden yeni bir mektep defteri çıkardı ve ona uzun uzun, eski harflerle bir şeyler yazdı.

Bu sırada Ordu Film Merkezinin teknisyenleri durmaksızın fotoğraf ve film çekiyorlardı. Ancak objektifler çarşamba günü- sanıklar kadar dinleyicilere de çevrildi. Zira onbir sanığın bir kısmının resimleri daha evvel alınmıştı ve sadece onları göstermek halkı sıkacaktı.

Kararname okunurken bir ara tebessüm edenlerden bir başkası da Fatin Rüştü Zorlu oldu. Kanuni terimlerin kullanılması suretiyle hazırlanmış metinde Bayar, Menderes ve Zorlunun bir cemiyet kurmuş oldukları söyleniyor, Selânikteki kumpanyanın da bu cemiyete âlet olduğu ileri sürülüyordu. Zorlunun bu iddialar pek hoşuna gitmiş ve üstad bunları pek boş bulmuş olmalı ki "Allah Allah, ne günlere kaldık.." kabilinden başını salladı, gülümsedi. Fakat sanık mahallinin gerisinde duran beş, yan taraflarında duran birer silâhlı muhafız, durumun pek de tebessüme müsait olmadığını hatırlattı ve Zorlu Dışişleri Bakanının dudaklarındakl gülme anide sönüverdi.

Talihsiz hanımlar

Duruşmaları düşük yakınları gene aynı yerden, yâni onların tam arkalarına isabet eden sıralardan takip ediyorlardı. Dikkati en ziyade çeken, yaşlı gözleriyle Nilüfer Gürsoydu. Celâl Bayarın yunan filolojisi doçenti kızı siyah - beyaz çizgili ince bir pardesü giymişti. Elinde siyah bir çanta, ayaklarında aynı renk ayakkabılar vardı. Yeri, sıranın en dibinde, pencerenin hemen yanındaki yerdi. Metin durmaya gayret ettiği görülüyordu. Fakat zaman zaman gözlerinden yaşlar boşanıyor, bunları mendiliyle kurulayarak başını geriye doğru, gururlu bir tarzda atıyordu. Nilüfer Gürsoyun babasına düşkün olduğu biliniyordu. Fakat iki in--anı duruşma salonunda dikkatle tetkik edenler, dış benzeyişin yanında ruh benzeyişinin pek mevcut olmadığını kolaylıkla farkettiler.

Yassıadanın artık meşhur başka bir siması, Fatin Rüştü Zorlunun annesi idi. Bayan Zorlu mütemadiyen oğlunu seyrediyordu. Siyah bir tayyör giymişti. Kalın ayakkabıları vardı. Beyaz saçları dağınıktı. Bütün Zorlular içinde galiba Fatin Rüştünün akıbetine üzülen tek insan oydu. İhtimal, ana gibi yar,Bağdat gibi diyar olmadığı sözü bir defa daha doğrulanıyordu. Zira duruşma salonuna Zorlunun ne eşi, ne kızı iltifat etmişlerdi. Meşhur "Vesamet Hanım "a gelince, o, Türkiyeden binlerce mil uzakta, bol paraya sahip, hayatın tadını çıkarmakla meşguldü.

Öğleden evvelki celse sona erdiğinde Nilüfer Gürsoy ve Bayan Zorlu yerlerinden kalkıp sanıklara doğru bir kaç adım attılar. Bu sırada Bayarın kızı babasına eliyle işaret etti. Düşük Cumhurbaşkanı bu işareti gördü, gülümsedi, selâm verdi. Fatin Rüştü Zorlu da annesini görmüştü Fakat o sâdece bir baş eğmesiyle yetindi. Erkekleri geçtikten sonra iki kadının gözünden yaşlar boşandı. Babaların ve oğulların günahım çekiyorlardı.

Yakınlarım seyredenler arasında Kemal Hadimimin, kendisine çok benzeyen erkek kardeşi ve Alâaddin Erişin hanım akrabaları vardı. Oktay Enginin kız kardeşi de, Nilüfer Gürsoyun hemen Üstündeki sırada ve onunla aynı hizada duruşmaları takip ediyordu. İki kardeş bir ara birbirlerine el salladılar. Dilek Engin oldukça metin görünüyordu.

Menderes Yassıadada karaya çıkıyor
Lodos balığı

Bir itiraz

Kararnamenin okunmasından sonra Başkan, avukatlardan bir diyecekleri olup olmadığını sordu. Fakat avukatların, usûl kanununa göre, sâdece sorguyla alâkalı hususlarda söz söyleme hakları vardı. Bayarın avukatı parmağını kaldırdı. Salim Başol "Buyrun" dedi, sonra kısa konuşma k lüzumunu Nail Tanere hatırlattı. Fakat cübbesini giymekte müşkilat çeken avukat mikrofana ağzını yaklaştırarak konuşmakta daha da büyük güçlükle karşılaştı. Başkan "Mikrofona konuşun" diyor, avukat, dinleyicilerin gittikçe tonunu arttıran gülüşleri arasında bir türlü buna muvaffak olamıyordu. Nihayet, muhafızların yardımıyla avukat derdini anlattı. Yüksek Adalet Divanı Bayarı muhakeme etmek selâhiyetini haiz değildi. Bayar, hâdisenin, cereyan ettiği tarihte Cumhurbaşkanıydı. Cumhurbaşkanı olarak da sâdece hıyaneti vataniye suçundan Büyük Millet Meclisine karşı mesuldü. Gerçi sonradan Millî Birlik Komitesi bir kanun çıkarmış, hıyaneti vataniyeden ne anlaşıldığını açıklamıştı ama, bu müvekkilini bağlamazdı. Zira, suç sayılan hâdisenin cereyanından sonra çıkarılmıştı. Üstelik Bayar hakkında ancak seçimlerle kurulacak yeni Meclis bir karar verebilirdi. Bayarıı avukatı Milli Birlik Komitesinden "Muhteşem Millî Birlik Komitesi" diye bahsedince kahkahaları tutmak imkânı bulunamadı. Uzun lâfın kısası şuydu: Bir takım hukukî lâflardan sonra düşük Cumhurbaşkanının avukatı Divandan vazifesizlik kararı istiyordu.

Nail Taner sözünü bitirmişti ki Apaydın, bu kadar müddet konuşamamış olmanın verdiği hızla ayağa kalktı. Fakat Salim Başol onu görmemezlikten geldi ve Bayarın avukatının talebi hakkında mütaleasını söylesin diye Başsavcıya söz verdi. Altay Egeseli ayağa kalktı, kısa bir konuşma yaptı. Bahis mevzuu meselede makable şümul bahis konusu değildi. Milli Birlik Komitesi meseleyi açıkca ortaya koymuştu. Bu ba-

D İ Y O R L A R   K İ . . .

Fatin Rüştü Zorlunun annesi Bayan Koflu diyor ki:

"— Oğlum bir hırsız değildir. O asil bîr soyun evlâdıdır, Hırsız olamâz.- Böyle şeylere tenezzül etmez. Güya komisyon alıyormuş. Bunların hepsi yalan. Hiç birine inanmıyorum. Hakikat Yüksek Adaiet Divanının önünde belli olacaktır. Adalete sonsuz bir güvenim var. Adaletin tecelli edeceğine inanıyyorum."

*

Gelâl yardımcının avukatı Orhan Arsal diyor ki:

"— Müsaade ederseniz, şimdilik susayım.."

*

Samet Ağaoğluuun kızkardeşi ve avukatı Süreyya Ağaoğlu diyor ki:

"— Duruşmalar hakkında şimdilik bir şey söyliyemem. Fazla bir şey söylemem, takdir edersiniz ki abes olur. Zira biliyorsunuz ki» ancak bir duruşmaya girdim, O da, bir saat kadar sürdü. Türk Adliyesi büyük bir imtihan geçirmektedir. Neticenin memleket için hayırlı olmasını temenni ederim."

*

Celâl Yardımcının eşi Hârika Yardımcı diyor ki:

"-Bu vaziyette duadan başka bir şey söyliyemem. Ama duruşmaların seyrinden memnunum. Hele bizi görüştürürlerse çok daha memnun kalacağız! Takdir edersiniz, ne kadar zamandır ayrıyız".

*

Hayrettin Eritmenin eşi Münire Erkmen diyor ki:

"— Siz bana sormadan evvel ben size sorayım: Siz ne diyorsunuz? Bir şey söylemediğinize göre, cevap vereyim: Allah kimseyi bizim halimize düşürmesin".

*

Medeni Berkin eşi Bayan Berk diyor ki:

"— Görüyorsunuz İşte. Ne diyelim? Mukadder. Siz nasıl buluyorsunuz duruşmaların seyrini? Adalet tecelli edecek mi acaba?"

*

Tevfik İlerinin kızi diyor ki:

" Babamı iyi gördüm ve sevindim. Elbette bir neticeye varılacak. Yüksek Adalet Divanı normal bir mahkeme heyetine benziyor. Ama bazen hiç benzemiyor ve tamamen değişiyor."

Güzîde Zorlu
Ana ıstırabı

Bayan Berk
Kısa süren saadet

6/7 Eylül sanıklarından Oktay Enginin kardeşi Engin diyor ki:

"— Mühakemenin başlamasını memnunlukla karşıladık, Zira 27 Mayıstan Sonra ağabeyim hakkında türlü dedikodular baş göstermişti. Herkes bir şey söylüyordu. Şimdi hakikatler meydana çıkacaktır, Ben. bomba hâdisesinin Yunanlıların bir tertibi olduğundan eminim. Bunun için de ağabeyimin beraat edecegine inanıyorum. Divanın adaletine inanıyoruz".

*

6/7 Eylül Sanıklarından Fahreddin Kerim Gökayın kardeşi ve avukatı Saadettin Kerim Gökay diyor ki:

"- Bir şey söyliyemem, ama herhalde Fahreddin beraat edecektir".

*

Celâl Bayarın kızı Nilüfer Gürsoy diyor ki:

"— Bu durumda ne söyliyebilirim ki? Sonunu beklemek lâzım".

*

Alaaddin Erişin baldızı diyor ki:

"— Bunu ne için soruyorsunuz, bilmiyorum. Ne düşündüğümü durumumdan anlıyorsunuz" -Genç ve güzel kadın, duruşma esnasında mütemadiyen sessizce ağladı ve gözlerini beyaz, ince bir mendille sildi-.

*

Celâl Bayarın avukatlığını kabul etmeyen Avukat Hamdi Öge diyor ki:

"— Bayarın müdafaasını üzerime almayışımı sâdece para meselesine bağlıyanlar yanılıyorlar. Bu, bir prensip meselesidir. Tarihte bu çeşit dâvalara çok rastlanmıştır. Bir hukuk anlamı içinde meseleyi mütalâa edersek, dâvayı neden almadığım ortaya çıkar.

Duruşmalara gelince Yüksek Adalet Divani son derece isabetli seçilmiştir; Gerek hakimler heyeti, gerekse iddia makamını işgal eden şahıslar itimat edilecek insanlardır. Dâvayı her türlü tesirden azade yürüteceklerdir. Duruşmaların cereyan tarzı da normal bir mahkemenin cereyan tarzından farklı değildir".

*

Celâl Yardımcının kızkardeşi ve avukatı Mesude Varol diyor ki:

*— Hiç bir şey bilmiyorum!"

Menderes ve arkadaşları
Sandalye ile değiştirilen koltuklar

kımdan Bayarın müdafiinin talebi reddedilmeli ve Divan Cumhurbaşkanını muhakeme etmeliydi. Buna mani, hiç bir kanuni cihet yoktu.

Salim Başol bu mütaleayı dinledikten sonra yanındaki hakimlerden düşüncelerini sordu. Fakat ondört hâkimin, Başkanın kulağına reylerini söylemesinin imkânı yoktu. Başkan, bir denemeden sonra arkadaşlarına "isterseniz çekilelim" dedi. Teklifi müsait karşılandı. Heyet, karar vermek üzere müzakere salonuna gitti.

işte, düşüklerin birbirlerini selâmlamaları bu araya tesadüf etti. Hâkimler salonu terk edince Nail Taner yerinden kalkmış ve müvekkilinin yanma gelmişti. Fakat Yassıada kumandanı buna cevaz olmadığını bildirdi, avukat ve müvekkili birblrlerinden ayrıldılar. Bayar döndü. Dönünce Gökay yerinden doğruldu, düşük Cumhurbaşkanına bakmamak için gözlerini kendisine çevirmiş olan Menderesi evvela, Bayarı sonra gülümseyerek selâmladı. Menderes de, Bayar da eski valilerinin selâmını aldılar. Sonra Menderes eğildi, Köprülüyü de belirli bir alâkayla ve istekle selâmladı. Köprülü bu selama hiç alâkasız ve hiç isteksiz bir selâmla mukabele etti. Arkadan da, başını çevirdi. Biraz sonra döndürdüğünde, yerine oturmakta olan Bayarın gözleriyle karşılaştı. Bayar ve Köprülü de selâmlattılar. Fakat Fatin Rüştü Zorluya yüz veren olmadı. Düşük Cumhurbaşkanı etrafını seyretmeye başladı. Dilini avurdunda dolaştırıp duruyordu. Menderes de bir iki kere başını gazetecilerden yana çevirdi.

Suratı buruk ve lanetti. O sevimli bulunan halinden eser kalmamıştı. Sâdece sevimsiz değil, aksi çehresiyle çirkindi de.. Gözleri ölü gözünü andırıyordu. Dudakları üzerinde dilini dolaştırıyor, kurumalarına mâni olmaya çalışıyordu. Bir ara uzun uzun esnedi. Galiba uykusuzdu, zira daha sonra, hele öğleden sonraki celsede ağzı esnemekten hemen hiç kapanmadı. Kim bilir, belki de uykusuzluğun adama başka bir yorgun, süzgün hâl verdiğini bildiğinden bir gece önce gözlerini kapatmamayı tercih etmişti. Zorlu ve Gökay geriye tanıdıklarına bakıyorlardı. Düşük Dışişleri Bakanının annesini gözleriyle aradığı seziliyordu. BU sırada Nilüfer Gürsoy salondan ayrılmıştı. Hâkimler heyeti tekrar yerini aldığında saat tam 10.40 idi. Salim Başol gereğinin düşünüldüğünü bildirdi. Bütün salon ayağa kalkmıştı, ara kararını dinliyordu. Heyet, ittifakla, düşük avukatının kanunî olmayan talebinin reddine karar vermişti. Sorgulara geçilecek ve ilk olarak düşük Cumhurbaşkanı dinlenecekti.

"Celâl Bayar!"

Başkan Başol "Celâl Bayar!" dedi. Düşük Cumhurbaşkanı sandalyasından kalktı, yolunu ve kullanmasını artık pek iyi öğrendiği sanık mikrofonunun başına gitti. Salim Başol kendisine evvelâ kararnamenin mahiyetini izah etti. "Bildiğinizi söyleyin. Evet, anlatın. Mikrofona! Mikrofona!" dedi. Bu esnada Bayarın kızı salondan içeri giriyordu. Düşük Cumhurbaşkanı kısa ve kesik cümlelerle hiç bir şeyden haberdar olmadığım söyledi. Daha evvel Kıbrıs meselesinin mahiyeti hakkında bir konferansla işe başlamak istemiş, fakat Başkan bunları dinlemek niyetinde bulunmadıklarını söyleyerek kararnameyi bahis mevzuu etmesini bildirmişti. Bayar bir ara durdu. Başkan sordu:

"— Başka?"

"— Başka ne emrediyorsunuz?"

Salim Başol 6/7 Eylülü kimin yarattığını, kimin sevkettiğini sordu. "Bunları anlatınız. O söylediklerinizin müdafaanızla alakası yok" dedi. Bayar umumî lâflar söylüyordu. İstanbulda bulunuşu tesadüfiydi. Hâdiselerin mürettep olduğunu hissetmiş olsaydı "Allahına, vicdanına ve tarihe karşı" yemin ederdi ki mâni olmaya çalışırdı. Bu yemin lâfı bir çok kimseyi güldürdü. Tutulmayan başka bir yemin hatıra gelmişti. Bayar, elleri önünde bağlı konuşuyordu. Konuyu gene dağıttığını gören Başkan:

"— Susun, ben soracağım.." dedi.

Bayar İstanbuldayken, Floryadan şehre hangi yoldan inerdi ? Bayar

Duruşmaların Anatomisi

Bir Noktaya Mim

Seçim yolunu tıkadığı için ihtilâlle devrilen bir iktidarın mesulleri Yassıadada hesap veriyorlar. Türkiyede 14 Ekim tarihinden beri cereyan eden hâdise budur. Ama, etrafınıza bakınız, bir belirli çevrenin bir belirli havayı yaymak için canım dişine takmış bulunduğunu görmemeye imkân yoktur. Hayal arabasının motoru bâzı düşük avukatlarıdır. Tekerlek vazifesini düşüklerin dışarda kalmış kuyruklarıyla onların mirasına göz dikmiş bir takım ıskatçılar omuzlarına almışlardır. Araba Yassıadanın ta göbeğinde, mahkeme salonunda harekete geçirilmiştir ve o günden bu yana -kör topal ama- yürümektedir. Arabaya ilk binenler düşüklerin kendileri olmuştur. Yüksek Adalet Divanının karşısına süngüsü düşük çıkan bu zevat, hamamda şarkı söylemiş olmanın verdiği "resim ne de güzel" zehabının cakasıyla tahta sandalyalarını terketmişlerdir. Türkü, tonu arttırılmak suretiyle devam ediyor. Frenklerin tabiriyle i'lerin üzerine noktalarını koyma zamanı gelmiştir.

Bu aklıevvei zevata bakılırsa Yüksek Adalet Divanının karşısında sâdece sanıklar vardır. Bir avukat mahkeme salonunda "Müvekkilimin buradan suçlu mu, yoksa suçsuz mu çıkacağı henüz belli değildir" diye yaygara koparmaktan dahi çekinmemiştir. "Müvekkilim" dediği adam son Menderes kabinesinin en gözde Bakanlarından biridir. Masumiyetini ispat edeceğinden avukatının ve ıskatçılarının bahsettikleri bir başkası ise, gülmeyiniz, Menderesin ta kendisidir. Bu türkünün muganniyeleri rolündeki gazeteler, "haber'i manşetlerde vermişlerdir. Sansasyon meraklısı bir avukat, fütursuz, mahkeme dışı demeçlerle havayı beslemekte devam ediyor. Bu gibilerin habersiz oldukları husus, galiba, Türkiyede bir ihtilalin vukua gelmiş bulunduğudur.

İhtilâller, suçlularım beraberlerinde taşırlar. Bu, ihtilâl adı verilen sosyal hâdisenin tabiatı icabıdır. Hele 27 Mayıs hareketi gibi bir milletin topyekun gerçekleştirdiği "zulme karşı ayaklanma"larda suç tesbit edil miş, hükme bağlanmıştır. Yüksek Adalet Divanının suç aradığını hayal etmek için bilinmez aklı kaybetmiş olmak kabil midir? Eğer -Menderesin "subay beyler" dediği gibi- bizim "avukat beyler" müvekkillerinin suç işlememiş bulunduklarını ispata çalışacaklarsa evvelâ bir lügatte ihtilâl kelimesinin manasını aramalı ve bulmalıdırlar. Demek iki parlak nutuk atacaklar. Yüksek Adalet Divanı ortada bir suç olmadığına karar verecek ve "düşük beyler" be • raat ilâmlarını alacaklar. Sonra? Sonrası basit: Mantığın icabı ihtilâli yapan topyekun milletin, gençleriyle ve ordusuyla, basınıyla ve muhalefetiyle, fertleriyle ve müesseseleriyle suçlu sandalyasına oturtulması, düşüklerin ise makamlarına iade edilmesidir. Türkünün bestecileri, Yüksek Adalet Divanı Başkanının duruşmaları açarken söylediği sözleri duymamış olacaklar. Başkan, Yükıek Adalet Divanının yargı hakkım "Türk milleti adına" kullandığını bilhassa belirtmiştir. Türk milleti suç konusundaki hükmünü 27 Mayıs sabahı en parlak şekilde ifade etmiş ve suçluları kulağından tuttuğu gibi, sarıldıkları koltuklarından çekip alıvermiştir.

Yassıadadâ. Yüksek Adalet Divanının huzurunda hesap verenler sanık değildir. Bunlar, suçların en âdisini, millete karşı olanım işlemiş suçlulardır. Duruşma salonunda suçları bulunup bulunmadığı değil, suça iştirak payları tâyin edilecektir ve cezalarım ona göre alacaklardır, ihtilâlin adaleti budur. Suçsuzluk iddiası ileri süren avukatlardan bâzıları, bu iddiayı ilk defa ortaya atmamaktadırlar. Düşüklerin emrine verdikleri hukuk anlayışlarıyla üstadların tutumunu daha onlar iktidardayken desteklemişler, diktatoryalarının felsefesini yapmışlardır. Bunların imzasını taşıyan ve Tahkikat Komisyonu kurmanın Anayasaya uygun olduğunu, hasmın çanına ot tıkamanın hikmeti hükümet bulunduğunu, böyle Muhalefetin elbette ki ortadan kaldırılması gerektiğini, nümayişçi talebelerin ise çapulcu sayıldıklarım bildiren fermanlar Zafer veya Havadis gazetelerinin ihtilâl öncesi sayılarında yatmaktadır. Milletin reddettiği bu demagoji şaheserlerinin millet adına yargı hakkını kullanan Yüksek Adalet Divanından suçsuzluk kararı almaya yeteceğini sanmak safdillik bile değildir. Böyle bir ihtimalin memlekete yayılmak istenmesi, pek kaba bir taktikten başka maksadı ortaya koymaz.

27 Mayıs ihtilâli, suçluların gelişigüzel değil, suça iştirak dereceleri en âdil ve tarafsız ölçüler kullanacak bir heyet tarafından tesbit edildikten, sonra cezalandırılmalarını sağlamak için hesap görme muamelesini Yüksek Adalet Divanına bırakmıştır. Kurtların kuzu postuna bürünmelerinin hiç bir faydası yoktur. Ortalık karıştırmayı en başardı savunma çâresi sayan "avukat beyler" ise, ihtilâllerin bu pek basit prensibini kafalarına yerleştirmedikleri müddetçe ancak hüsranla karşılaşacaklardır. Müvekkillerinin sadece birer sanık olduğunu söyleyerek askerlerin mahkeme salonunu terketmelerini, suçlulukları meşkûk bu zavallıların ihtilâttan men edilmemelerini ciddi ciddî isteyen dehşetengiz hukukçular müşterilerine haftada bir gün de izin verilmesini talep ederlerse hiç kimse şaşmayacaktır. Ama, eğer bu taleplerinin makul sayılacağı hususunda bir zehapları varsa, işte herkes ona şaşacaktır.

Yassıadada Türk milletine karşı suç işledikleri sabit suçlular muhakeme olunuyor. Bu suçun hafifletici hiç bu* sebebi yoktur. Basına karşı zulme basının tutumunun. Muhalefete karşı zulme Muhalefetin tutumunun. Adliyeye karşı zulme Adliyenin tutumunun. Üniversiteye karşı zulme Üniversitenin tutumunun. Harp Okuluna karşı tenkil niyetine Harp Okulunun tulumunun ve genç vücutlara saplanan kurşunlara o gençlerin tutumunun sebep olduğu vaktiyle Menderes radyosunda ve Menderes basınında iddia edildiği gibi iddia edilecekse Yassıada duruşmaları başlamadan bi-cektir. Zulüm, bugün tahta sandal yalar üzerinde cezalarını bekleyenlerin tutumu neticesidir ve bu tutuma ne nisbette katılmışlarsa o nisbette ağır hüküm giyeceklerdir.

Bir ihtilâlden sonra o ihtilâli gerçekleştirenler ce--aların göz kapalı dağıtılmamasını istemişler ve man--alar karşısında duvarlara salkım salkım adamlar dizmeyi reddetmişlerse, yok, bu adalet duygusu mübalâğa edilmemeli ve Türkiyede 27 Mayıs sabahı bir ihtilâlin olduğu unutulmamalıdır.

"Ben kalabalık apaşından geçmek isterdim, bir. Gideceğim yere süratli gitmek isterdim, iki" dedi. Hâdise günü Floryadan Kabataşa, kulağı enseden dolaşarak gösterir gibi gitmelerinin sebebi sâdece bundan ibaretti. Bayara göre, Selânikteki bomba hâdisesini Abdulah Efendi lokantasında Başbakan ve Gökayla yemekteyken öğrenmişti. Sonra Floryaya dönmüş ve istirahate çekilmişti. Ankaraya dönerken tren Sapancaya geldiğinde İstanbulun vaziyeti kendisine anlatılmış, bunun üzerine derhal şehre avdet kararını o vermişti. Peki, Floryadan Kabataşa Taksim üzeri den gelirken sokaklarda bir anormal vasiyet görmemiş miydi? Evet görmüştü. Halk kendisine daha ısrarla, daha dikkatle, daha alâkayla bakıyordu. Halk kendisine daima bakardı. Ama o gün, bilhassa bakıyordu.

Düşük Cumhurbaşkanının bu sözleri, yarım saat sonra düşük Başbakanın itirazlarıyla zedelendi. Aynı konularda o, bambaşka şeyler anlatıyordu. Abdullah Efendi lokantasından Floryaya gittikleri doğruydu. Ama, istirahata çekilen filân olmamıştı. Cumhurbaşkanının huzurunda, bâzı "Bakan arkadaşlar" ile "meselelerimiz"i görüşmüşlerdi. Floryayla Kabataş arasında ise, Bayarla birlikte gene "meselelerimiz'! görüşmüşlerdi. Onun için sokaklarda dolaşanları fark dahi etmemişlerdi. Sapancada İstanbula dönüş teklifi ise Bayardan değil, Menderesten gelmişti. Düşük Başbakan "Benden evvelki sanık yanılıyor" dedi. Sonra da, hâdisenin tafsilâtını anlattı. Böylece iki düşüğün hafızalarında bir farkın bulunduğu ortaya çıktı.

Zaten Bayarın anlattıkları, pek Öyle ipe sapa. gelir şeyler değildi, Sapancadan İstanbula gelirlerken, ellerinde tabanca, "küçük kuvvetleriyle üç silâhşörler çapulcularla mücadele etmişler, onları püskürtmüşlerdi de.. Salonda herkes, bir defa da gülmeye başladı. Saat tam 11.15 idi ki Başkan düşük Cumhurbaşkanına sorgusunun bittiğini, oturabileceğini bildirdi. Bayarın sözlerinin esası şuydu: Hiç bir şeyden haberi yoktu, 6/7 Eylül bir tertip değildi, hâdiseden sonra bir takım tevkifler yapılmasını, suçun komünistlere ve Kıbrıs Türktür cemiyetine atılmasını kendisi emretmemişti.

Menderes konuşuyor

Yüksek Adalet; Divanı Başkanı:

"— Sanık Adnan Menderes!" dedi.

Düşük Başbakan devrilecekmiş gibi halsiz yerinden kalktı, âdeta ayaklarını sürüyerek mikrofonun başına gitti; Bütün salon dikkat kesilmişti. Menderes elindeki kâğıtları açtı, gözlüklerini taktı. Metinde bir şeyler arıyordu ki Başkan "Hafızanızdan söyleyin. Bu, müdafaa değil Sorgu" dedi. Fakat düşük Başbakan oraya bir belirli maksat taşıyarak çıkmıştı ve niyetinden caymak arzusunda değildi. Başkana bir çok sual sorulduğunu, kararnamede bir sıra takip edildiğini, bu sırayı gözeterek çeşitli hususlarda "arzı malûmat edildiğini" bildirdi. Başkan rıza gösterdi ve gözlüklerini çıkararak arkasına yaslandı. İşte o vakit Menderes,

Celâl Bayar duruşmada
Kof çıktı

zaman zaman D.P. Grubunda, milletvekillerini iknaya çalışıyor zehabını uyandıran uzun konuşmasını yapmak fırsatını buldu. Sözleri, dakikası dakikasına iki saat sürdü. Düşük, Menderes artık, konuşamamaktan şikâyet edemeyecekti. Ama itiraf etmek gerekir ki güzel konuştu, kararnameyi iyi tahlil etti, gücünden kaybetmiş bulunsa da kurnazlığından, hattâ zekâsından fazla bir şey kaybetmediğini ortaya koydu. Hatta dosyadaki bir kaç aksaklığı mükem mel istismar etti.böylece, çetesindeki adamların hepsinden bir kaç gömlek üstün bulunduğunu bir kere daha gözler önüne serdi.

Evet, sanki D.P. Grubundaydı ve milletvekillerini iknaya çalışıyordu. Ama D.P. Grubunun "Sizler isterseniz beni ezip geçebilirsiniz. Ben sizin emrinizdeyim. Sizin kölenizim. Bana siz emredeceksiniz. Sizler o kadar kud retlisiniz ki, arzu ederseniz Hilâfeti bile geri getirebilirsiniz" diye haykırdığı celsesinde. Gene, öylesine nâzik ve kibardı ki.. Yüksek Soruşturma Kurulundan "Çok muhterem Soruşturma Kurulu" diye bahsediyordu. Başkana "Muhterem reis beyfendi hazretleri" diye hitap ediyordu. Hattâ bir kaç defa ölçüyü kaçırdı ye "Çok muhterem reis beyfendi hazretleri" dedi. Sesi titrek ve zayıf, ama edası aynıydı. Gene parmaklarını ileri doğru uzatıp açarak konuşuyor, gene sol elinin baş parmağıyla işaret parmağını bir daire haline sokup öteki parmaklarını birleştiriyor ve sedasına inişler, çıkışlar veriyordu. Mukni olmaya çalıştığı, iyiniyetli insan intibaı uyandırmayı hedef güttüğü derhal anlaşılıyordu. Kıbrıs Türktür cemiyetiyle alâkasını gayet usturuplu şekilde izah etti. Liman lokantasındaki nutku için "O devrin şartları içinde bunu herkes beğendi, Adada katliam olacaktı. Kardeşlerimizi keseceklerdi. Bu ihtarı vermeye mecburdum. Muhterem reis beyfendi hazretleri, eğer ben o nutku söylemeseydim sizin şimdi beni, niçin öyle bir nutuk söylemedin diye Yüksek Adalet Divanı huzurunda sorguya çekmeniz hak olurdu" dedi.

Gözlüklerini bazen takıyor, bazen çıkarıyordu. Kelimelerini arıyor, fakat ekseriya güzellerini buluyordu. Konuştukça açıldı, açıldıkça konuştu. Gerçi dişe dokunur bir şey söylemiyordu. Fakat asıl talihsizliği, karşısında kendi D.P. Grubunun bulunmamaşıydı. Zira o tatlı eda, o dilbazlık hiç kimseyi tesir altında bırakmadı. Herkes, kantinden sağlanan vitamin ve kalorilerin beklenen tesiri yapmış oldukları hususunda ittifak etti. Fakat saat 12'yi geçip te salon boşalırken, dışarı çıkanlardan hiç biri Menderesin söylemiş olduklarına "haklı söz" damgası vuramıyordu. "Güzel söylenmiş söz" diyenler vardı. Fakat kuzu postu, kurdun dişlerinin izini kaba etinde hissedenleri yanıltmamıştı.

Maziden hatıralar

Düşük Başbakanın başka bir handikapı, şahsiyetinin artık meydana çıkmış bulunması ve sözlerinin sihirli kudretini kaybetmiş olmasıydı. Kararnamede biç husus belirtiliyordu; Selanikte Atatürkün evine bomba atıldığı haberi düşük Başbakana

Abdullah Efendi lokantasında yemek yerken haber verilmişti. Bunun üzerine Menderes bu haberin derhal radyolar tarafından duyurulmasını emretmişti. Haber, havayı elektriklemiş, barut fıçısı ateş alıvermişti. Düşük Başbakan haberin radyolar tarafından verilmesini' uygun görmekle gayet tabii bir hareket yaptığını söyledi. Hakikati Türk milletinden saklamanın faydası neydi? "Bizim radyolar söylemese başka radyolar söyleyecek, bizim gazetelerimiz yazmasa başka gazeteler yazacak. Millet nasıl olsa duyacak. O halde, niçin haberi gizlemeli?" Bu son derece mantıki sözler duruşma salonunun bilhassa gazetecilere ayrılan kısmında neredeyse kahkahalara vesile verecekti. Yarabbi, sen ne büyüktün! Yarabbi, sen insana neler söyletiyordun!. Düşünmek lâzımdır ki 19 Ekim günü bunu söyleyen adam 19 Mayıs günü bütün haberlere sansür koyuyor, gazeteleri kazıtıyor, yabancı radyo dinlemeyi ve oradan naklen haber yaymayı suç sayıyor, milleti birbirini ihbara teşvik ediyordu.. Beş ay, bazı kimselerde ne büyük değişiklikler yapmıştı. Daha doğrusu beş ay, insanların nasıl konuşmasını mecburi kılmıştı. Yoksjf Adnan Menderes 19 Ekim 1960 günü Yassıadada ifade ettiği fikirleri de ilk defa olarak dudakları arasından salıvermiyordu. Bu fikirlerin şampiyonluğunu, iktidarı elinde tutmadığı ve iktidarı almak için uğraştığı 1946 - 50 yılları arasında belki bin defa tekrarlamıştı. Şimdi gramofona aynı plâğı yeniden koymuş bulunması bir taktikten başka şey değildi.

Menderes, Gökayla tatlı tatlı "dalga geçmek"i bile unutmadı. Kararnamede, F.K.G. nin bir istifa hikâyesi vardı. Gökay, "serbestçe bâzı açıklamalarda bulunabilmek için" istifasını içişleri Bakanına sunmuştu. Bu açıklamalar neydi ? Menderes, böyle bîr istifa teşebbüsünün bulunduğunu bildirdi. Devrin Cumhurbaşkanıyla görüşmüştü, Bayar "tyi validir, kaybetmeyelim" demişti. Düşük Başbakan İşin bundan sonraki faslını şöyle anlattı:

"— Arkadan ben, kendisiyle konuştum. İkna ettim. Zaten kendisi.. sey.. dünden şeydi. Derhal vazifesine devamı kabul etti".

Aynı mevzu tekrar açıldığında Menderes "şey"i daha iyi izah etti. Gökay, 6/7 Eylül hâdiselerinden dolayı istifa ettirileceği psikozuna kapılmış ve tekaddüm etmek için istifa mektubunu yollamıştı. Yoksa, ciddi . bir niyeti yoktu. İstifa ettirilmeyeceğini öğrendiğinde her şeyi unutmuştu. Sanık mikrofonunda bunlar söylenirken sanık sandalyasında Gökay

Oktay Engin
Ücretli fedai

safi dikkat kesilmiş, başını ileri doğru uzatarak tek kelime kaçırmamak için gayret sarfediyordu.

Menderes konuştu, konuştu. Taktik bir zafer kazandığından sorgusunu sorguluktan çıkarmış, biç olmazsa bir expose haline sokabilmişti. Saat 12'ye gelmişti, öğle yemeği için

Kemal **Hadımlı**
Madalya istiyor

tatil vermek, öğleden sonraki celsede bu, konuşamamaktan şikâyetçi adamın bitmek tükenmek bilmeyen konuşmasına tok karınla devam etmek daha akıllıca bir karar sayıldı ve celse tatil edildi. Menderes yerine dönerken, yüzü .rahatlamış bir insan yüzü değildi. Olmadığı gibi görünmeye çalışmaktan, âdeta takallüs etmişti.

"Açılırsın güzelim"

Haftanın ortasındaki çarşamba günü Menderes öğleden sonraki celseye geldiğinde bedbaht yüzünün ıstırap çizgilerini muhafaza ediyordu. Fakat fasıladan faydalanarak dâva üzerinde yeniden fikir imâl ettiği daha ilk sözlerinden anlaşıldı. Düşük Başbakan anlattığı hâdiselerden bâzılarını yeniden ele aldı, tamamlayıcı malûmat verdi. 6/7 Eylül vakası üzerine örfi idarenin kurulup kaldırılması hikâyesi kararnamenin alâka uyandırıcı kısımlarından birini teşkil ediyordu. Menderes, bir çocuk kadar masum "Hafızam yardım etmiyor. Hatırlamıyorum" dedi. İnsanın içinden neredeyse acıma hissi gelecekti. Arkadan Köprülünün Meclisteki meşhur konuşmasını ele aldı ve biraz da onunla eğlendi. Gökay, bu sırada, kör misinalarda "vali". kelimesi geçer geçmez gene dikkat kesiliyor, oturduğu yerden düşercesine başını ileri uzatıyordu.

Ancak D.P. iktidarının meşhur Başbakanının siyasî taktik olarak sâdece yutturmacayı bildiği ve o usûlden vazgeçildiğii bir defa daha ortaya çıktı. Oktay Engine yapılan yardımlar mevzuunda Menderes hiç bir şey bilmediğini, fütursuz ileri sürdü. Hattâ, o kadarla da yetinmedi ve Başkanın gözlerinin içine baka baka "Oktay Engin adım şimdi işitiyorum" dedi. Galiba karşısındakileri, D.P. milletvekilleri sanıyordu.' Zaten bu mevzuu başka bir şekilde istismardan da çekinmedi. Bir ajan olduğu artık ortaya çıkmış bulunan Oktay Engin 1953 yılından beri devletten çeşitli] yollarla para alıyordu. Menderes, iki kolunu mikrofonun sopasının iki tarafından geçirerek ilerde birleştirdi ve haklı görünmeğe çalışan bir sesle:

"— 1955 de koyacağımız bir bombayı demek daha 1953 de tasarlamış ; ve adamımızı o tarihte Yunanistana göndermişiz! Olur mu böyle şey muhterem reis beyefendi hazretleri?" dedi. Sanki 1953 te vazifelendirilmiş bir ajana 1955 te bir belirli iş verilemezmiş gibi...

Oktay Engin ailesine göze çarpan bir bollukla yağdırılmış küçük nîmetler hakkında ise Menderes mutat veçhile adem-i malûmat beyan etti. Hattâ "becerikli insanlar yollarını a-

Yabancı Gözüyle

Dünya Basını

Geçen haftanın sonunda dünyanın hemen hemen her tarafında,New York' tan Hong - Kong'a ve Nairobi'den Parise radyolarını açanlar, gazetelerini ellerine alanlar Yassıada duruşmalarıyla alâkalı haberler buldular. Hele cuma ve cumartesi geceleri bir çok radyo istasyonu, bizim düştükleri haber bültenlerinin başına aldılar. Bu arada kırk kadar yabancı gazeteci İstanbula gelmiş bulunuyordu. Onların yanında bir başka kırk, dış basın adına duruşmaları takip ediyordu. Bu haftanın başında bir AKİS muhabiri İstanbuldaki yabancı gazetelerin intibalarını öğrenmiştir. Ankarada Dış Haberler Servisimiz ise yerüzunun şöhretli gazete ye radyolarının yayınlarını tesbit etmiştir.

Evvelâ bir nokta: Dış basının Yassıada duruşmalarıyla ilgili haberleri ve tefsirleri çok zaman vahim hatalar, ekseriya hakikate hiç. uymayan tafsilât ihtiva etmektedir. Sansasyonel olma merakı hâdiseyi olduğu gibi nakletme endişesini sık sık bastırmaktadır. Meselâ İngilterenin tirajı dört milyon barajını aşıp beş milyona Pek yaklaşan meşhur gazetesi Daily Express'in, ikinci sayfasındaki altı sütunluk haberinin manşeti "Menderesin korkunç yalnızlığı", ikinci başlığı ise "Demir adamın hayaleti ithamcılarıyla karşılaşıyor" dur. Yazının üç yüz kelimelik metninde sâdece üç isim geçmektedir: "61 yaşındaki Menderes", "77 yaşındaki Bayar" ve "Zsa Zsa Gabor'un ilk kocası Burhan Belge". Bütün dillerden yayın yaparak dünyamız üzerindeki bütün insanlar» bitap eden dev haber merkezi BBC ise meselenin ruhunu ve mânasını izahtan âciz kalmış, duruşmaların başladığından beş altı kelimeyle dem vurduktan sonra suçlarının ne olduğunu dahi belirtmeden teknik bakımdan emsalsiz spikerlerinin ağzından "Savcının talebi varit görülürse 38 kişi idam edilecektir" demiştir. Arkadan, sâdece Menderesten bahsederek düşük Başbakanın beş aydan beri tek başına ve her saat başı değişen nöbetçiyle bir odada yaşadığı, tek kelime konuşamadığı, melekâtı akliyesini kaybettiğinden hâdiseleri muhakeme ve ihata kudretinden mahrum bulunduğa, moralinin bozuk olduğu yolundaki beyanatını nakletmekle yetinmiştir. Nereden galattır bilinmez, başta meşhur Amerikanın Sesi olmak üzere bir çok yabancı radyo ve gazete duruşmaların ikinci günü Bayatın ağladığı haberini yayınlamıştır.

Muhabirlerin tutumu

Yabancı radyo ve gazetelerin Türkiyeye gönderdikleri muhabirler, dâvayı sathî ölçülerle ve dış görünü şüyle tahlile çalışmaktadırlar. Belki de buna mecbur kalmaktadırlar. Bâzısı peşin ve ezberden hükümleri yapışmış gibidirler. Türkiyedeki durumu, meselâ yeşil gerilla elbiseli ve berbere tövbeli kaba sakal Castro Kübası, şovenist Kasım Irakı ile mukayese etmeğe hazırlanmış bir halleri vardır.

Kendilerine merkez yaptıkları Park Otelin barın d çoğu, 27 Mayıs harekâtımı maksat ve hedeflerin idrak edemediklerini itiraftan çekinmemektedirler. A ralarında, 27 Mayıs harekâtını bir ihtilâl telâkki etmi yenler de vardır. Son görüşü savunanlara göre, 27 Ma yıs bir "hesap sorma" hadisesidir, zita klâsik ihtilâl lerden sonra vukua mutad köklü bir sosyal değişikliğe Türkiyede rastlanmamıştır! .

Park Otel barının sakinleri, bir başka hususu daha anlamakta müşkilât çekmektedirler. Bir grup, dört beş saatte tepetaklak edilen sabık iktidarın tası tarağı toplayarak temelli çekilip gittiğine inanmağa bir türlü yanaşmamaktadır. Fransanın pak önemli olmamakla beraber adı bilmen gazetelerinden L'Aurore'da François Musard nâm muhabir aynen şu kerameti savurmuştur: "Ankarada hüküm sürmekte olan askeri junta, Yassıada etrafında ne kadar sıkı emniyet tedbiri alırsa alsın, rakiplerini yok etmeğe vakit bulamadan memlekette yeni karışıklıklar çıkacaktır!" ingilterenin hatırı sayılır gazetelerinden 1,5 milyon tirajlı muhafazakâr Daily Telegraph'ın Anthony Mann'ı ise demektedir ki: "Birçok Türkün tepkisi: Başkalarına çektirdikleri ıstırabın bir kısmını şimdi kendileri tadıyorlar! Fakat Bay Menderes ve Demokrat Partinin hâlâ birçok sebatkâr ve sessiz taraftarı vardır.*' Zaten yabancı muhabirlerin en fazla merak ettikleri ?• her pundunu yakaladıklarında öğrenmeğe çabaladıkları husus Türkiyede Milli İnkılâbı desteklemiyenlerin yüzdesinin ne olduğudur. Bunun hemen hiçten ibaret bulunduğunu gözleriyle görmek kendilerini pek şaşırtmış, peşin hükümlerini sarsmıştır.

Ciddi tefsirlerdeki müşterek noktalar

Bu, fanteziye kaçan müşahedelerin dışında yabancı basının Yassıada duruşmalarıyla ilgil, yayınında beliren üç müşterek nokta vardır:

1 — Yassıadadaki gibisinden özel mahkemelerde normal mahkemelerin kullandıkları ölçülerin dışında ölçüler kullanılır ve bunlar bilinen hukukun tecellisi için kurulmazlar. Böyle muhakemelerin adalet ve hak anlayışı başkadır.

2 — Ancak, Ceza Kanununun 65 yaşını geçmiş kimseler için tanıdığı ölüm cezasından muafiyet hakkının ihtilâlden sonra kaldırılması ve bunun makable şamil tutulması hukuk prensiplerine aykırıdır.

3 — Tahkikat esnasında gerek avukatlar, gerekse sanıklar dosyaları tetkik imkânından mahrum bırakılmışlardır. Avukatlar müvekkilleriyle görüşememişler ve kararnameleri başbaşa serbestçe müzakere fırsatını bulamamışlardır. Dolayısıyla, tabiî ve mukaddes savunma hakkı zedelenmiştir.

Bu üç nokta, meşrep ve milliyeti bahis konusu olmaksızın hemen hemen bütün yabancı gazetelerin ve radyoların Fransanın ve hattâ Avrupanın en ciddi, nüfuzlu gazetesi Le Monde'dan İngilterenin sansasyon gazetesi Daily Express'e, Prens Rainier'nin neşeli Montecarlo radyosundan Washington'un resmi Amerikanın Sesi radyosuna kadar bütün haber müesseselerinin üzeninde ehemmiyet ve titizlikle durdukları noktalardır

"Sağır duymaz, uydurur!"

Yassıada duruşmalarının yabancı basındaki akislerinin hatalı olması, en siyada muhabirlerin iyi aydınlatılamamasından ileri gelmektedir. Bunlann bir ikisi hariç, hiçbiri türkçe bilmemektedir. Dolayısıyla haberlerini işitme organlarını pek seferber edemeden gözleriyle almak sorundadırlar. Bütün dikkatlerini düşüklerin, hâkimlerin ve savcıların hareketlerine, mimiklerine, ses tonları ile muhtemelen yirminci asrın en kalabalık sanık topluluğunu kapsıyan mahkeme salonunun

Yassıadaya Bakıyor

havasına teksif etmekte, birşeyler kavramağa çabalar maktadırlar, Her gün Yassı adadan ayrılmadan kendilerine İngilizce ve Fransızca olarak verilen yarım saatlik izahatı muhabirler tatminkar bulmamaktadırlar. Genel olarak ta, gözleriyle edindikleri intibalar yekdiğerine uymamaktadır.

Mesela Radiodiffusion - Television Française'in kıdemli ve meşhur adliye muhabiri Fredrio Pottecher Park Otelin barında "Menderes" şeklinde konuşmaktadır. "Kuvvetli değil, zayıf, ama çok enteresan bir adam. Bir zamanlar Turkiyesinin hayatiyet dolu zannedilen bu 1 numaralı şahsiyetinin kendisine merbut, itaatkar ve hürmetkar etrafının dağılmasından sonra anide tek başına kalmış olmasının dehşet verici trajedisini seyrediyoruz." 55 yaşındaki kriminolog Pottecher'ye bakılırsa, sürünen bir hayalete benziyen Bayar, sonra Zorlu "bayağı ve harcıâlem" kimselerdir. Fakat garip olan, bir zümre yabancı muhabire, Potteoher'nin Mendereste tevehhüm ettiği vasıfları Bayarın telkin eylemesidir. Mamafih, Pottecher gibi düşünenler ekseriyettedir.

Fransız gazetecisi bundan evvel Rusyada Amerikalı pilot Powers'in duruşmasını takip etmiştir. Orada bir emniyet mülahazanı olmadığından Powers Rus olan müdafileriyle daha rahat hukukî istişareler yapabilmiştir. Ama Pottecher, bir gazeteci olarak Türkiyedeki çalışma şartlarını Rusyadakilerle mukayese dahi etmemektedir. Bürokratik Rusyada işler ağır yürümektedir. Sansür illeti mevcuttur. Türkiyede ise hudutsuz bir basın hürriyeti vardır. Formalite azlığından işler süratli ve dakik bir saat intizamı içinde görülebilmektedir. Duruşmaların ilk günündeki yazı makinelerine için verilmemesi, vesika almak için bir saatten fazla beklenmesi ve muayene mahallinde gazetecilerin kuyruk olmaları gibi müşküllerin tasfiyesi üzerine yabancı muhabirler arasında bir ara başgösteren hoşnutsuzluk dağılmıştır. Yabancı muhabirler ittifakla Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başolun dirayetini, tarafsızlığını ve yargılamayı şevki idaredeki maharetini güçlerinin yettiği, dil ve kalemlerinin döndüğü kadar övmektedirler.

Ak ve kara.

Köpek dâvası, yabancı muhabirlerin hepsini şaşırtmıştır. Ekseriyet, gazetecilik bakımından dâvayı ilgi çekici bulmakla beraber idamı istenen bir kimseden 20 bin liralık bir irtikâbın hesabının neden ısrar ve hassasiyetle sorulduğuna akıl erdirememiştir. Yabancı muhabirler, Türkiye içinde esen havadan habersizdirler. Bir Amerikalı muhabir şöyle demektedir:

"— İlk gün, 38 kişinin idamından bahsettik. İkinci gün bir Afganlı tazıyı mübayaa edebilmek için ikiyüz kıvırcık koyunun satıldığını bildirince, gazetelerimizden bizleri delirdi zannettiler."

Yabancı muhabirlerin hatalı, eksik, bazen de maksattı intihalara kapılmalarının bir başka sebebi düşük avukatlarından ye yakınlarından bâzılarının bunları telkin altında tutmaya çalışmalarıdır. Haber peşindeki gazeteciler, bu haberi düşüklerin çevrelerinden daha kolaylıkla aldılar mı, sansasyon merakı zaten mesleğin ayrılmaz parçası bulunduğundan ister istemez onların havalarına kapılmaktadırlar. Bunu önlemenin çaresi, muhabirlere en doğru, en alâka uyandırıcı havadisleri en çabuk şekilde vermek ve onlarla Menderes usûlü değil -yâni sâdece mide yoluyla değil- batılı mânada alâkalanmak, habere olan açlıklarını tatmin etmektir.

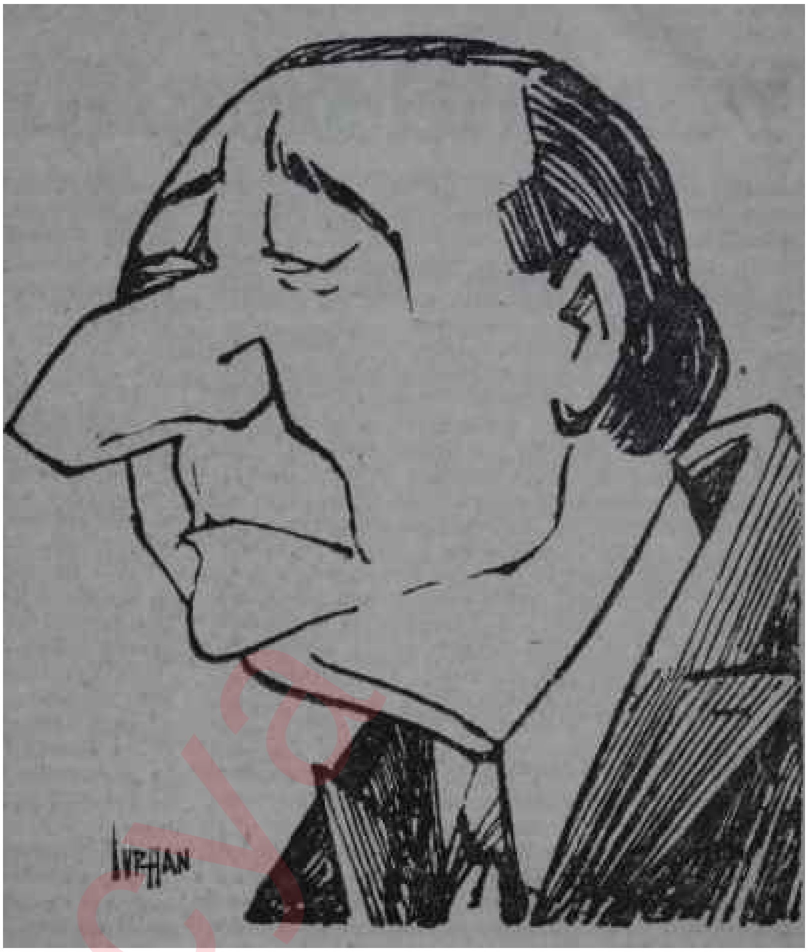
Bu, ehemmiyette göz önünde tutulması gereken bir zarurettir.

Yassıadada emniyet tertibatı
Kuş uçmuyor

çarlar" diye bir de felsefi prensip koydu. Zaten bu, D.P. iktidarının ana prensibi sayılmamış ve 1950 de ceplerinde iki buçuk lira bulunanlar on senenin sonunda, yollarını aça aça milyonlar sahibi olmamışlar mıydı ? Ama açılan yolun ucu talihsizlik, Yassıadaya da çıkıvermişti.

Menderese kalsa akşama kadar konuşacaktı. Başkan müdahale etti, "Bazı sualler soracağım cevap verirsiniz" dedi. Düşük Başbakan boynunu kırdı: "Emredersiniz" Fakat asabının bozulmuş olduğu ve rahatsızlık hissettiği sezildi. Ne de olsa nutku yarıda kesilmişti. Suallerin altından ise çapanoğlu pek âlâ çıkabilirdi. Menderes sol elini ceketinin sebine soktu, fakat süratle çıkardı. Eliyle yüzünü karıştırıyordu. Sinirlenmişti. Bu sırada Bayar elindeki mektep defterine bir şeyler yazmakla meşguldü. Başkan bir takım sualler sordu, bunların cevaplarını aldı. Suallerin en mühimi, Atatürkün evine bombayı kimin attığıydı. Kim atmış olabilirdi? Madem ki o devrin politika konjonktürü Türkiyenin böyle bir hâdiseyi, tertiplemesine elverişli değildi. Madem ki Yunanlılar için de aynı vaziyet mevcuttu, O halde tertip kimindi? Düşük Başbakan, burada yaptığı gibi, Yunanistandaki hâdiseyi de komünistlerin sırtına yükleyiverdi. Ama o zaman Yunan mahkemesinin Oktay Engin ile Kavas Hasanı değil de, komünistleri mahkûm etmesi gerekmez miydi? Her halde Menderes, bâzı noktaları bir demagoji selinin ortasında bırakıp kaybetmeyi tercih ediyordu. Belki de bu yüzdendir ki sualler uzayınca bocalamağa başladı, rahatlığım kaybetti.

Turhanın kalemiyle Menderes

Başkan, Menderesin daha evvel alınmış ifadesinin ve bâzı vesikaların okunacağını söyledi. Düşük Başbakana, bunlar okunurken oturabileceğini bildirdi. Fakat Menderes teklifi reddetti. Galiba orada, öyle, bir martyre heykeli gibi dikilmeği daha kârlı buluyordu. Düşük Başbakanın Soruşturma Kuruluna verdiği ifade okundu, Grup toplantılarına ait bir sabit okundu, Gökayın istifa mektubu okundu, Milli Emniyet Reisi Behçet Türkmenin raporu okundu, bir polis müfettişinin raporu okundu. Düşük Başbakanın Millî Emniyet raporlarıyla alâkalı kanaati pek ilgi çekiciydi. "Ben on sene hizmette kaldım" dedi, "bu raporları bilirim. Hiç bir asıl ve esasa dayanmayanları vardır. Bunlar, evvelâ ciddî olarak kıy metlendirirler, öyle kullanılırlar".

Bu sırada yapılan bir yanlışlık, düşük Başbakanın ekmeğine yağ sürdü. Başkan. Menderesin 6/7 Eylül hâdiselerinden Sonra Yunan Başbakanına gönderdiği bildirilen tarziye mektubunun okunacağını söyledi. Dosyadan bir kâğıt çıkarıldı ve okundu. Bu, ipe sapa gelmeyen bir deli saçmasıydı ve neden bahsettiği de zaten pek iyi anlaşılmıyordu. Anlaşılan- bunun Menderese ait bulunmadığıydı. Başkan da şaşırmıştı. Bu, ne biçim vesikaydı? Kurnaz Menderes hücuma geçmekten geri kalamadı. Bu, ne demekti? Başol, kâğıdın Başbakanlıkta bulunduğunu söyledi. Men deres, mantığa uygun şekilde sordu:

"— Yâni, Başbakanlıkta bulunan her şeyin mesulü ben miyim?"

Başkan bu çıkışlara hiç kızmıyordu. Anlaşılan sanık psikolojisini iyi biliyordu. Menderesin sorgusu bitmişti. Fakat düşük Başbakan hâlâ konuşmak istiyordu. "Lûtfu inayet buyurursanız bir hususu arzetmek istiyorum' dedi. Başkan sordu: "Ney miş?" Avukatlara ait bir mesele ol duğunu anlayınca da kesti. Fakat konuşma sarasına tutulmuş görünen düşük Başbakan bir türlü mikrofondan ayrılmak bilmiyordu. Başol sert bir tavırla bu yapışık adama yerine dönmesini ihtar etti. Menderes, hiddetten kıpkırmızı olmuştu. Yerine dönerken yüzünü görenler. Menderesin elan Başbakan olmamasına Salim Başol adına şükrettiler.

Saat tam 14.55 idi.

Bir uzun. iki kısa

Bundan sonra dert mikrofonunun başına geldi. Çeşitli eller âleti bir indirip bir kaldırdılar. Menderesten sonra evvelâ Fatin Rüştü Zorlu bunu kendi boyuna ayarladı. Sonra Köprülü ortaya çıktı. O, indirdi. Daha aşağı inmez sanılıyordu, ortaya Gökay çıktı ve mikrofonu biraz daha indirdi. Alâaddin Eriş ise bunu tekrar Fatin Rüştü Zorlununki kadar olan kendi boyu hizasına getirdi. Allahtan, makineye bir şey olmadı. Boy farkı, sanıklar arasında, sınıf farkından bile büyük bir dert meydana getiriyordu .

Zorlu, pek zorlu ve cakalı konuştu. Galiba yabancı memleketlerde masaların üzerine yumruklar vurup Türkiyeye hiç bir şey becerememiş halde döndüğü -memleket hesabına

bir şey becerememiş, yoksa üstad kendi hesabına daima bir şey becermiştir- zamanları hatırlamıştı. Ancak, hemen ilk cümlelerinin birinde yaptığı bir hata bütün kurumunun adi gülünçlük haline gelmesine yol açtı. "Yüksek Savuşturma Kurulandan bahsedip duruyordu. Başkan, kürsünün üzerinden eğilerek tashih etti: "Soruşturma Kurulu". Tabii, bir kahkaha koptu.

Zorlu Dışişleri Bakanı 6/7 Eylül meselesine el atılmasından his hoşlanmamıştı. Politikaya atıldıktan sonra Meclis kürsüsünde tutturduğu o bağıra bağıra konuşma tarzıyla bir Türk Hükümetinin dünya önünde rezil olmasının doğru sayılamıyacağını söyledi. Günahları, sevapları ne olursa olsun, Menderes Hükümetleri nihayet Türkiye Cumhuriyeti Hü kümetleriydi. Tabii bu, zorlu Dışişleri Bakanının ustası olduğu âdi demagojinin bir başka örneğiydi. Suikastlar tertiplemek, uydurma bombalar fırlatmak, bütün dünyayı millet aleyhinde tahrik etmek, her işten yüzde on komisyon almak, Avrupa ve Amerikada metres beslemek ayıp değildi de, bunların hesabını sormak haksızlık oluyordu. Uzun Zorlunun sorgusu kısa oldu. Zaten kendisine metelik veren de pek yoktu.

Köprülü ve Gökayın sorguları İki ayrı sebepten alâka çekti. Köprülü hâdise sırasında Dışişleri Bakanına kendisinin değil, Menderesin vekalet ettiğini açıklayınca akan sular durdu. F.K.G. kalktığında gözler bu göz boyama üstadına çevrilmişti. Herkes Gökayın bir gey söyliyeceğini sanıyordu. Hani, banda alınan sesler hikâyesi vardı ya... Gökay bir tek şey söyledi: Hiç bir şey bilmediğini!

Soruşturma

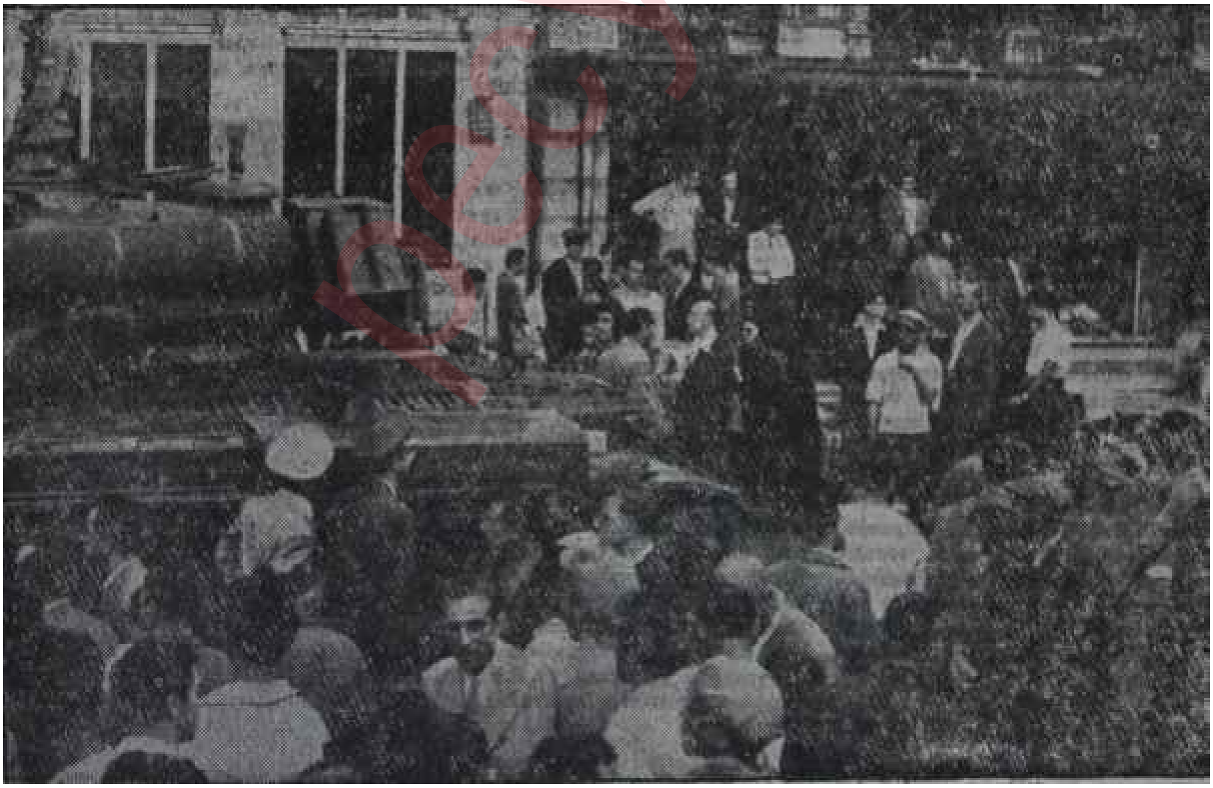
"Mürebbiye dâvası"

Beyaz saçlı, orta boylu adam oturduğu koltukta hafifçe doğruldu. sağ elinde tuttuğu ufak ajandayı gözlüklerinin altından dikkatle süzdü. Daha sonra öne doğru eğildi ve okumağa başladı. Okudukça yüzünde bir gülümseme beliriyordu. Beyaz saçlı adamın bir hayli eğlendiği anlaşılıyordu. Aslında bu, okuduğu ilk ajanda değildi. Ancak, böylesine nefis satırlara evvelkilerin hiç birinde rastlamamıştı. Küçük ajandanın minik sayfalarına kırmızı tükenmez kalemle yazılmış satırlar cidden enteresandı. Fakat ajandanın muhtevası kadar alâka çeken cihet bu satırları yazanın bir zamanlar T.B.M.M. ne başkanlık etmiş olmasıydı. Ajanda, düşük Meclis Başkanı koca Koraltana aitti ye bir takım hususi hâtıralar ihtiva etmekteydi. Beyaz saçlı adam ise Yeni Meclis binasının D blokunda çalışmağa devam eden bir Yüksek Soruşturma Kurulu üyesiydi.

Beyaz saçlı adam, bir kere daha ajandanın üstüne eğildi ve bu defa yüksek sesle okumağa başladı: "25 yaşında, dört lisan biliyor, fevkalâde nazik. Mükemmel bir kadın. Allah bana hayırlı etsin... Âmin..." Orta boylu Soruşturma Kurulu üyesini gülmeğe sevkeden satırlar bu satırlardı. Fakat ajandayla beraber ortada bir de dosya vardı ve dosyada anlatılan hikâye o kadar komik değildi.

Çamaşırların kiri...

Koraltanın, bu haftanın içinde su yüzüne çıkan hikâyesi bir hayli alâka çekici idi. Düşük Meclis Başkanı günlerden birgün genç bir mürebbiye tutmayı arzu etmiş.ancak bu arzusunu açıkça kuvveden fiile çıkarmak cesaretini bulamamıştı. Fakat bu gibi meselelere kafası yatkın dostları, ona bir formül bulmuşlar ve böylece koca Başkanın Allaha hamdüsena etmesini sağlamışlardı. Koraltanın ilk teşebbüsü, bu nadide çiçeğe yol parası tedarik etmek için olmuştu. İçi geçmiş düşük Başkan bu işi Maliye

6-7 Eylül gönü İstanbul
Bakî kalan bu kubbede...

Koraltanın **B.M.M.** deki masası

Barbaraya feda olsun

Bakanına -her ne hikmetse- doğrudan doğruya açamamış ve karısının hastalığını bahane ederek, ilâç getirtmek zorunda olduğu mucip sebebiyle 500 dolarlık, döviz talep etmişti. Döviz talepnamesine malzeme-i sıhhiye olarak geçen bu 500 dolar, esasında, Almanyaya sipariş edilen güzel mürebbiyenin yol masrafını karşılamak için isteniyordu. Mürebbiyenin sipariş edilmesi de bir hayli eğlenceli olmuştu. Koraltan, "Hasta eşine malzeme-i sıhhiye" masrafı olarak 500 dolarlık dövizi koparınca, hemen B.M.M. ndeki masasının başına geçmiş, ayaklarını nadide Acem halısına uzatarak eline kalemi almış ve önündeki kâğıt kutusundan, başlığında "T.B.M.M. Başkanlığı" ibaresi bulunan bir kâğıt çekerek Bonn Büyük Elçisine bir mektup yazmıştı. Koca Başkan bu mektubunda, kendisine tez elden eli yüzü" düzgün, cinsî câzibesi kuvvetli bir mürebbiyenin gönderilmesini talep ediyordu. Elçilik sabık ve sakıt Meclis Başkanının arzularının derhal isafı cihetine gitmişti. Mektubun, Bonn'daki muhatabının eline geçmesinden birkaç gün sonra gazetelerde bir iş ilânı intişar ediyordu. ilânın meali şuydu: "Genç, sarışın bir Alman kızı, yabancı bir memlekette sekreterlik yapmak üzere işe alınacaktır..." İlânın hemen altında da T.C. Bonn Büyük Elçiliğinin adresi bulunuyordu!..

Talip çok...

İlanın gazetelerde intişarından hemen sonra Elçiliğin memurları bu mühim ve mesuliyetll işin üstesinden gelmek için geceli gündüzlü bir faaliyete geçmişlerdi. Tabii bu arada, zevk-i selim sahibi memurların fikirlerinden faydalanmak ta ihmal edilmiyordu. Nihayet koca Başkanın hoşuna gidebilecek bir sekreter bulmak mümkün olmuştu. Ne var ki Başkanın bu dilberi beğenmemesi gene de mümkün olabilirdi. Bunun için ihtiyatlı hariciye memurları, taliplerin resimlerini süratle koca Başkana göndermeyi uygun görmüşlerdi. Resimleri hâvi zarf, tabiî gene sakıt ve sabık Başkanın iş adresine postalanıyordu. Zarfın üzerinde "Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Refik Koraltan — Ankara - Turkei" yazmaktaydı.

Koraltanın dilber seçimi bir haftaya yakın sürmüştü. Nihayet bir hafta sonra Bonn Büyük Elçiliği, gene T.B.M.M. antetli bir zarf almıştı Zarfın içinde, arkası kırmızı kalemle işaretlenmiş bir kız resmi bulunmaktaydı. Resme de, seçimi kazanan Barbara Kuts'un yolluğu olarak 500 dolârın çıkarıldığını ifade eden bir tezkere iliştirilmişti. Tabii, tezkerenin, altındaki imza Koraltana aitti.

Formalite tarafı süratle İkmal edilmiş ve sarışın dilber Barbara Kuts, Koraltanın Atatürk Bulvarı üzerindeki köşküne yerleştirilmişti. İşte Koraltan için, işin asıl zevkli faslı bundan sonra başlamıştı. Zira koca Başkan bütün itiyatlarını terk ederek, bir vapur kamarasını andıran banyosuna yerleşmiş ve **B.M.M.** ile alâkalı meseleleri bile buradan halleder olmuştu.

Fakat saltanat kısa sürdü. Günlerden bir 27 Mayıs sabahı, koca Başkan, banyodan ve sevgili Kuts'unun yanından alınarak Harp Okuluna, oradan da Yaasıadaya gönderildi.

Koraltanın macerası bununla bitmiş olmadı. Bu haftanın başındaki bir gün, Yüksek Soruşturma Kurulu meseleyi bir kere daha ele almak lüzumunu hissetti. Haftanın başında Kurul, tâli komisyon ve kurulların tetkikinden geçen, fakat nihai bir karara bağlanmayan bu tip meseleler üzerinde fazlasıyla durdu. Karara bağlanan dosyaların başında, tabii, koca Başkanla ilgili dosya bulunuyordu. Koraltan, karısına malzeme-i sıhhiye getirtmek mucip sebebiyle talep ettiği 500 doların hesabını vermek üzere Yüksek Adalet Divanına sevkedildi. . Koraltana isnat edilen suç, Türk parasının değerini korumak mevzuu ile alâkalıydı. Karar zabıtlarla tespit edildi. Böylece Yassıadada, bir köpek ve bir bebek dâvasından sonra, bir de mürebbiye dâvası görülecekti.

Yolsuzluklar zinciri

Fakat, Yüksek Soruşturma Kurulu Genel Kurul toplantısında konuşulan tek mesele mürebbiye dâvası olmadı. Düşük iktidarın her mensubunun lev-i müesseseye münhasır bir ehliyetle icra ettiği yolsuzlukların incelenmesine devam edildi. Kurulun mesaisi hakikaten büyük bir süratle ilerliyor ve Yassıadaya bol miktarda malzeme yetiştiriliyordu. O kadar-ki, Yeni Meclis binasının D bloku kapısı önüne yanaşan ve çuvallar dolusu dosya nakleden kamyonlar,

***Refik* Koraltan**

Azgın bir adam

Polatkan dansediyor
Rumba mı?

geçen haftanın başından itibaren eskisine nazaran bir hayli fazlalaşmıştı. Bu nakil muamelesine muvazi olarak tatbik edilen çalışma temposu da tabii eskisinden farklıydı. Meselâ, artık Yüksek* Soruşturma Kurulu pazar günleri de çalışmak lüzumunu hissediyordu. Bunun içindir, ki geçen hafta pazar günü, gene sabahın erken saatlerinde, Yeni Meclis binasının D blokunun kapısı önünde bir takım meraklı vatandaşlar beklenmekteydiler. Bunlar çilekeş basın mensuplarıydı. Zaten Soruşturma Kurulunun çalışma temposunu hızlandırmasının en fazla zararını basın mensupları çekmekteydiler. O gün sabah 8.30 dan itibaren D blokunun dönerkapısı dönmeğe başladı ve bu dönme muntazam olmayan fasılalarla akşamın 19 una kadar devam etti.

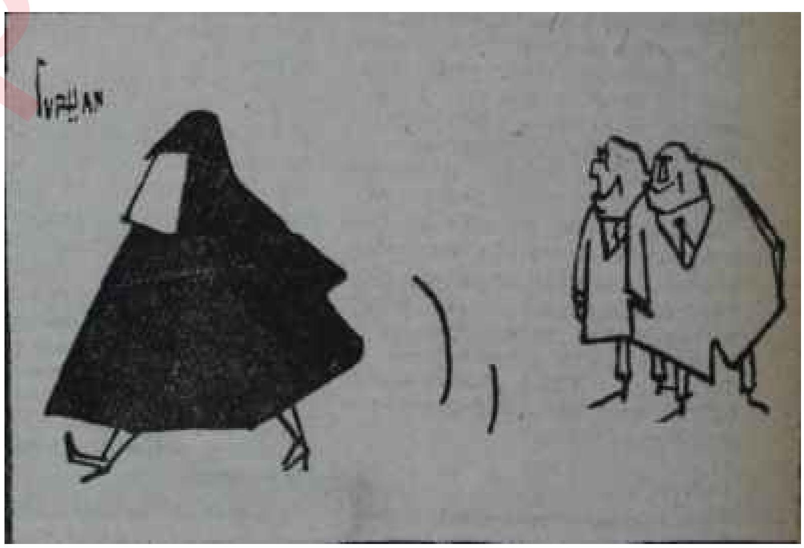
Genel Kurula ilk gelenlere, gazeteciler "Erkenciler" adını taktılar Bu sıfata hak kazananlar dönerkapıdan ilk geçen Mazhar Hiçşaşmaz, Selâhattin Uçur ve Doğan Tanyerdi Üyelerin sonuncusu da dönerkapıdan girince kapılar kapandı ve D blokunun artık meşhur olmuş paraşütçülerinin vazifeleri başladı.

Genel Kurul, kapalı kapılar arka sında ve uzun bir masanın etrafında içtima ederek gündemindeki meselelerin müzakeresine başladı. İlk mesele, sakıt iktidarın Maliye Bakanının yeni bir yolsuzluğu idi. Soruşturma Kurulu üyeleri bu epeyce kalın dosyanın muhtevası hakkında fikir sahibiydiler. Fakat işin bir defa da derinine inmek ve Yassıadada icra-i adalet eden Yüksek Divana, efradını cami bir kararname vermek icap ediyordu. Bunun için üyeler önce dosyanın bir özetinin okunmasını istediler. Bir hayli kabarık olan dosya münderecatının hazırlanmış bir özeti yoktu. Fakat tali kurulların hazırladıkları ön raporlar bu eksiği kapatacak mahiyetteydi. Raporlar okundu ve sonra müzakereye geçildi.

İşin alâka çekici bir hikâyesi vardı. Gerçi bu hikâye daha 27 Mayıs inkılâbından çok evvel halk arasında biliniyordu. Ama hiç kimsenin bu kabil meselelere parmak basacak hali yoktu. Düşük Maliye Bakanının yolsuzluğu aile rabıtasının neticesiydi. Fakat kendisi de bu ailevî baskıdan bir hayli kârlı çıkmıştı. Hikâye şuydu: Hasan Polatkan, kayınpederine ait Çiftkurt müessesesine nüfuzunu kullanarak 500 bin liralık bir komisyon temin etmek için iki devlet müessesesini büyük zararlara uğratmıştı. Zarar gören müesseseler Eskişehir Belediyesi ve Devlet Malzeme Ofisiydi.İşin asıl dikkati çeken tarafı, bu meselede kullanılan taktikti. Polatkanın milletvekili seçildiği bölge olan Eskişehirde, şehir hatlarında çalışan otobüslere sahip bir işletme vardı. Bu müessese, ama iyi ama kötü, İhtiyacı gideriyordu. Fakat düşük Maliye Bakanının plânları, işletmenin Belediyeye devrini gerektiriyordu. Nitekim yapılan siyasî baskı ve Devlet zoruyla, Otobüs İşletmesi Belediyeye devredildi. Ne var ki, Belediyenin elinde hizmet görecek otobüs yoktu. Buna çâre' bulmak güç olmadı. Eksikliği Çiftkurt firması kolayca giderebilirdi. Fakat o sıralarda memlekette alıp giden dedikodular bu işin doğrudan doğruya Çiftkurt firması tarafından yapılmasını önledi, ihtiyacı giderecek 15 otobüs bir İngiliz firmasına sipariş edildi. Ancak, Eskişehir Belediyesinin 15 Leyland otobüse ödeyecek parası yoktu. Ortaya müşkülât çıkınca Çiftkurt hızır gibi yetişti ve otobüs ithalini üzerine aldı. Otobüsleri Türkiyeye Çiftkurt getirecek ve komisyonunu aldıktan sonra Eskişehir Belediyesine devredecekti

Bu ithalâtı yapabilmek için lâzım olan 200 bin dolar nereden bulunacaktı? Gerçi Çiftkurt bu işi yapacakti, yapacaktı ama onun rolü sâdece bir komisyonculuktan ileri geçmiyecekti. Bunun için Maliye Bakanına iş düşüyordu. Düşük .Polatkanın ilk işi. Devlet Malzeme Ofisine bir tali mat vererek, 15 Leyland'in getirilmesi için gerekli 200 bin doları temin etmek oldu. Otobüsleri Devlet MALzeme Ofisi -işi. Derlet dairelerini kırtasiyesini temin etmektir- ithalat edecek, Çiftkurt teslim alacak ve his sesine düşen komisyonu -firmadan kopardıktan sonra da otobüsleri Belediyeye devredecekti. Tabii bu arada Eskişehir Belediyesi. Devlet Malzeme Ofisine 2 milyon lira borçlanacaktı. İşler, tam istenildiği gibi cer yan etti. Otobüsler geldi, Çiftkur teslim aldı, sonra Belediyeye devretti.

İşte haftanın başındaki gün, Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleri meşgul eden mesele bu idi. Düşük Polatkan, iki Devlet müessesesini kendi emellerine âlet ederek menfaat sağlamıştı. Üyeler, yolsuzluğu enine boyuna incelediler ve neticede suçu T.C Kanununun 209. maddesi ahkâmına uygun buldular. Esbab-ı mücibeli kararname süratle hazırlandı ve Yassıadaya sevk hazırlıklarına başlandı.

— ŞURAYA BAK!... ANAYASA-TASARISI GİBİ KADIN

Millet

Erken seçim

Bu hafta Ankarada "iyi haber alan çevre" mensuplarının ağızlarında dolaşan tek konu, seçimlere mümkün olduğu kadar erken gidileceğiydi. Hafta içinde hemen herkes başkentte bundan bahsediyordu. Gerçi söylenti bir müddetten beri duyuluyordu. Millî Birlik Komitesinin bâzı üyeleri sivil idareyi en kısa zamanda kurmanın faydalarım ve lüzumunu dost toplantılarında ifade ediyorlar, hattâ bunların bir kısmı islerini bitirdikten sonra hayatlarını nasıl tanzim etmeyi düşündüklerini açıklamakta mahzur görmüyorlardı. Üyelerin çoğu ve bilhassa genç kurmaylar orduda kalacaklarını söylüyorlardı. Bâzıları ataşemiliter olarak vazife alacaklar ve gittikleri batı memleketlerinde siyasi ilim tahsil edeceklerdi. Bir kısım üyelerin politikaya atılmayı tasarladıkları biliniyordu. Ayan üyeliği Komite üyeleri arasında rağbet bulmamıştı. Siyasî parti kurma heveslileri de 37'lerin peşini bırakmıyor, gözleri önüne parlak levhalar çizmeye çalışıyorlardı.

Fakat haftanın başında Cemal sel Cumhurbaşkanlığı için adaylığını koymayı düşündüğünü, buna mukabil asla parti kurmayacağını açıkladığında söylentiler "kesin"liği belirtilen havadis halini alıverdi. Bildirildiğine göre Anayasanın kış so--unda referanduma arzından sonra İkinci Cumhuriyet, müesseseleriyle ilk baharda kurulacak ve işlemeye başlayacaktı. Bu suretle 27 Mayıs 1961 tarihi tekrar dudakların ucuna geldi ve orada takıldı, kaldı. Anayasa Komisyonu tarafından haftanın başında Millî Birlik Komitesine gönderilen metin incelenirken Yassıada duruşmalarının sona ereceği tahmin ediliyordu. O dert ortadan kalktıktan sonra siyasî hayatın açılmaması için sebep kalmayacaktı. Zaten memleket duruşmaları büyük bir sükûnet ve olgunluk teinde karşılamış, adalet Önünde hesap veren düşüklerin düşüklükleri her geçen gün biraz daha iyi ortaya çıkınca âkibetleri hakkında bir kayıtsızlık başgöstermişti. Şeriatın keseceği parmağın acımayacağı anlaşılıyordu. Bu, seçimlerin erkene alınması tezini savunanların başka bir mucip sebebini teşkil etti.

Bundan başka, idarenin geçicilik vasfı kalkmadan bir takım sahalarda işlerin normale dönemeyeceği hakikati de erken seçim söylentileri başladığında anlaşılmış bulunuyordu. Sosyal hâdiselerin kendilerine mahsus kuralları olduğu artık daha iyi görülüyordu. Hele terzilerin, mutlaka kesip biçtikleri kumaşın vasıflarına ve kusurlarına tâbi bulundukları ortaya çıkmıştı. Bu haftanın başındaki gün Cemal Gürsel basın toplantısı saatinde Başbakanlığın önüne bir sessiz gösteri yapmak için toplanmış zümreyi hüzünle seyretti ve dudaklarını ısırarak "... iş çalışmaya gelince ara ki bulasın" diye düşünmekten kendini alamadı.

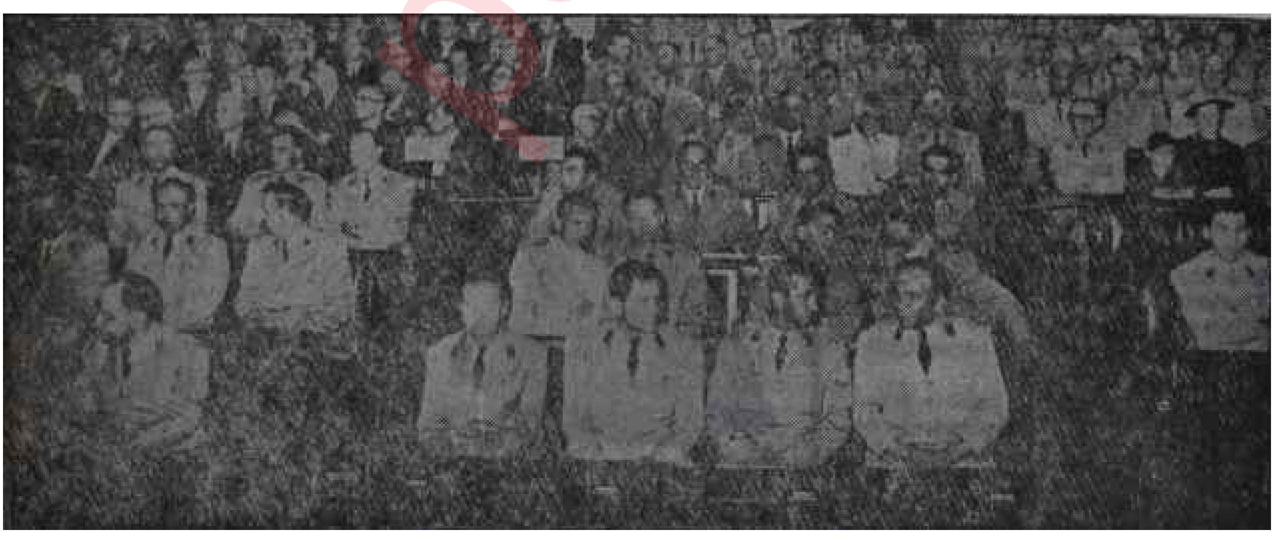
Beş aylık bir hayal devresinden sonra gerçeklere konulan teşhisler bir an evvel seçimlerin yapılıp normale dönülmesi lüzumunu gözlerin önü**ne seriyordu ve haftanın ortasında bu, "İlkbaharda seçim" lâfının dayandığı en esaslı temeli teskil ediyordu.**

Devlet Başkanlığı

Sansasyonel haber

Eğer Joe Alex Morris olmasaydı, bu hafta Türkiyede Yassıada hikayeleriyle rekabet edebilen tek haber ortaya çıkmayacaktı. Joe Alex Morris meşhur Ne\y York Herald Tribüne'un muhabiriydi. Yassıada duruşmalarına iki gün ara verilince, Başkan Gürselin bir basın toplantısı yapacağını haber almış ve -kalkıp Ankaraya gelmişti., Kırmızı papyon kravatıyla pek şıktı ve basın toplantısından önce fiziğiyle göze çarpıyordu. Ama Gürsele sualini sorup ta Devlet Başkanının gazetelere manşet olan cevabını alınca bütün dikkatler bir başka sebepten daha Amerikalı gazetecinin üzerinde toplandı.

Joe Alex Morris Cemal Gürselden evvelâ bir siyasî partiye girip girmeyeceğini veya yeni bir parti kurup kurmayacağını öğrenmek istedi. Devlet Başkanı ayakta duran kırmızı papyonlu gazeteciyi dikkatle dinliyordu. Sualin tercümesi Başbakanlık basın müşaviri Erdoğan Ulus tarafından Gürselin kulağına yapıldığında Başkan, biraz evvel yakmış olduğu Samsun sigarasından derin bir nefes çekti. Sonra, 27 Mayıstan bu yana defalarca tekrarladığı halde kimseyi inandırmaya bir türlü muvaffak olamadığı kararını bir kere

Millî Birlik Komitesi faaliyet halinde

"Her tedavinin ilk çaresi doğru teşhistir"

Haftanın İçinden

Ben Olsaydım...

Metin TOKER

Sayın Cemal Gürsel, Cumhurbaşkanlığ için adaylığını koymak niyetini açıklamış bulunuyor. Gerçi, İhtilâlin sayın başı buna "milletim arzu ederse" şartını bağlamaktadır. Ama böyle arzuların ifadesi sadece seçimlerdir ve "milletin azusu" üzerine adaylıklar **daha** ziyade edebi formül mânası taşır. Siyaset hayatında millete, memlekete hizmet sunmak ayıp değil şereftir. Demokraside her hangi bir vatandaşın en yüksek makama talip olması ise hakların en tabiilerinden biridir. Kaldı ki sayın Gürsel **"her** hangi bir vatandaş" değildir ve Devlet Başkanlığı için liyakatini ispat etmiştir, ispat etmektedir. Bu bakımdan "milletin arzusu"nu belirtmek maksadıyla heyetler teşekkülüne hiç lüzum yoktur ve zaten böyle usuller Türkiyede artık itibarlarını kaybetmiştir, Öyle makamlar vardır ki bunların tevdiinde en hafif manasıyla zorlama bahis mevzuu olamaz. O makamı istemeyen, nihayet, Amerikanın milli kahramanı General Grant gibi "Adaylığımı koyarsanız kabul etmem, seçerseniz hizmet etmem" der ve akan sular durur. Bu, hizmetten kaçmak değil, bir vazifenin kendisinden başka hiç kimse tarafından yapılamayacağı yolundaki beşeri düşünceye en asil tarzda sırt çevirmektir. Nitekim General Grant, muhteşem anıt-kabirinde bugün ebedi uykusuna bütün Amerikalıların saygısıyla çevrili olarak uyumaktadır.

Sayın Gürselin, İhtilâli hemen takip eden günlerde ifade ettiği İzmirdeki evine dönüp bahçesiyle meşgul olma arzusu hiç bir **zaman** 27 Mayıs sonrası Türkiyesinin şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun sayılmamıştır. 27 Mayısın mânası, hareket inanılmaz kolaylık ve rahatlık içinde başarıldığından kâfi açıldıkla anlaşılmamıştır. Bir çok kimse bunu, dış görünüşe bakarak pek basit, pek hafif, pek normal bir hadise olarak almıştır. Hakikat bu değildir. 27 Mayıs hareketi, son derece ciddi bir ihtilâldir ve nihai safhası silâhlı kuvvetler tarafından başarılmıştır. Her ihtilâl gibi 27 Mayıs hareketi de cemiyetin çeşitli müesseselerinin yerlerinden oynaması, sosyal düzenin bozulması, insan tabakalarının meydana getirdiği suların dalgalanması neticesini vermiştir. Hadiselere gündelik hayat açısından değil de biraz kuşbakışı bakıldığında bu hakikat gözlere hemen çarpmaktadır. Yassıadadaki tasfiye ameliyesi tamamlandığında Türkiyenin 1 numaralı meselesi, ne toprak reformu, ne sosyal adalet, ne iş veya eğitim seferberliği olacaktır. Turkiyenin 1 numaralı meselesinin, müesseseleri yerlerine oturtmak olduğu derhal görülecektir. Her şey ancak ondan sonra başlayabilecektir. Bu, büyük prestij sahibi insanların yardımına ihtiyaç gösteren bir iştir. Sayın Gürsel bunlardan biridir. Onun amme hayatında kalması, çırpıntılı suların durulmasını büyük ölçüde kolaylaştıracaktır.

Ancak, sayın Gürselin hizmetlerinden faydalana bilmek için istisnai usullere başvurulmasına ne lüzum yardır, ne de buna tasvibe imkân. İhtllâlin sayın başının katiyet taşımayan bir ifadeyle açıkladığına göre "bir defaya mahsus olmak üzere" Cumhurbaşkanı milletin tek dereceli oyuyla seçilecek, kurulacak sistem belirli süre onun bir nevi vesayeti, bir nevi nezareti altında işleyecektir. Bu "Olağanüstü Cumhurbaşkanı" hizmet devresini tamamladığında halefi Anayasada gösterilen şekilde seçilecek, "Başkanlık Sistemi" yerini "Parlâmanter Sistem"e terkedecektir. Cumhurbaşkanlığı sayın Gürselin bu memlekete hizmet edebileceği tek makam olmadığına göre bütün bu karışıklığa ve bin mahzurla tecrübeye niçin lüzum görüldüğünü anlamak zordur. Zira düşünülen devrede, ister istemez, bir şahısla bir koca sistem aynı usûlle seçilmiş olduklarından eş kuvvete sahip bulunacaklar ve bunun Demokrasi olmayacaktır.

Sayn Gürselin müesseseleri tekrar yerlerine oturtmalı işinde vazife alması ve 27 Mayısın mâna itibariyle devamının bir garantisini teşkil etmesi, yâni İhtilâlin emniyetini sağlaması için düzeni bozmaya lüzum yol tur. Ben sayı Gürselin yerinde olsaydım Birinci Cum huriyette Mareşal Fevzi Çakmağın başardığı müstesna hizmeti İkinci Cumhuriyette üzerime alırdım. Siyaset hayatına ister istemez girmiş bulunan Türk Silâhlı Kuvvetlerini politikadan çekip almak, onu tıpkı eskisi gibi politikanın yüzde yüz dışında bir müessese haline getirmek ancak sayın Gürselin prestijine sahip bir ko mutanın iktidarı dahilindedir. Bu, aynı zamanda İhti lâlin emniyetinin de en sağlam garantisini teşkil ede çektir. İkinci Cumhuriyeti kuracak seçimlerin, 27 yıs günü taahhüt edildiği gibi -Olağanüstü bir Cumhur başkanının değil- sayın Gürselin vukufla ve daima doğru yolu, basiret yolunu göstererek şevki idare etti ği Milli Birlik Komitesinin nezareti altında cereyan et mesi hiç kimseyi yadırgatmayacaktır. İkinci Cumhuri yetin kuruluş gününden itibaren Türk Silâhlı Kuvvetle rinin, başlarında sayın Gürsel, yurdun savunması vazi felerini en mükemmel şekilde başarmak üzere kışlala rına dönmeleri 27 Mayıs hareketini Türk tarihinin de ğil, dünya tarihinin en şerefli sayfalarından biri halin de ebedileştirecektir. O vazife tamamlandıktan sonra normal yollardan geçilmesi suretiyle, başta Cumhu başkanlığı, sayın Gürsele her mevki açıktır, her makal lâyıktır. Ama bugün Türk Silâhlı Kuvvetleri ve sayın Gürsel memleket içinde ve dışında bir bütün ayrılmaz parçaları olarak görülmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri siyaset hayatından çekilirken sembolü Devlet Başkanlığı makamında bırakması hem kolay olmayacak, hem de 27 Mayısı haksız şekilde gölgele yecektir.

İkinci Cumhuriyetin normal hayatının İkinci Cum huriyetin tâ ilk gününden başlaması, istisnai yolla sapılmaması tarifsiz faydalar getirecektir, Şartları nı Anayasanın koyduğu bir Devlet Başkanı, şartları Anayasanın koyduğa bir İktidar, şartlarını Anayasa nınn koyduğu Meclisler müesseseleri yerlerine oturtabi lecek mânevi kuvvete sahip kimselerin yardımıyla ra hatça işleyebilir. Sayın İnönü mesuliyet mevkiinde, da değil -onun da Cumhurbaşkanı olması şart değildir memleketin kendisinden bu hizmeti beklediği bir ba ka ve engin prestij sahibidir. İnönülerin. Gürselle varlıklarının sağladığı teminat anormal usûller den mesine lüzum hissettirmeyecek kadar büyüktür.

daha tekrarladı. Cevap, Gürselin ne yeni bir parti kuracağı, ne de bir partiye gireceği yolundaydı. Gürsel, bir tarafsız olarak vazifesini tamamlıyacaktı.

Joe Alex Morris cevabın kendisine tercümesi üzerine yeni bir hamle yaptı: Peki Gürsel, ilerde, Cumhurbaşkanlığı için adaylığını koyacak mıydı?

Gri elbisesi içinde ve nereden geldikleri belli olmıyan birkaç Japon film operatörünün hiç durmadan yanan reflektörlerinin sıcağı altında terleyen Gürsel, hazır bulananların hepsini şaşırtan bir cevap verdi. Evet, Cumhurbaşkanlığı için adaylığını koyacaktı. Ancak, ufacık bir ihtirazı kaydı vardı: Şayet millet isterse...

Gürsel bu cevaba yakın bir cevabı daha Önce de bir gazeteciye vermiş ve bu cevap yayınlanmıştı. Üstelik, o gün dağıtılan sual - cevap broşürürünün 21. sayfasındaki bir matbu sualin matbu cevabı aynı mealdeydi. Adapazarında çıkan Sakarya gazetesi Gürselden beş sual sormuştu. Sualrin beşincisi şuydu: "Partiler arasındaa bir muvazene temini için kardeşi kardeşe bağlayacak samimî hatanının devamını temin etmek üzere Türk milleti zatıâlinizi Devlet Başını olarak görmeyi arzu etse, kabul eder misiniz ?" Gürsel suale şu cevabı vermişti: "Milletim arzu ederse vazife telâkki ederim." Ama gene de, gazeteciler şaşırmaktan kendilerini almadılar. Hele A.P. ajansının Anra muhabiri olan İffet Turhan âdeta yerinden fırlayarak: "Paşam" dedi "hem bir partiye girmeyeceksiniz, hem bir parti kurmayacaksınız da, nasıl edip Cumhurbaşkanlığına adaylığınızı koyacaksınız?" Soru, basın toplantısında bulunanların hemen hepsinin aynı anda dudaklarının ucuna kadar gelmiş bir soruydu. Bu bakımdan tam bir tasviple karşılandı cevabı merakla beklenmeğe başlandı.

Gürsel, kendisine doğru eğilmiş gözlerinin içine bakarak cevap bekleyenleri söyle bir süzdükten sonra, kendine has babacan edası ile konuşmağa başladı. Gürselin Başkanlıkta olması için daha şimdiden bir çok icracaatlar oluyordu Gürsele her gün pek çok heyet geliyor, pek çok telgraflar çekiliyordu. Bütün bunlar Başkana, aman siz işi bırakmayın deniliyordu. Gürsel sözlerine, "Eğer milletteki arzuyu çoğunluğun arzusu ciddi kabul edersem adaylığımı arım, millet isterse Reisicumhur olurum " giye devam etti.

Merakların sönmediği, daha Gürsel Sözünü bitirirken peşpesine sorulan bir kaç soruyla meydana çıktı. Aranılan cevap bu değildi. Gürselin adaylığım koymağa niyetli olduğu anlaşılmıştı. Anlaşılmıştı ama, bunun formalitesi nasıl olacaktı? Gürsel hem partisiz kalacağını söylüyor, hem de Cumhurbaşkanlığı adaylığından, adaylığı ne kelime, Cumhurbaşkanlığından bahsediyordu.

Partisiz Cumhurbaşkanlığı adaylığının nasıl mümkün olacağını Gürsel izah etti" Yeni Anayasa, İkinci Cumhuriyetin ilk Cumhurbaşkanının yedi yıl için ve tek dereceli seçimle seçilmesini âmir olacaktı. Şayet vatandaşları isterlerse -ve tabii seçerlerse- . Gürsel yedi sene müddetle Cumhurbaşkanı olarak vazife görecekti. Bu, bir defaya mahsus bir hâl olacaktı. İkinci Cumhurbaşkanı, Anayasa gereğince iki Meclisin müşterek toplantısında seçilecekti.

Ancak, basın toplantısından bir gün sonra Anayasa tasarısını Milli Birlik Komitesine tevdi eden Anayasa Komisyonu üyeleri metne böyle bir madde koyduklarını hatırlamadılar.

Hırçın sesler

O gün, Gürselin basın toplantısı oldukça maceralı başladı. Sâdece camlar değil, dışardan panjurlar, içerden perdeler kapalı olduğu halde salondakilerin kulakları körpe hançerelerden çıkan, ama ne olduğu anlaşılamıyan seslerle dolup taşıyordu. Bilmeyen, kemen bitişikte bir kız okulunun teneffüshanesi var zannedebilirdi. Binanın önünde, sayıları birkaç yüzü bulan siyah önlüklü, onaltı onyedi yaşlarındaki genç kızlar, ellerindeki kitapları sallıyarak kendilerine bir muhatap arıyorlardı.

Saat tam 10'da, dışardaki uğultu ile içerdeki uğultunun birbirine karıştığı dakikalarda, birden içerdeki sesler kesildi ve bir geniş masanın başına oturmuş olanlar yerlerinden doğruldular. Salonun dip kapılarından birinin aralığından gri elbiseli, elbisesine uygun benekli bir kravat takmış babacan tavırlı bir adam içeri girmişti.

Yerlerinden doğrulanlar, tekrar sandalyelerine oturmak zamanını dahi bulamamışken kapıdan giren badem bıyıklı zat konuşmağa başladı. Kaşları çatık, yüzü asıktı. Bir çocuk masumiyeti taşıyan gözlerinde hüzür emareleri seziliyordu. Salondakilere: "— Herkes memleketin kalkınmasından bahsediyor ama, sıra vazife almaya geldi mi yan çiziyor. Dışarda da, bir yığın vazifeden kaçmak isteyen var" dedi.

Sesi, genzinden ve kırık, sikayetçi bir eda ile çıkıyordu. Yarım adım gerisinden kendisini takip edenlerden birinin azıcık öne doğru çektiği koltuğa otururken sözünü "Vazifeden kaçmak, kalkınma dâvamız için elbette ki hayırlı bir iş değildir" diye tamamlıyan şikâyetçi Cemal Gürseldi.

Gürselin daha ayakta başlıyan şikâyetleri ile Devlet ve Hükümet Başkanının onbeş günde bir yapmayı itiyat haline getirdiği basın toplantılarından üçüncüsü başlamış ol-

Başkan Gürselin pasın toplantısı

Bomba gibi patladı

du, Devlet ve Hükümet Başkanı -ki bu toplantıları Başbakan olarak tertipliyordu- 27 Mayıstan bu yana geçen dört buçuk, beş aylık devrede, devlefc idare etmenin zorluklarını ve güçlüklerini anlayan bir insan olarak söze şikâyetle başlamıştı. İlk zorluklar ve ufak da olsa, asap bozan tenkitler başlamıştı,

Sualler ve cevaplar

Başkan Gürsel daha sonra, söze şikâyetle başlamanın muhatapları Üzerinde doğurduğu şaşkınlığı anlamış olacak ki hafifçe gülümseyerek

"- Bakıyorum, bugün pek kalabalık gelmişsiniz. Hayrola?" dedi.

Sonra, aynı gülümseme içinde, her gazetecinin önüne konmuş olan broşürü işaret ederek:

"— Çok sual sormuşsunuz, ama cevapları da bunun içinde. Tahmin ediyorum ki başka soracak şeyiniz kalmamıştır" dedi.

Gazeteciler sanki bu anı bekliyorlardı. Bakanlar Kurulu odasının ortasındaki geniş masanın etrafına yerleşmiş olan kırka yakın gazetecinin belki on tanesi birden ellerini yukarıya kaldırarak, sorulacak daha başka soruları olduğunu belirttiler. Gürsel, kartal gagası biçimli burnunun altındaki badem bıyıklarını hafifçe sıvazladı ve bir kere daha gülümsedi. Bu sırada flaşlar peşpegine parlıyordu.

İlk soru, Tokatlı bir gazeteciden geldi. Basın toplantısı için tâ Tokattan kalkmış, gelmişti. Zayıf, gençle orta arası yaşta, esmer, azıcık hımhım konuşan biriydi. Belediye İdarelerinin mülki âmirler emrine verilmesinin antidemokratik olup olmadığını soruyordu.

Gürsel soruyu, belediyelerin idare emrine verilmesinin antidemokratik bir iş olduğunu kendisinin de kabul ettiğini, ama zaruretler karşısında bu nun yapıldığını belirterek karşıladı. İlk dakikaların heyecanı içinde soru sormakta acele edenler, Tokatlı gazetecinin durumuna düşmekten çekindikleri için olacak, ikinci sorunun sorulması uzadı. Gazeteciler Gürsele. Gürsel gazetecilere bir müddet bekleme ifade eden gözlerle baktılar. Sonra, Gürselin sağ tarafında, Başkandan sonraki altıncı koltuğu işgal eden yaşlı, son derece çekingen edalı, ama kararlı olduğu her halinden belli bir gazeteci söz aldı. Bahis konusu et tiği, haftalık bir dergide yayınlanan bir beyanattı. Beyanat, sabık Başbakanlık Müsteşarı, Millî Birlik Komitesi üyesi Kurmay Albay Alpaslan Türkeşe aitti. Türkeş dergiye verdi"

Gürsel dinliyor

Basiretin sesini mi?

ği beyanatta basının patron baskısından kurtarılması yolunda son zamanlarda bazı çevrelerde pek revaç bulan fikrin şampiyonluğunu yapıyordu. Acaba Gürsel, Alpaslan Türkeşin bu fikrine İştirak ediyor muydu ve fikir Komitenin fikri miydi?

"Türkeş Bey..."

Gürsel, sesi peşten çıkan gazeteciye bir soruyla cevap verdi. Gazeteçiler de gazetelerinde her istediklerini istedikleri gibi yazıyorlardı. Hiç kimse, şu veya bu gazetede çıkan şu veya bu yazı için, bu bütün basının fikrini aksettiriyor, diyor muydu ? Badem bıyıklı Devlet Başkanı, sorusunun cevabını beklemeden konuşmağa devam etti. Dergiye verilmiş beyanatta, "Türkeş bey" de fikrini söylemiş olmalıydı. Hepsi bu kadardı Ahmedln veya Mehmedln söylediği şu veya bu söz Komiteyi ilzam etmezdi.

Sorunun sahibi, elli yıllık gazeteci Ahmet filmin Yalman oturduğu koltuğun içinde ufacık cüssesi ile biraz daha kayboldu. Zira geriye doğru yaslanmıştı.

Gürsele üçüncü hitap bir soru değil, bir izahat oldu. Toplantının genç ve ateşli gazetecilerinden biri Başbakanın toplantıya girerken yaptığı şikayetin nedenini izaha girişti. Gürselin "Dışarda bir yığın vazifeden kaçmak isteyen var" dedeği kız öğrenciler, vazifeden kaçmak isteyenler değil ellerinden bir hakkın alınmasını protesto eden öğrencilerdi. Bir gün önce, her devrin gazetesi olmağa pek meraklı bir büyük gazete liselerin edebiyat kollarından mezun olan kız öğrencilerin Edebiyat Fakültesi dışında bir fakülteye kaydolamıyacaklan yolunda bir haber vermişti de, kız öğrenciler bunu protesto için toplanmışlardı.

Orgeneral Gürsel, izahat meraklısı gence şöyle bir göz ucu ile baktı ve sesini çıkarmaksızın yeni soruları beklemeğe başladı. Dışarda toplanan kız öğrenciler gazetecinin söylediği gibi kendilerinin Edebiyat Fakültesi dışındaki fakültelere de kaydolma haklarının ellerinden alınması ihtimalini protesto ediyorlardı ama, asıl dertleri bu değildi. Liseyi bitirdikten sonra iki yıllık bir mecburi öğretmenlik hizmetine tâbi tutulmaları yolundaki kanun tasarısının kabul edilmemesini istiyorlardı. Dışardaki gürültülerinin sebebi buydu. Nazenin kızlarımız, erkeklerin askere gitmesi gibi kızların da bir kısa süre öğretmen olarak çalışmaları ihtimali karşısında ayaklanmışlardı.

İşte, Joe Alex Morris Cumhurbaşkanlığıyla alakalı sualini bundan sonra sordu.

Yalman sahnede

Gürsel, Cumhurbaşkanlığıyla alâkalı niyetlerini anlatırken cüssesine hayli büyük gelen koltuğu içindi kaybolmuş bulunan Ahmet Emiz Yalmana sık sık bakıyordu. Nitekim cümlesini bu, masum merakı her devrin akıl hocalığını yapmak ve dünyayi idare etmekten ibaret bulunan -kan puan olmadığı müddetçe hiç bir tehlikesi yoktur- emektar gazeteciye hitap ederek bitirdi:

"— Zaten ben de bunun için partilere girmiyorum ya, Emin bey" dedi.

Alâka sebepsiz değildi. Gürselin Cumhurbaşkanlığı fikrini bundan bir müddet evvel Yalman, söz arasında bahsediyormuş gibi yazılarında ortaya atmıştı. Üstadın ideal bir de formülü vardı: Gürsel Cumhurbaşkanı olacaktı, İnönü Başbakan. Sonra Yalman ikisine de akıl verecekti ve gül gibi geçinip gidecektik! Ancak bu telkinlere İnönü tebessümle mukabele etmiş, istikbal için partisinin başında seçimlere girmekten başka kesin kararı olmadığını belirtmiş, ne rapacağını vakti gelince tâyin edeceğini bildirmişti. Yalmanın makam tevziatıyla alâkadar olmamıştı.

Devlet ve Hükümet Başkanının emektar gazeteciye söylediği bu sözlerden sonradir ki basın toplantısını

takip eden gazeteciler, Gürselin aylardan beri tekrarladığı halde bir türlü muhataplarını ikna etmeyen "parti kurmayacağını ve mevcut partnerden birine girmeyeceğim" yolundaki sözlerine yürekten inandılar. Gazeteciler memnundular. Ertesi gün için gazetelerinin manşeti sıkmıştı. Gürsel Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyacaktı. Böylece, neyin nesi olduğu bir türlü açıklanmak bilmeyen Anayasanın da bir maddesi vuzuha kavuşuyordu. Demek ki İlk Cumhurbaşkanı tek dereceli seçimle seçilecek ve yedi yıl iş başında kalacaktı. Her isteyen vatandaş da Cumhurbaşkanlığı için adaylığını koyabilecekti. Ahmet Emin Yalman da memnundu. İşte, bu iktidar da tıpkı öncekiler gibi nasihatlerini dinlemeğe başlamıştı. Artık toplantıdan çıktıktan sonra rahatça oturur, "Gürseli dinlerken" başlıklı bir başyazı kaleme alabilir ve bilmem kaç yüzüncü defa olmak üzere bir kere daha akıncı ruhlardan bahsedebilirdi.

Cumhurbaşkanlığı adaylığı meselesi daha ziyade New York Herald Tribüne muhabiri Joe Alex Morris Jr., United 'Press International muhabiri David Douglas, Ahmet Emin ve bir Amerikan ajansının Ankaradaki muhabiri İffet Turhan arasında sualli cevaplı bir cümbüş teklinde geçmişti. Yerli gazeteciler, hele Ankaralı gazeteciler karşılıklı soru ve cevaplan büyük bir soğukkanlılık içinde takip etmişler, kısa kısa notlar almışlardı. Sıra şimdi kendilerine gelmişti. Nitekim bir tanesi Gürsele, kestirmeden ve gayet vazıh bir ifade ile "Peki Paşam" dedi, "anlaşılıyor ki Anayasaya göre Cumhurbaşkanı tek dereceli seçimle ve partiler dışı şahsiyetler arasından seçilebilecek. Başbakan tâyini meselesi ne olacak? Malûmu âliniz, eski Anayasaya göre Başbakanı Cumhurbaşkanı tâyin ederdi. Şimdi, partisiz bir Cumhurbaşkanı ile bu iş nasıl olacak?"

Gürsel, elindeki sigara izmaritini önündeki tablada ezerken, mümkün olduğa kadar kayıtsız görünmeğe çalışarak, "Tabii, onu da ben tâyin edeceğim. Anayasanın bu hükmü değişmeyecek sanıyorum' dedi.

Boş bulununca

Gürselin, bu babacan askerin son sözleri, Ankaranın binbir tecrübeden geçmiş politika muhabirlerini pek şaşırttı. Ahmet Emin Yalman bu sırada kafasından yazacağı başmakaleyi geçiriyor olmalıydı ki soruyla alâkalanmamıştı. Ama diğer gazeteciler dikkat kesilmişler. Gürselin yapılacak serbest bir seçimde yüzde yüz kazanacağından emin bir politikacı gibi "ben seçeceğim" demesindeki mânayı çıkarmağa çalışıyorlardı. Ancak Orgeneralin yüzündeki ve gözlerindeki temiz, sâfiyane ifadeyi gördükten sonradır ki bu sözün bir sürc-ü lisan olduğuna kanaat getirdiler. Hakikaten, serbest seçimlere daha dünya kadar vakit vardı ve vakit gelip çattığında kimin seçileceğini, kimin seçilmeyeceğini kestirmek için kâhin olmak bile yeter değildi. Ama Gürsel gibi samimi bir askerin sözlerinde boş yere gizli mâna aramağa lüzum yoktu. Orgeneral birdenbire boş bulunmuştu. Hepsi buydu...

Cumhurbaşkanlığı adaylığından sonra söz, bugün için Türkiyenin en mühim meselesinin ne olduğu konusuna geldi. Bir meraklı Devlet Başkanından bunu soruyordu. Gürsel, en mühim meselenin, nizamı tesis etmek olduğunu söyledi. Hemen aramdan da ilâve etti, "Tabu, Yassıada meselesini de birinci derecede bir problem olarak telâkki etmek mümkündür."

Üç toplantının bilançosu

Haftanın başındaki gün Başbakanlıkta yapılan bu üçüncü basın toplantısında ilk iki toplantıya nazaran hayli değişiklik vardı. Meselâ birinci toplantı, bir basın toplantısından çok, bir hercümerç olmuştu. İkinci toplantıda ilk defaki hatalar görülmüş ve bunların düzeltilmesi yoluna gidilmişti. Ama bu üçüncü toplantı, düzenli işlere karşı antipatimizden olacak, gene bir hercümerçti. Ayakta

Hilmi İncesulu

Sembol adam

kalanların sayısı oturanlardan çoktu. Fotoğrafçılar ve Japonyadan gelip te tesadüfen Gürselin basın toplantısından haberdar olan filmciler resimlerini ve filmlerini omuzlar üzerinden çekmek zorunda kaldılar. Bütün toplantı boyunca, itişip kakışma devam etti, fısıltılar bir türlü bitmedi. Toplantının tek tercümanı Erdoğan Ulus oradan oraya koşmaktan nefessiz kaldı.

Toplantının ilgi çeken iki siması biri Iraklı, biri Pakistanlı iki gazeteci oldu. Pakistanlı, Iraklıya göre daha zorlukla Türkçe konuşuyordu. Ama her ikisi de ısrar ederek sorularını Türkçe sordular. Birisi Türk - Irak münasebetlerinden, diğeri Türk - Pakistan münasebetlerinden söz ederek gazeteleri için Başkandan birkaç cümle koparmağa çalıştılar ve muvaffak da oldular.

Gürselin bu son toplantısına yabancı gazeteciler, öncekiilre nazaran çok daha fazla rağbet etmişlerdi. Bir evvelki basın toplantısının maskotu olan Siyamlı gazetecinin yerinde bu sefer altı Japon filmcisi vardı. Toplantıyı bir Iraklı, Bir Alman, bir Pakistanlı, iki Amerikalı, bir İngiliz, iki Fransız, bir Rus, bir de Bulgar gazeteci takip ediyordu. Bu tip toplantıların gediklileri Davit Hottam ile Agence Presse'nin muhabiri Jaogueı Dauphin ise, Yassıada duruşmalarını takip ettikleri için olacak, ortada görünmüyorlardı.

Toplantı 33 dakika devam etti Salona tam 10'da giren Gürsel gazetecilere, bir dahaki toplantıya kadar veda ettikten sonra 10.38 de çıktı. Yanında, müsteşarı Hilmi İncesulu ile üniforma giyme alışkanlığını hayli kaybetmiş olduğu sanıldığı bir sırada kurmay yüzbaşı üniformasını tekrar kuşanmış, olan Muzaffer Öz dağ vardı.

Anayasa

Sen sağ, ben selâmet!

Bu haftanın başlarında bir gün, saatlerin öğleden sonra ikiyi gösterdiği bir sırada İstanbul Üniversitesinin saygıdeğer, ama fazla hissi davranışları dolayısıyla beş ay içinde çok şey kaybetmiş Rektörü Sıddık Sami Onar derin bir oh çekti ve:

"— Nihayet Rektör olduğumuzu anlayalım. Biraz, işimizin başına dönelim" dedi.

Karşısında genç bir muhabere yüzbaşısı vardı. Yüzbaşının adı Nazım Dinçerdi. Genç subay Milli Birlik Komitesinin İstanbuldaki İrtibat Bürosu tarafından Üniversiteye gönderilen kurye idi. Sıddık Sami Onar

Rektörlüğün büyük salonunda yapılan bir törende nihayet tamamlanan Anayasa projesini "Hayırlı olsun" duasıyla gene yüzbaşıya teslim etti. yüz, daktilo sayfasını aşkın hacimdeki proje, dört paket halinde sarılıp sarmalanmıştı. Tasarıyla birlikte Anayasa Komisyonunun Milli Birlik komitesine bitap eden bir takdim tezkeresi da muhabere yüzbaşısına verildi. Daha sansa birer yorgunluk kahvesi içildi ve kurye başkente ugurlandı.

Doğrusu istenilirse kahve, tamamile bak edilmiş bir kahveydi. Zira Komisyonun çalışması bir baştan ötekine fırtına içinde geşmiş, hattâ son celse dahi bir kıyamet kopmuştu.

İmparatordan şikâyet

Hakikaten bir gün evvel saçları bembeyaz bir genç adam -evet, saçları bejnkğyğğ geng âdâm koyu gri füme elbisesinin üst düğmesini ilikleyip hırslı adımlarla kapıya doğru yürüdüğünde öğle olmak üzereydi. Beyaz şaçlı genç adam kapıya vardığında hâlâ sinirliydi. Yarım geriye döndü ve dudaklarının arasın-' dan?

"— Bir imparator sanki" diye mırıldandı.

Sonra, aynı hırsla, dışarı çıktı. Geride kalanlardan bir kısmı elleriyle önlerindeki kağıtları karıştırıyor, bir kısmı da sessiz, olacakları bekliyordu. Hâdise haftanın başındaki gün İstanbul Üniversitesinin ufak salonlarından birinde, cereyan ediyordu. Beyaz, şaçlı genç adamın adı Muammer Aksoydu. Anayasa Komisyonu üyelerinden biriydi. Bu derece, hırslanmasına ve Komisyon Baş kanı Sıddık Sami Onarı kastederek "imparator" demesine sebep tamamlanmış yeni Anayasanın Ayan Meclisiyle alâkalı kısmında ortaya çıkan ve kendisinin usulsüz; bulduğu bir oylamaydı. Aksoy, Ayan Meclisinin teşekkülümde ilgili madde üzerinde tekrar müzakere açılmasını talep etmiş, fakat verdiği önerge Onar tarafından oya konularak reddedilmişti. Aksoy oylamada usulsüzlük olduğunu iddia ediyor ve Başkanının baskı yağtığını ileri sürüyordu. Bu yüzden sinirlenmiş ve toplantıyı terketmişti. Ama öğleden sonraki toplantıya iştirak etti ve sonuna kadar içerde kaldı, öyle pek fazla da konuşmadı. Anayasa Komisyonunda bu hadise zaten ilk değildi. Ancak sonuncusu oldu. Zira komisyon çalışmalarını bitirmiş ve 181 maddelik tasarı Milli Birlik Komitesine sunulmak, üzere paket edilmişti. Bundan dolayıdır ki Aksoyun "İmparator"a çıkıgması pek büyük akis yapmadı.

Sıddık Sami Onar

Fobi

Aslında herşey **sıcak** bir yaz günü gene öğleye yakın saatte aynı salonda başlamıştı. Sivri burunlu, saçları hafif dökülmüş, serî bakışlı, sert hareketli bir adam henüz lâfını bitirmemişti ki masanın başında bulunan ufak tefek, gözlüklü Başkan oynadığı kalemi elinden atmış ve sinirli adımlarla salonu terketmişti.

Diğerinin söz ağzında kalmış, ne yapacağını şaşırmışta, Masada oturan arkadaşlarına bakmıştı. Başını hafifçe sallıyarak o da toparlanmış ye ufak tefek adamın ardından salonu terketmişti. Bu, Anayasa Komisyonunda başlayan ilk çatışmaydı ve Tarık Zafer Tunaya ile Sıddık Sami Onar arasında cereyen etmişti.

Bir başka gün gene buna benzer bir hâdise patlak vermiş ve o, bardağı taşıran damlalardan biri olmuştu. Gene Tunaya, gene bir öğleden evvel gene Anayasa Komisyonu Başkanı Sıddık Sami Onara:

"- Basınla daha sık temas etmek lâzım. Basında çıkacak yalan yanlış şeyleri önlemek gerekir. Bunun için içimizden biri her gün basın mensuplarına gerekli bilgiyi versin" demişti. Sıddık Sami Onar gene elinden kalemi atmış ve:

"—- Kendinize bir başka Başkan bulun" diyerek salonu terketmişti.

Bu hâdiseler Komisyonun yaşlı ve genç iki üyesi arasındaki fikir ayrılığının sâdece tezahürüydü. Aslında iş daha derine dayanıyor ve 10 kişilik Anayasa Komisyonunda iki grup meseleleri ayrı zaviyelerden mütalâa ediyordu. Komisyon Başkanı Sıddık Sami Onar 1 numaralı siyasi parti düşmanı kesilmişti. Realitelerden uzak, hissi hareket ediyprdu. Bir toplantıda siyasi partiler için " lâğım" tâbirini kullanmaktan çekinmemişti. Kendisini destekliyenler mevcuttu. Ama desteklemiyenler de en az destekleyenler kadardı. Hele iki öğretim üyesi -Prof. Tunaya ve Doçent Giritli- Başkandan tamamen aksi fikirdeydiler. Meselâ üzerinde çekişilen bir konu, Bakanların parti kongrelerinde konuşmaları konusu olmuştu. Ord. Prof. Sıddık Sami Onar buna tamamen muhalifti ve yeni Anayasada mâni olucu hükümlerin yer alması için elinden geleni yapıyordu. Öteki tarafta alanlar ise, Hükümetin siyasî bir fonksiyonu olduğunu, dolayısıyla Hükümet üyelerinin ister istemez politik cereyanlara karışması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Realite buydu ve günün icapları bunu kabulü lüzumlu kılıyordu. Sıddık Sami Onar âdeta siyasî partileri vesayet altına alınmış, siyaset adamlarının elleri bağlanmış bir siyasî hayatın şampiyonluğunu yapıyordu.

Partilerin nüfuza

Bir ikinci mesele Ayan Meclisinin kuruluşu görüşülürken ortaya çıkmıştı. Burada da fikir ayrılıkları Anayasa Komisyonunu ikiye bölmüş-

Bir Vesika

Şemi Ergin 9 Subay

*AKİS bu hafta, son senelerin en alâka çekici ve en esrarlı hâdiselerinden biri üzerine ışık serpiyor. Hâdise, meşhur "9 Subay Hadisesi"dir. AKİS, o devirde Milli Savunma Bakanı olan Semi Erginin bir açıklamasını, verdiği bir izahatı ele geçirmeye muvaffak olmuştur. Düşük Bakan bu yazısında "9 Subay Hâdisesinin nasıl doğdunu, **nasıl** geliştiğini ve Boyarla Menderesin ürerinde nasıl bir tesir bıraktığını zaman, mekân, şahta göstererek anlatmakta, D.P, iktidarının önünü görmeyecek halde bulunduğunu en açık şekilde ortaya koymaktadır.*

"9 Subay Hâdisesi" adalet önüne çıktığında Semi Ergin bu ifadesini şüphesiz tekrarlayocaktır. Ama hayret uyandıran bir cihet, o hâdiseyi yaranma maksadıyla Menderese aksettiren, böylece dokuz ailenin aylarca perişanı olmasına yol açanların bugün ellerini kollarını sallayarak dolaşabilmeleridir.

"1957 senesinin son haftasını yaşıyorduk. Bir gün daireye geldiğim zaman telefonla Başvekilin İstanbuldan aradığını söylediler. Telefonu açtım. Başvekâlet kalemi mahsus müdür muavini Şefik Fenmen çıktı. Başvekilin tayyare ile İstanbula gelmemi arzu ettiğini bildirdi. Muvafakat cevabı vererek bir askeri tayyare hazırlamalarını söyledim. Dairemdeki acele işleri ve imzaları bitirerek, doğruca hava meydanına gittim. Yanımda teftiş kurulu başkanı Albay Nüzhet Bulca ile Emir Subayı Binbaşı Adnan vardı, öğleden sonra İstanbula indim. Merkez Kumandam Tümgeneral İsmail Hakla Sokollu bana Başvekilin Reisicumhur ile birlikte Şâle Köşkünde beni beklediklerini bildirdi. Mühim bir hâdise olsa gerekti. Fakat ne olduğu hakkında bir tahmin yürütemedim. Burada, gayet safiyetle, Türk Ordusunun kumanda mensupları hakkındaki düşüncelerimi sıraya koymuştum. Bunları kendisine açacak, ordu içindeki ufak tefek kırgınlıkları gidererek subaylığı cazip bir hale getirmek için düşüncelerimi ifade ederek fikirlerini alacaktım.

"Saat 10 da Şâle Köşküne vardım. Beni Başyaver Faik bey karşıladı ve bir odaya aldı. Salonlardan, bunların devr-i saltanatından, İhtişamından lâf açtık. Uzun bir müddet bekledim. Nihayet çağırdılar. Reisicumhurla Başvekil odada yalnızdılar. Ben de oturdum. Başvekil hana "Binbaşı Samet Kuşçu nasıl adamdır?" diye sordu. Fikrimi söyledim. "Evvelce İstanbul müstahkem mevki kumandanı idi. İki lisan bilir: fransızca, ingilizce. Zeki ve çalışkan bir subaydır. Kıymetli bir kişidir" dedim. O zaman Başvekil, Ordu içinde bir isyan ve hükümeti devirme teşebbüsü olduğunu ifade etti ve bunun Samet Kuşçu tarafından ihbar edildiğini söyledi. İhbar evvelâ İstanbulun eski Merkez Kumandanı mütekait Tümgeneral Kâzım Demirkana yapılmış ve aynı gün İstanbul mebusu Mithat Perine, Atatürkün evlâdmâneviyesi Ülkünün kocası, sabahleyin subaylıktar ayrılma bir zata söylemiş ve Başvekile o yoldan du yurulmuş. Dahiliye Vekili Namık Gedik muhbirin din lenmesi için beni bekliyormuş. Bu sebeple beni Anka radan davet etmişler. Namık Gedik vilâyetten çağırıl di. Onun yanında hâdiseyi bir kere daha tezekkür ettik Ben, Dahiliye Vekili Namık Gedik, Reisicumhur ve dü şük Başvekilin yanından ayrılarak vilâyete gittik. Bin başı Samet Kuşçuyu çağırarak dinledik. Sivil elbise giymiş, geldi. Telâşlı ve heyecanlıydı. Anlattı. Ordu içinde bir hareket olduğunu. Hükümeti devirmek istediklerini, bunda muvaffak olamadıklarını ve Vekilleri birer birer vuracaklarını söyledi. Kendisinin seçimlerden önce aralarına girdiğini, o zamandanberi kendilerinden görünerek onlarla beraber Hükümet aleyhinde bulunduğunu ve onların programlarına iştirak ettiğini, bir şey elde etmek için bugünlere kadar çalıştığını, şimdi beraber çalıştıkları yüzbaşı Kâzım Özfıratın Ankaraya gitmesi ile işin müstaceliyet kespettiğini, bu sebeple ihbarı alelacele yaptığını söyledi.

Tedbirler alınıyor

"Alınan tedbirler alındı ve Samet Kuşçu gece için İlhami Barutu evine davet etti. Sesleri tesbit etmek için evine makine götürüldü. Konuşma yapıldı. Ben otele geldiğim zaman, makine gelmiş beni bekliyordu... Namık Gedikin odasında Samet Kuşçu da dahil İlhami Barut ile olan konuşmalarını dinledik. Bu konuşma, evvelemirde Samet Kuşçunun durumunu tam olarak tesbit ediyordu. Onu suçluluktan kurtulamaz hale getiriyordu. Bir sürü tasavvurları bu konuşmada dinledik. Hainane tasavvurlar bence, İlhami Barut ihtiyatlı konuşuyordu. Fakat Samettn konuşmaları karşısında bu işle alâkası olmayan bir subay derhal harekete geçer ve birçok yerleri sükûnetle değil, hiddet vedehşetle karşılardı...

"Makinede sesi tam olarak tesbit etmek mümkün değildi. Çünkü herhalde bir arızası vardı, çok gürültü yapıyordu. Samet bu konuşmadan büyük bir şey elde edememişti. Yâni İl hamiyi suçlandırıp kendisini kurtarmada muvaffak olamadığını anlamış bulunuyordu. Gece, odamıza çekildik ve yattık. Sabahleyin Kuşçu bana geldi ve bâzı şeyler söylemek istediğini bildirdi. Bunun burada mümkün olamıyacağını, otomobille birkaç saat beraber gezmeye çıkmamızı, belki bu* odada bulunabilecek bir âlet vasıtasıyla konuşmalarımızı dinleyebileceklerini söyledi. Ben razı olmadım, otomobille gezmekten ne çıkacaktı, ne söylemesi lâzlımsa, söylemesini söyledim. O da buna rıza göstermedi ve nihayet kendisine tahkikata başlanabilmek için gidip ifade vermesini ve ifadesini zapta geçirmesini söyledim.. O hâlâ ısrar ediyordu: Size karşı da bir suikast vardı, beni dinleyin, beraber çıkalım! Samet, bu sözünü sonradan Arif Paşaya verdiği ifadelerinde de tekrarladı.

Hadisesini Anlatıyor

Vekile karşı bir tertibin içersindeyiz diyordu. Arif Faşa bu ifadeyi bana okudu -sonradan bunu tahkikat evrakı içerisinde bıraktılar mı, bilmiyorum- Aradan bir müddet geçtikten sonra benim Samsunla arkadaşım dişçi Refik de buna yakın bir şeyler söyledi,' Bütün subaylar dişlerini tedavi için Gümüşsüyü hastahanesine gelip gittikleri sırada subaylardan mütekait albay Cemal Yddırım, "Bu hâdise tamamen Şemi bey içindi... Fakat muvaffak olamamışlar" demiş... Samedin böyle bir ihbardan sonra, benimle iki saat otomobille dolaşmak istemiş olması nedendi? Sonradan öğrendim ki, kendisinde namlusunda kurşun bulunan emniyeti açık bir tabanca varmış... Ya kendisi, bana haiane bir harekette bulunacak veyahut böylece kendisiyle iki saat otomobille dolaşmaktan mütevellit gözleri bana çevirtebilecek veya otomobilde mevcut olacak bir dinleme cihazı ile önümde yuvarlanarak bana bazı itiraflarda bulunacaktı ve benden lâf almaya çalışacaktı.. Ne bileyim, en yakın akla gelen kötü niyetle beni de lekelemek ve bu suretle çok sevilen bir Vekili saf harici etmek niyeti de tahakkuk edecekti...

"O sıralarda bu kabil tekliflerde kötü niyetler sezmemiştim. Fakat, sonraları aklıma her şey gelmeye başladı. Haklı olarak Kuşçu, benim ifade vermesi hususundaki ısrarım üzerine odadan dışarı çıktı. Fakat, çıkmasıyla beraber geri dönmesi bir oldu. Dışarda polisler görmüş ve ürkerek geri gelmiş. Ben bu odadan dışarı çıkmam, dedi. İstersen çıkma dedim. Ben şimdi giyinip çıkıyorum. Fakat ifade vermek şarttır. Bir ihbar yaptın. Bundan dönülmez. Elbet istihbar ettiğin hâdise büyüyecek, verdiğin ifadenin zapta geçmesi şarttır. Sözüm üzerine tekrar odadan çıktı. Fakat aradan bir saat geçti, İstanbul Emniyet Müdürü Hayrettin beyle Samet Kuşçu içeriye girdiler. Emniyet Müdürü dışarı çıktı, Samet Kuşçu ile beraber kaldık. Namık bey, ben ve Samet Kuşçu üçümüz kaldık. Samet Kuşçu "sizlerle konuşmak istiyorum" dedi. Dinledik, normal değildi, fakal çok iyi şeyler söylüyordu. Taa Fatih Sultan Mehmetden dem vurdu. İrticadan bahsetti, Parisdeki günlerini anlattı. Nihayet, "Arapça ezanı kabul ettiniz, o günden beri Demokrat Parti aleyhindeyim" dedi. Bu ifadelerinden de belli oluyordu ki, Samet, bu işin içinde ve hatta, elebaşılarından biridir. Şimdi de kendini kurtarabilmek amacıyla bu ihbarı yapmıştır. Namık Gedik oradan ayrıldı ve ben de çıktım. Merkez Kumandanı Samet Kuşçuyu aldı. İfadesi alınmak üzere Milli Emniyete götürdü.

Yeni perde

"Akşam, vilayete gittim. Kimse yoktu, Valinin odasına girerek oturdum, Millî Emniyeti açarak Arif Paşadan sordum, ifadesini zaptettiklerini ve tahkikata devam ettiklerini söylediler. Aradan az bir zaman geçti, telâşlı telâşlı Namık Gedik geldi. Samet Kuşçu Millî Emniyetten de firar etmiş, Namıkla birlikte elimize tabanca alarak sanki Kuşçuyu tevkif edecek gibi tavırlar takındık. Firar eden Kuşçu soluğu İstanbuldaki Amerikan konsoloshanesinde almış ve oraya iltica etmiş. Bu iltica karşısında Konsolos Emniyete telefon ederek böyle bir iltica olduğunu bildirmiş. Samet oraya beni zehirleyecekler, öldürecekler dîye iltica etmiş, bu sefer buna mahal vermemek üzere en sıkı tedbirlerin alınmasını emrettim.

Sametin ifadesinde ismi geçenlerin hepsi hakkında tevkif müzekkeresi kesildi. Başta Kuşçu, Albay İlhami Barut, Yarbay Faruk Güventürk, Yüzbaşı Kâzım Özfirat ve daha birkaç kişi... Böylece tahkikata tamamen el koyulmuş oldu. Albay Cemal Yıldırım ile Albay Namık Aşkının da tatkikatta isimleri geçiyordu. Bunlar da tevkif edildi.

"Bu arada, anlıyorum ki 3. Ordu Kumandanı Kamil Akman ile de bir konuşma yapılmış. Hâdise açık olmamak üzere bildirilmiş olmakla beraber, Kamil Akmana büyük mevkiler verebileceklerini söylemişler. Kâmil Akman da verdiği cevapta, avantüriye işlerden vazgeçmeleri lâzımgeldiğini ve kendisine Tümgeneral olmasına rağmen Kolordu kumandanlığı verildiğini, başka bir şey istemediğini söylemiş. Kâmil Paşa böyle söylüyor. Arada, Tümgeneral Cavit Çevik Paşanın da ismi geçiyor. Bunu da İstanbula getirtip Vilâyete oturtacaklarmış... Fakat, tabii Cavit Paşa bunu asla kabul etmiyormuş. Reisicumhur fevkalâde vesveseli, Hâdiseyi mühim, fevkalâde mühim telâkki ediyor. Rusların Türkiyeye taarruz etmiş olmasıyla bu işi ayni telâkki edelim diyor. Adeta hergün, her dakika tahkikat ile alâkalı. Bu işin inhisar ettiği çerçeve içersinde kalmasına asla tahammül edemiyor.

"Artık, o hale geldik ki hergün Reisicumhur ve Başvekil birer defa tahkikat hâkimi Arif Paşayı, ayrıca Genel Kurmay Başkan Vekili Fevzi Mengüçü çağırıp dinliyorlar, hattâ bazen de günde iki defa...

"Ankarada Reisicumhur oturuyor. Başvekil, Dahiliye Vekili ve yanlarında bâzı akıl hocaları olduğu halde burada oturuyorlar ve manalar çıkarılacak lâflar ortaya atıp tahkikat hâkimine telefon açılıyor, yeşilden direktifler veriliyordu. Hattâ bir ara Başvekil Arif Paşayı bizzat arayarak, "Arif Paşa, bu nasıl tahkikat?" demiş ve Arif Paşa bundan çok müteessir olmuş. Kendisini teselli ettim. Müdahale o kadar müziç bir hâl almıştı ki çekilmez ve tahammül edilmez bir durum olmuştu. Artık hâdiseyi daha geniş arzu ettikleri gibi görmek İstiyorlardı.... Dinarda bir merkezin Cemal Yıldırım vasıtasıyla bunları idare etmek istediği yolundaki inkişafı arzu ettikleri şekilde götüremedikleri için çok kızıyorlardı... Yılbaşı gecesini de İstanbulda geçirdim.

"Kırklareli vilâyetindeyken garnizonu gezdiğim sırada Başvekil arıyor dediler. Telefonla görüştüm. Seyahatimin sebebini anlattım ve İstanbuldaki hadise hariç, subayların kendi işleriyle meşgul olduğunu ve bu hâdiseden dolayı hakikaten üzüldüklerini gördüğümü söylediğim zaman memnun oldu.

"Seyahat devam etti. Çanakkale ve Bursaya geçtim. Bursada gene Başvekil aradı. Telefonla görüştüm. Bu sefer Başvekilin nidası biraz küstahçaydı... Şöyle diyordu, "Bu kadar mühim bir hadise varken, sen Birinci Ordu Müfettişini almış seyahattesin. Hadiseye lâyık olduğu ehemmiyeti vermiyorsun."

tü. Ayan Meclisi Korporatif bir teşekkül mü olmalıydı, yoksa seçimle mi teşekkül etmeliydi? Onar ve taraftarları Ayan Meclisinin behemahal korpotarif bir teşekkül olması tisini savunuyorlardı. Gerekçeleri, gene siyasî partilere karşı mevcut fobilerine dayanıyordu. Şayet Ayan Meclisi seçimle teşekkül ederse, siyasî partilerin nüfusu fazla olacaktı. Korporatif bir teşekkülde bu nüfuz çok daha az olacak, hattâ tamamen kalkacaktı. Diğer taraf ise tam aksi tezi savunuyor ve madalyonun öbür tarafının hiç de düşünüldüğü gibi olmadığını belirtiyordu. Şayet türlü teşekküllerin temsilcilerinden meydana gelecek bir Ayan Meclisi kurulursa bu Mecliste partilerin nüfuzu daha fazla olacaktı. Zira siyasi partiler işin kaynağına sızacaklar ve bu teşekkülleri kolaylıkla ele geçireceklerdi. Hâl böyle olunca gönderilecek temsilciler o teşekkülde hangi parti hâkimse onun mensubu olacaklardı. Böylece meslek teşekkülleri politik piyon haline gelecek her birine siyaset enjekte olacaktı.

İşte bütün bu meseleler Komisyonu iki gruba ayırmıştı. Prof. Sarıca, Prof. Tunaya, Doçent Giritli, Prof. İlhan Arsel, Prof. Bahri Savcı bir taraftaydılar. Ayan Meelisinin kuruluşu konusundaki ayrılıkta korporatif sisteme aleyhtar olanların sözcülüğünü İlhan Arsel yapmaktaydı. Doçent Muammer Aksoy o sıralarda Sıddık Samiye pek öyle muhalif görünmüyor ve ortalarda dolaşıyordu. Buna rağmen Ord. Prof. Onarın durumu daha o samandan pek iç açıcı sayılmazdı.

Günlerden tür gün Prof. Tunaya Üniversitedeki masası üzerinde daran ve kendi adına yasılmış bir zarfı alıp ta evdeki çalışma odasının bir köşesine alıncaya kadar komisyon böylesi yuvarlanıp gitmiş, işler, doğrusu istenirse arpa boyu İlerlemeğe başlamıştı. Tunaya odasının bir köşesine attığı zarfı sonra bir arâ yeniden görmüştü. O günlerde vatandaşlardan Tunayaya ve diğer üyelere pek çok mektup gelmekteydi. Profesör mektubu bunlardan biri zannetmişti. Üzerindeki el yazısı son derece sâdeydi, iriydi ve bir orta okul tâlebe sinin yazısına benziyordu. Zarfı eline aldığında köşesinde yazılı "Başbakanlık!' İbaresini görünca şaşırmıştı. Aceleyle açmıştı. Mektup Millî Birlik Komitesinden geliyordu. 2540 sayılı Amirdi ve Tunayaya vazifeden affedildiğini bildiriyordu. Aynı saatlerde Doçent Giritli de aynı şekilde kaleme alınmış bir mektubu okuyor ve Anayasa Komisyonundaki vazifesinden affedildiğine muttali oluyordu.

Giritli ve Tunaya Komisyondan ayrılınca işler biraz süratlenmişti. Zira Onara pek fazla itiraz eden kalmamıştı. Ama bir noktaya gelince mesele gene arap saçına dönmüş ve tekrar iki grup ortaya çıkmıştı. Ayân Meclisi nasıl kurulacaktı?

Korporatif sistemi benimsiyenler Onar, Prof. Velidedeoğlu, Prof. Naci Şensoy, Doçent Vakur Versan, Doçent Lûtfl Durandı. Diğer tarafta ise daha evvelkiler ve bu defa Muammer Aksoy da bulunuyordu. Tartışmalar günlerce sürmüş ve bir türlü hiceticelenememişti. Zaman azdı. Komite Anayasanın bir an evvel hazırlanmasını istiyordu. Komisyon Ayan Meclîsinin kuruluşunda korporatif sistemi göz önünde tutarak tasarıyı hazırlamıştı. Buna göre Ayan Meclisi

Muammer Aksoy
İsyan bayrağı

150 kişiden müteşekkil olacaktı. Mec lise girebilmek için 40 yaşını doldurmak ve yüksek tahsilli olmak lâzımdı. Bu 150 kişinin üçte ikisi korporatif sistem esaslarına göre tesbit edilecekti. Yâni 100 kişi muhtelif mesleki teşekküllerin temsilcileri oluyordu. Bunların sâdece 15 tanesi Cumhurbaşkanı tarafından tâyin ediliyordu. Geriye kalan 85 kişi doğrudan doğruya meslek teşekküllerinden gelecekti. Meclisin diğer elli Üyesi halk tarafından seçilecekti. Onar taraftarı olmayanlar bir arabulma gibi görünen bu sisteme de itiraz etmiştiler. Prf. Kübalı, Prof. Sarıca, Prof. Arsel, Prof. Savcı ve Doçent Aksoy muhalif kalanlardandı. Oylama yapıldığında iki taraf birbirine eşit oylara sahip çıkmıştı. Ancak Başkanın bulunduğu taraf ağır basmıştı. Zira Başkanın bu gibi hallerde iki oyu vardı.

Hikâyenin sonu

Hazırlanan Anayasada iki Meclis bulunuyordu: Mebusan Meclisi ve Ayan Meclisi, Mebusan Meclisindeki milletvekili adedi 300 olarak kabul edilmişti. Bu Meclis doğrudan doğruya halk tarafından seçiliyordu. Her iki Meclisin birleşiminden Türkiye Büyük Millet Meclisi meydana geliyordu. Cumhurbaşkanını iki meclis -Âyân ve Mebusan- birleşerek seçiyorlardı. Anayasanın önemli maddelerinden birini de kurulacak olan Yüksek Askeri Şura teşkil ediyordu. Bu Şûra son derece geniş yetkilere sahip olacak ve Cumhurbaşkanına bağlı bulunacaktı.

Proje bittikten sonra teksiri hay--i zor oldu. Genç asistanlara verilen bu vazife Üniversitenin Hususi Hukuk Enstitüsünün kütüphanesinde yapılıyordu. Genç asistanlar bütün kütüphaneyi kaplamışlardı. Ortadaki ince uzun bir masanın üzerine sayfa sayfa yayılmış Anayasa projesi, tasnife tâbi tutuluyordu. Diğer iki küçük masanın üzerinde henüz tasnif edilmemiş sayfalar vardı. Genç asistanlar mümkün mertebe yere düşen kâğıtlara dikkat ediyorlardı. Kirli veya okunmaz halde olan sayfaların bile birisinin eline geçmesi yasaktı. Nihayet geç vakit paketler tamamlanmış ve kütüphanenin kapısı kapatılmıştı.

Ufak bir değişiklik!

Ama iş ne Onarın "Ohhh" demesi, ne de kütüphanenin kapısının kapatılmasıyla bitti. Anayasa projesi hazırlanmasına hazırlanmıştı. Haftanın başında gönderilmesine de gönderilmişti. Ama ortaya, anlaşılamıyan bir mesele çıktı. Devlet ve Hükümet Başkanı General Gürsel Başkentte yaptığı basın toplantısında, bir defaya mahsus olmak üzere Gumhurbaşkanını halk tarafından tek dereceyle seçileceğini açıklamış, bunun Anayasa tarafından derpiş edildiğini belirtmişti. Ne var ki Anayasa projesinde böyle bir hüküm derhal ve dünyâ kadar yıldırımı üzerine çekeeekti. Öyleyse... Öyleyse Anayasa, Kurucu Meclis yerine kaim olan Millî Birlik Komitesi tarafından ufak bir tâdile uğratılacak ve Başkanın söylediği şekilde bir geçici maddeyle süslenecekti!

Bakalım Onar buna itiraz mi edecekti ,yoksa siyâsi parti fobisi kendisini böyle bir sistemin dahi şampiyonu mu yapacaktı...

C. H. P.

Tatil sonu

Beyaz perdenin ortasında evvelâ kocaman bir 77 rakamı belirdi, sonra sevimli bir yüzün ekranda görünmesiyle birlikte gür sesli bir spiker, İzahatına başladı. Ekrandaki yüz, kısa bir müddet evvel 77. yaşını idrak eden bir delikanlıya aitti. Salonu dolduran binlerce kişi avuçlarını patlatırcasına alkışlamağa başladılar.

Hâdise, geçen hafta pazar günü, Ankaranın Cebeci semtinde, İnci Sinemasında cereyan ediyordu."a.d.s" reklâm firmasının aktüalite programında, bir kaç karelik bir film içinde, 77. yaşını bir müddet önce kutlamış bulunan dinç Muhalefet lideri ismet İnönüyü görmek Ankaralıları ziyadesiyle memnun etmişti. Belli ki Genel Başkanın hasretlisi pek çoktu. Alkış tufanı perde perde yükseldi ve nihayet mevzuun değişmesiyle kesildi.

İnci Sinemasının perdesinden Ankaralılara sâdece bir kaç dakika gözüken İnönüye gösterilen bu sevgi, haftanın başındaki pazartesi günü Ankara garında bir kere daha izhar edilecekti, İsmet İnönü geçen hafta-, nın son günü Haydarpaşadan hareket eden Yataklı Ekspresle Ankaraya hareket etti. Bu yolculuk, tatilinin bittiğinin ve her gün bir parça daha dinçleşen Genel Başkanın mesai devresinin başladığının deliliydi. İnönüye bu seyahatinde eşi Mevhibe inönü, kızı Özden Toker, oğlu Erdal inönü -Erdal İnönü Amerikadan yeni dönmüştü- gelini Sevinç İnönü, torunları Gülsün ve Nurperi Toker refakat etmekteydiler. İnönülerin yolculuğu Sincanköye kadar sakin geçti. Yol boyunca halinden en fazla memnun olan, tabii, küçük Gülsündü. Dede Paşasının yanında olmak onu ziyadesiyle sevindiriyordu.

Sincanköyde, treni meraklı vatandaşlar doldurmağa başladı. Bunların içinde en meraklıları gazetecilerdi. Öncü muhabirleri bir defa daha meslekdaşlarını atlatmışlar ve Muhalefet liderine Sincanköyde mülâki olmak fırsatını ele geçirmişlerdi. İnönü, genç gazetecileri restoranda, sabah kahvaltısında karşısında bulunca, pek keyiflendi. Tabii, bu arada şaşırdı da.. Fakat şaşkınlığını kendine has esprileriyle ifadede beis görmedi. Eskiden tanıdığı bir muhabire:

"— Ne o, İstanbuldan mı geliyordun?" dedi.

Muhabirin cevabı Paşayı kahkahalarla güldürdü. Genç gazeteci, gözlerinin içi gülerek şu cevabı vermişti:

" —Hayır Paşam ,Sincanköy den..."

Bundan sonra Genel Başkan, genç gazetecileri masasına davet etti ve çay içmelerini söyledi. Bu arada öncünün becerikli muhabiri hemen bir kâğıda altı sual yazıp el çabukluğu ile İnönünün eline sıkıştırdı. İnönü kâğıda baktı ve:

"— Nedir bu, gene sual mi soracaksın?" dedi. Arkadan ilâve etti: "Yok yok! Bu defa beni tongaya bastıramıyacaksın". Sonra, genç gazetecinin üzülebileceğini düşünerek sırtını okşadı ve "Hele şimdilik dursun, zamanı gelince cevabını alırsın" dedi.

Ne var ki, genç muhabir pek azim liydi:

"— Nolursun Paşam, bir tanesine olsun cevap verin" diyerek İnönüyü zayıf tarafından yakalamağa çalıştı.'

İnönünün gençleri kıramadığını biliyordu. Fakat Genel Başkan bu hücumu da o kendine has yumuşaklıkla savdı ve muhabire dönerek:

"— Baban seni hâlâ evlendirmiyor mu?" dedi.

Anlaşılan, İnönü işi tatlıya bağlamak niyetindeydi.

Sincanköy ile Ankara arasındaki mesafe bu minval üzere sohbetle geçti. Paşayı Ankara garında büyük bir kalabalık bekliyordu. Bu kalabalığın ekseriyetinin gençlerden müteşekkil oluşu dikkati celbediyordu. Bu arada, C.H.P. nin her yerde hazır ve nazır politikacıları da Genel Başkanı istikbale gelmişlerdi. Yataklı Ekspres gara girer girmez hemen İnönülerin bulunduğu kompartımanın önüne toplanıldı. Biraz sonra da İsmet İnönü vagonun penceresinde gözüktü. Her zamankinden daha dinç ve neşeliydi. Belli ki bu oldukça uzun İstirahat kendisine yaramıştı. Trenden indi ve durmadan alkışlayan kalabalığın arasından yürüdü.

Dinamik adam

İnönünün İstanbuldan gelişiyle C.H.P. Genel Merkezinde elle tutulur bir hayatiyet kendini belli etti. Genel Başkan Genel Merkeze ilk ziyaretini hemen o pazartesi, saat 17 de yaptı. O gün öğle yemeğini CH.P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksallarla birlikte yemiş ve öğleden sonra mûtadı veçhile bir parça istirahat etmişti. Ne var ki, 77 yaşındaki bu dinamik adamı Genel Merkezde bekleyen işler çoktu. Yaz ayları içinde Genel Merkezde girişilen faaliyet hakkında malûmat almak lâzımdı. Pazartesi günü saatlerin 17 yi gösterdiği sıralarda Karanfil Sokaktaki binanın merdivenlerini ağır ağır çıkarken, Genel Başkan tekrar işinin basında olmanın huzuru içindeydi.

İnönü Tüzük Tadil Komisyonu üyeleriyle temas etti, onların fikirlerini aldı. Daha sonra Genel Sekreter Aksal ile çay içerken, parti programı üzerinde müdavele-i efkârda bulundu. Akşam Ayten Sokaktaki 20 numaralı evin kapısı önüne geldiğinde canlılığını bulmuştu.

Genel Başkanın ikinci günü de hareketli ve bereketli oldu. Akşama kadar ziyaretçilerle meşgul olan İnönü, salı günü saat 17 de gene Genel Merkezin merdivenlerini çıkıyordu. İnönünün o gün de ziyaretçileri vardı. Bunlar Ankara Gazeteciler Cemiyeti İdare Heyeti üyeleriydi. Genel Başkan gazetfecüeri odasında kabul etti. ve onlarla uzun uzun hasbıhalde bulundu. Gazeteciler balolarına şeref vermesini Inönüden ricaya gelmişlerdi. Paşa bundan ziyadesiyle memnun oldu ve balolarına gelmeyi vaad etti.

İnönü Ankara garında

Programlar

Yassıada saati

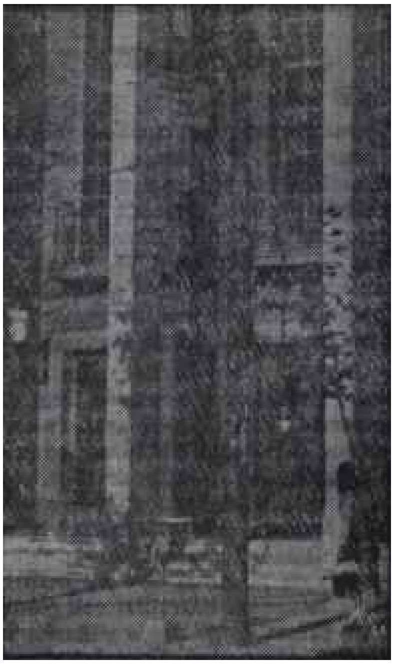
14 Ekim cuma gecesi saat 20.30'da radyolarını açanlar, herhalde şimdiye kadar hiçbir programı bu kadar heyecanla dinlediklerini hatırlamıyorlardı. Pek tabii bütün Türkiye yine cumaya rastlayan 27 Mayıs sabahının erken saatlerinde radyolardan yayılan hürriyet müjdesinin heyecanım unutmuş değildi. Fakat İnkılâp sabahı radyo bir programla değil, bir ihtilâl ve inkılâp havan içinde bu müjdeyi, hazırlıksız olarak derlenen bir yayınla bütün yurda ve dış memleketlere duyurmuştu. Geçen cuma gecesi saat 20.30'da herkesin büyük bir merakla radyosunun başın koşmasının sebebi ise bir program, hem de çok önemli bir programdı. Bu program "Yassıada Saati" ismini taşımaktaydı ve Milli Birlik Komitesi üyesi Orhan Erkanlının belirttiği gibi 27 Mayıs sabahının bir devamı o» lan hesap gününde, Yassıadada banda alınmış sesleri bütün Türkiyeye yayacak, düşüklere ait duruşmaların en ince noktalarını Ve heyecanım âdeta canlı olarak köylere, şehirlere, kahvelere,. oturma odalarına, salonlara götürecekti.

Duruşmaların başladığı tarihi günün gecesi "Yassıada Saati"nin bu kadar heyecanla beklenmesinin daha başka sebepleri de vardı. 14 Ekim cuma sabahı uykularından uyananların ilk hatırladıkları noktanın düşüklerin duruşmaları olduğuna şüphe yoktu. İşte bu heyecanla Ankara Radyosunun 7.30'daki birinci haber bülteninden duruşmalara ait birşeyler öğrenmek istiyenler spikerin "Kültür Kervanı Marmarisde" diye söze başladığım duymuşlardı. Bu, bültendeki ilk haberdi. Fakat bültenin ikinci ve üçüncü haberinde de Yassıadaya ait bir tek kelime bulmak imkânsızdı. Radyo haberlerini derleyen Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün bu husustaki tutumunu bilmeyenler Pek fazla şaşırmadılar ve merakla Ankara Radyosunun ikinci haber bültenini beklemeğe koyuldular. Ankara Radyosunun ikinci haber bülteni saat 12.45'de idi. Zamanı gelince yine radyolarını açanlar, spikerin bu sefer de "Sayın basın mensupları için Yassıadadaki duruşmalar dolayısıyla her gece saat 20.30'da 30,78 metre 9745 kilosiklden yeni bir yandırma servisinin başlayacağını" bildirdiğini duydular ve sevindiler. Bir kere, haber bülteninin başında Yassıadanın ismi geçmişti Artık bundan sonra duruşmalara ait haberler gelecek demekti. Fakat heyecandan olsa gerek, spiker duruşmalara ait haberi atlamış ve "Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Geceki Oturumu" başlığı ile dış haberlere geçmişti. Artık bu kadarı da olmazdı! Bir spiker yanılıp ta en önemli haberi bırakarak dış haberlere geçemezdi. Fakat yanılan spiker değil, dinleyicilerdi. Çünkü Basnı - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünde hazırlanan Ankara Radyosunun 14 Etkim 1960 tarihli ikinci haber bülteninde de Yassıadaya ait tek bir kelime yoktu. Bültenin başındaki Yassıada duruşmaları için' hazırlanan yazdırma servisi anonsu ise radyo idaresi tarafından kaleme alınmıştı.

Ankara, İstanbul ve İzmir Radyoları birer Devlet müessesesiydi. İstenildiği taktirde Yassıadadan doğrudan doğruya yayın bile yapabilirler, duruşmaları günü gününe değil, dakikası dakikasına bütün Türkiyeye ve dünyaya duyurabilirlerdi. Bu gibi bir yayın için Basın - Yayın Genel Müdürlüğünün Yassıadaya hat çektirmesi ve gereken diğer teknik tedbirleri alması işten bile değildi. Fakat duruşma salonundan doğrudan doğruya yapılacak yayının mahzurları göz önünde tutularak bu fikirden vazgeçilmişti. Bu demek değildi ki, Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün idare ettiği radyolar en kısa zamanda, en seri vasıtalarla Yassıadadan haber alamazlar ve bu haberleri radyoların öğle bültenlerinde veremezler. Yassıadada ilk celse açıldıktan tam iki saat 45 dakika sonra bir devlet radyosu "Duruşmalar şu saatte, şu şekilde başladı, İkinci haber bültenimizi okuduğumuz şu sırada da Yassıadada şunlar olmaktadır" diyemezse, o radyoya da radyo denemezdi. İlgililerin hâlâ yerlerinde saymaları, hâlâ son yılların haber alma vasıtalarına ve usûllerine başvurmamaları ise işin utanılacak tarafını meydana çıkarıyordu.

Ankara Radyosunun ikinci haber bülteninden iş çıkmadığını görenler için heveslerini 19.00'daki üçüncü haber bültenine saklamaktan başka çâre yoktu. Fakat ne kadar gariptir ki üçüncü haber bülteni de Bakanlar Kurulunun toplantısına ait bir haberle başlıyor ve ancak İkinci sayfada duruşmalara ait gayet kısa bilgi veriliyordu.

İşte, "Yassıada Saati" duruşmaların başladığı ilk gün gerek kendine has özelliklerden, gerekse dinleyicinin daha önce bu konuda haber alamamış olmasından ötürü merakla beklenmekteydi. Fakat o saatte radyolarını açanlar yine hayal kırıklığına uğramaktan kendilerini alamadılar. İstanbul Radyosundan naklen yayınlanan programın daha başlangıcında kesintiler meydana gelmiş, Yassıadada alınan sesler adamakıllı anlaşılmamış ve "Yassıada Saati" beklenen tesiri yaratamadan 15 dakikada sona ermişti. Ses kalitesi kötü, programcılık tarafı son derece zayıf olan bu yayım beğenmeyen dinleyiciler, derhal telefonlarına sarılarak şikâyetlerini Radyo idaresine bildirdiler. Uzak yerlerden telgraf çekenlerin sayısı da oldukça yüksekti. Herkes on yıldanberi memleketi inleterek idare edenlerin duruşmaları hakkında bir haber alamadıkları için, hesap verirlerken onların seslerini duyamadıkları için Devlet Radyolarından şikâyetçiydi. Bu programın önemi *göz* önünde tutularak bir radyo ekibinin Yassıadaya gönderilmesi, en az iki radyo muhabirinin duruşmaları takip etmesi, bir prodüktörün de o sırada banda alman seslerin hangi kısımlarının programda kullanılacağını not etmesi gerekirdi. Bundan sonra da bantlar ve notlarla beraber en kısa zamanda İstanbul Radyosuna dönmek, orada duruşma şurasında alınmış notlara göre spikerin okuyacağı anonsları yazmak ve bu anonslar arasına da yerinde alınmış sesleri koymak vardı. Bu kolay bir iş değildi. Fakat radyoculuktan ve programcılıktan anlayan üç kişinin, düzenli bir ekip çalışmasıyla altından kalkabileceği bir işti.

Radyoevi
Körle yatan şaşı kalkar

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Yunanistan

Sıcaklaşma

Bu hafta başında Dışişleri Bakanı Selim Sarperin Atinayı resmen ziyaret edeceği haberi, birkaç zamandan beri soğumaya yüz tutan Türk - Yunan münasebetlerinin bir kuvvet kazanmasını isteyenleri ümide düşürdü.

İşin aslına bakılırsa, güçlükler alınganlıklara dayanıyordu ve bu alınganlıkların bellibaşlı kaynağı da Yunanistandı. Bilindiği gibi, sakıt Başbakan Adnan Menderes, iç politikada bizzat yarattığı buhranlar yüzünden Yunaniatana yapacağı resmi ziyareti birçok kereler geri bırakmıştı. Birbirini takip eden bu tehirler, doğrusu istenirse, pek haklı olarak Yunanistanda sinirlilik uyandırıyordu. Bu gibi milletlerarası nezaket icaplarına son derece düşkün olan Yunan halk efkârı bu yüzden gitgide artan bir hassasiyetin içine giriyordu. Fakat, 28 Nisan olaylarından sonra Adnan Menderesin Türkiyedeki mevkiinin iyice sarsıldığı artık ayan beyan anlaşılınca, Yunanistandaki alınganlık bu sefer yerini endişe ve çekingenliğe bırakmıştı. Yunan Hükümeti, bir yandan Türkiyenin resmi Başbakanına yaptığı resmi daveti geri alamıyor, öte yandan da, kendi memleketinde bu kadar menfur hale gelmiş bir kişiyi Yunan Kraliyet Devletinin en büyük şereflerini bahşederek ağırlamak neticesinde, Türk halkoyunun -düşmanlığını değilse bile- hiddetini üzerine çekmek İstemiyordu. Bu sebeple Adnan Menderesin, düşmeden önce Yunanistana yapacağı seyahati tehiz etmesi, gerek Ahkamdaki Yunan Büyükelçiliğinde, gerek Atinâda gizli fakat büyük bir memnuniyet uyandırmıştı. Fakat, 27 Mayıs İnkılâbından sonra Türk Devlet adamlarının Yunan Devlet adamlarının evvelce yapmış oldukları resmi ziyareti hemen iade etmelerine elbette ki imkân kalmamıştı. Türkiyenin iç vaziyetinde geçirdiği bu büyük ve hayırlı değişiklik Yunan Devlet adamları tarafından derhal anlayışla karşılandı Ve ziyaret iadesinin sâdece Dışişleri Bakanı tarafından, -Orgeneral Gürselin Hükümet Başkanı olarak Karamanlisin ziyaretini iade etmesi takdirinde aynı zamanda taşıdığı Devlet Başkanlığı vasfı, protokol bakımından türlü güçlükler, hattâ imkânsızlıklar doğuracak olduktan başka, Gürselin zaten böyle bir ziyaret yapmasına maddi imkân da yoktu.

Selim Sarper

Yolcu yolunda gerek

-yapılmasına karar verildi. Fakat, bu karara rağmen bir süre sonra bâzı alınganlıklar yine işin içine karışıverdi. Dışişleri Bakanı Sarperin Atinadan önce Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısına giderek orada 27 Mayıs İnkılâbının mâna ve gayesini izah etmesi gerekiyordu. Bu durumda, ziyaret tarihini uyuşturmakta bâzı zorluklar çıktı ve Yunanlılar yine tercih edilmedikleri kanaatine kapıldılar. Fakat, Sarperin New York'tan döner dönmez en kısa zaman zarfında Atmaya gitmeğe karar verişi sayesinde bu alınganlıklar da ortadan kaldırıldı. Ziyaret bu hafta perşembe günü başlayacak ve üç gün sürecekti. Yunan Hükümeti bu vesileyle ayrıca bellibaşlı Türk gazetecilerinden kurulu bir heyeti de davet etmişti.

Doğrusu istenirse, Türkiye ile Yunanistan arasındaki münasebetler Zürich Andlaşmasının yapılmasından beri biraz soğumağa yüz tutmuştu. Bunun bellibaşlı sebebi, Yunanlıların, Lefkoşede Kıbrıs hakkında aylarca süren müzakerelerde, bize ve İngiltereye karşı Makariosun aşırı taleplerini desteklemediklerini söylerken, öte yandan da, Makariosu frenlemek için fiilî hiçbir harekette bulunmamalarıydı. Fakat, artık bu mesele üzerinde elbette ki durulmayacaktı. Lefkoşe müzakereleri sonuçlanmış ve Kıbrıs bağımsız olmuştu. Ancak, Kibrisin istikbâli için iki taraf arasında bâzı kararlara varılması ve bu kararlara varılırken yeni şüphelerin dogmasının önlenmesi de kesin bir zaruretti. Bu meselelerin başında, Türkiye ve Yunanistanın Kıbrısta takip edecekleri müşterek bir politikayı tespit etmek geliyordu. İki tarafta da Devlet adamları. Adada Türk ve Rum cemaatleri arasındaki anlaşmazlıkları tamamen ortadan kaldırmanın kabil olmadığını biliyorlardı. İşte, bilhassa bü bakımdan da Atinanın ve Ankaranın kendi cemaatlerine ayni yolda tavsiyelerde bulunarak onları itidale çağırmaları lâzımdı. Bu prensip üzerinde İra tarafın anlaşması hiç şüphesiz çok kolay olacaktı.

Kıbrısla ilgili bir diğer konu memurlar meselesiydi. Londra Anlaşmalanna göre, Kıbrıs idaresinde Rum memurlar % 70, Türk memurlar ise *% 30* nisbetinde yer alacaklardi. Fakat, kısmen Rumların iyiniyetinin azlığından , kısmen de yeter sâyıda Türk personel olmadığından bu esâs bir türlü gerçekleştiıilemiyordu. Bu sebepten dolayı Kıbrıs Temsilciler Meclisinde Türk milletvekilleriyle Hükümet arasında bâzi çatışmalar bile olmuştu. Sarperle Averoff bu konuyu da halledip, Lefkoşede yapılacak müşterek tavsiyeleri tespit etmek durumundaydılar.

Bu arada iki Bakanın Türk Yunan sınırında meydana gelen eşeverici sihir olayına da kısaca temas edecekleri muhakkaktı. Fakat, şüphesiz olan şey Averoff'un bu konuda memnuniyetini beyan edeceğiydi. Öyle anlaşılıyordu ki, bu meselede kibahat daha çok Türk tarafındayda ve Türk Hükümeti bu kabahati dostluğâ yaraşır bir şekilde açıkkâlplilikle kabul ediyordu. Gereken tedbirler alınmıştı ve tazminat işi de en kısa zamanda halledilmek üzereydi. Türkiyenin bu davranışı, Atina müzakerelerinin başarısını sağlayacı bellibaşlı psikolojik unsur olacaktı.

Bunun dışında, Türkiyenin Yunanistandan bir Şikâyeti olmalıydı.O da Yunanistanın Müşterek Pâzar işinde Türkiyeyi bir tarafa bırakarak iş görmesi ve Brükselde Türkyeye sırf bir ticari rakip gözüyle bakmasıydı. Hakikatte ise, Batı Avrupanın zenginleri karşısında iki tarafın uzun vadeli menfaatleri müşterekti ve Yunanistanın bu zarure anlaması, hem Türk - Yunan dostluğu, hem de bizzat kendisi için çok yerinde olacaktı.

KİTAPLAR

Bir Varmış Bir Yokmuş Portreler

(Yusuf Ziya Ortaçın edebi hatıraları, Akbaba Yayınevi, Kültür eserleri serisi I, İstanbul, Yeni Matbaa 1960, 188 sayfa 500 kuruş).

Biz bize benzeriz vecizesi dünyanın başkaca hiç bir yerinde Türkiyede olduğu kadar gerçeği ifade etmez, Gerçekten biz bize benzeriz ve başkaca hiç bir milletin mensupları bize benzeyemez. Her işimizde, ama her işimizde biz bize benzeriz. Başkasına benzemeye de ne özeniriz, ne lüzum görürüz, ne de gayret gösteririz. Bu, bilimden sanata, politikadan tiyatroya kadar her âlânda böyledir.

Meselâ bizde mizah dergileri vardır, başyazarları dünyanın en ciddi konuları ile uğraşır, gene bizde gündelik gazeteler vardır, başyazı sütünlarında dünyanın en komik mizah, yazıları çıkar. Edebiyat dergisinin içinde atomların parçalanması vaya Einstein nazariyesi ile ilgili bir bilim yazısı, bir spor dergisinin içinde şiir, bir mizah dergisinin içinde ise edebi hatırat bulmak bizim memleket okuyucusu içte hiç de şaşılacak şeyler değildir. Bizim, memlekette herşey bir kaos halindedir. Doktoru adalet, avukatı sağlık, mühendisi mil li eğtim, öğretmeni de tarım bakanı olarak görmek gene bizim memlekette umuru âdiyeden olan şeylerdir.

İnsanlarımız ve insanlarımızın değer ölçüleri de biraz böyledir. Biz biraz da yavrusunu yiyen kediler gibiyizdir. İçinden hiç birşey çıkmayacak dediğiniz bir kaostan en mükemmeli çıkarır, sonra oturur bunu güzelce kuşa çeviririz.

Velhasıl, memleketimizde hayat galesine bir hercümerçtir ki, kimin ne olduğu, nasıl ve ne zaman olduğu hiç anlaşılmaz. Dün bir şeye ak mı dedik ertesi gün aynı inanç içinde, bir gün önce ak dediğimiz şeyin kara olduğunu isbat eder, işin hoşu buna karşımızdakini de inandırırız.

İşte son günlerde bu kaosun içinden gene bir mükemmel eser çıktı: Yusuf Ziya Ortacın, "Bir varmış, bir yokmuş - Portreler" adlı kitabı.

Yusuf Ziya Ortaç, devrin adamıdır. Evvelki gün şu, dün bu, bugün de o zatın arabasına binmiş ve onun düdüğünü çalmıştır. Hem de, bu iddiayı en yüksek perdeden reddederek. Ama gene kabul atmak lâzımdır ki, bu örtülü ödenek kurbanı, devrimizin en usta kalemlerinden birine sahiptir. Tıpkı bir Burhan Belge gibi. Sezarm hakkım Sezara vermek lâzımdır. Yusuf Ziya Ortaç, ne yazarsa güzel yazmıştır. İster evvelki günün C.H.P. ulularına kulluk, ister dünün D.P. büyüklerine bağlılık, isterse bugünün idarecilerine hayranlık nâmesi kaleme alsın. Ortacın yazdığı her satırı okurken insan, elhak güzel yazmış der. Üstelik Ortaç gerçekten iyi bir üslûpçu, eşi güç bulunur bir tahkiye ustasıdır.

Portrelerinde Yusuf Ziya Ortaç, hep kaybettiğimiz edebi şöhretlerden bahsettiği için, onun bu yazılarını okumak okuyucu için, hele onu yakın dan tanıyan okuyucu için çok daha kolay ve zevklidir. Zira ölülerden herhangi birşey istemenin imkânı yoktur, bu bakımdan, da bu yazılarda herhangi bir arka fikir aramak zorunda değilsiniz demektir. Portreler yüzde yüz samimiyet içinde kaleme alınmış satırlardan meydana gelmiştir. Portreleri okurken, olsa olsa tek endişe duyacağınız husus, Yusuf Ziya ile bu dünyadan göçüp gitmiş edebi şöhret arasındaki konuşmanın gerçekten Ortaçın yazdığı gibi kendi lehinde cereyan edip etmediği hususunun tesbiti zorluğudur ki, bu kadarcık kusur da kadı kızında bile bulunacaktır.

Yusuf Ziya Ortaç, Portreler ile edebi hatırat kitaplığına gerçekten değerli, bir eser kazandırmıştır. Kitabına yazdığı önsözde de belirttiği gibi, Batıda zengin bir hatıralar edebiyatı olmasına rağmen bu bizde maalesef yoktur. Yahut yok denilecek kadar azdır.

Bir zamanların "Hecenin Beş Şairi"nden biri olan Ortaç, pek genç yaşında atıldığı edebiyat âleminde tanıdıkları ile arasında geçenleri portrelerde dile getirmektedir. Portreler, Yusuf Ziyanın görüş açısından Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret, Cenap Sahabettin, Halit Ziya, Hüseyin Cahit, "Süleyman Nazif, Rıza Tevfik, Mehmet Akif, Celâl Sahir, Abdullah Cevdet, Mithat Cemal. Ahmet Haşim,

Yusuf Ziya Ortaç
İğneli fıçı

Emin, Ömer Seyfettin, Enis Behiç-Yahya Kemal, Ercüment Ekrem, İbrahim Alaattin, Halil Nihat, Reşat Nuri, Mahmut Yesari ve İbn-ül-Emin Mahmut Kemali anlatmaktadır. Aslında üç beş kitap sayfasını geçmeyen bu yazılara tam birer portre gözü ile bakmak yanlıştır. Bunlar olsa olsa, son derece işinin ehli bir ressamın kara kalemle üstünde pek fazla da durmayarak yaptığı eskizlere benzemektedir. Ama okuyucu için, hele işin derinini aramayan okuyucu için portreler gerçekten dörtbaşı mâmur birer tanıtma yazısıdır. Öyle tanıtma yasılan ki, meselâ bir Tevfik Fikreti, bir Yahya Kemali, bir Ömer Seyfettini hiç bilinmeyen tarafları ile gözler önüne koyuyor.

Edebiyat dünyamız için gerçekten bir kazanç olan Portrelerde Yusuf Ziya Ortaç kalemini öylesine ustalıkla oynatmıştır ki şaşmamak mümkün değildir.

Meselâ Yusuf Ziyanın kalemi ile çiziliveren Mahmut Yesarinin portresi kısa, keskin kalem darbeleri içinde, 1945 de ruhunu teslim etmiş bir Bab-ı Âli kurbanının canlanan ruhudur. Ömer Seyfettinin portresini okurken de, Cenap Sahabettini okurken de, Ziya Gökalpi okurken de aynı kalemin bu şahısları nasıl canlandırdığım görüp şaşmamak mümkün değil. Sonra gene bu kalemin kalkıp da üç beş kuruşluk menfaat uğruna "arizeler" döktürdüğünü Öğrenmek ise, birincisinden çok daha şaşılacak bir şey. Ama ne yaparsınız ki, galiba bu memleketin kaderi bu.

T İ Y A T R O

Ankara

Yeni mevsimin getirdikleri

İstanbul tiyatroları yeni mevsime bir gençleşme havası içinde, faaliyetlerini saat 6 tiyatrolarıyla teksif ederek girdilerse, Ankara tiyatroları da beş sahnede altı koldan faaliyetti geçerek ve yepyeni, güzel bir tiyatro salonu kazanmış olarak girdiler. Gençleşme bahsine gelince, Ankara sahnelerinin bu bakımdan herhangi bir aşıya ihtiyâçları olmasa gerek. Çünkü en yaşlı aktörünün bile 25. sanat yılı henüz kutlanmadı. Ortalama yaş durumuna göre, Devlet Tiyatrosu topluluğu dünyanın en genç tahsisattı tiyatrolarından biridir. Devlet Konservatuvarı mezunlarıyla kadrosu her yıl kendiliğinden gençleşen bu müessese, sahnelerinin sayısı çoğalmağa ve bölge tiyatrolarının öncülüğünü etmeğe başladığındanberi zaten kesif bir faaliyet içindeydi. Aynı kadro ile Ankarada dört sahne üzerinde her akşam temsil verirken, İzmir ve Bursa tiyatrolarında da yıllardanberi bütün mevsim boyunca temsiller vermekteydi. Yeni Tiyatronun açılmasıyla, -bu yıl, Devlet sahnelerinin sayısı yediye çıktı. Bu yedi sahneye aktör yetiştirmek için Devlet Tiyatrosunun başvurduğu tek değişiklik, Oda Tiyatrosunu saat 6 tiyatrosu haline getirmekten ibaret oldu. Böylelikle, orada vazife âlân sanatkârlarım akşam temsillerinde, öbür sahnelerinde, başka eserlerde de kullanabilmektedir.

Üzücü olaylar

Yeni mevsimin getirdiği üzücü olaylar da var. İstanbulda "Kral Lear"in ilk temsil akşamı yuhalanması ne kadar üzücü bir olaysa, Ankarada, beş sahne birden perdelerini açarken, bu perdelerin açılmasında birinci derecede emeği geçen genç ve dinamik bir sanat adamının, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Cüneyt Gökçerin, 'Vazifeyi ihmâl" suçuyla mahkemeye verilmesi de o kadar üzücü bir olaydı, inkılâp hareketinden sonra hemen her teşekkülde, türlü sebep ve âmillerle -çoğu zaman da şahsî kıskançlıklar, düşmanlıklar ve küçük hesaplarla- bir ihbar salgını alıp yürümüştü. Bu salgının Devlet Tiyatrosuna da sirayet etmemesi için sebep yoktu. Yalnız şu var ki, bir sanat müessesesinde, sanat ve idare işlerinin sorumluluğunu üzerine almış, seçkin ve muvaffak bir kimseye yöneltilen suçlamalarda çok hassas davranmak, bu işi tiyatro idaresinin ve sanatın bütün inceliklerine ve özelliklerine vâkıf, yetkili, sağduyu sahibi kimselere yaptırmak lâzımdı. Hiç olmazsa, vaktinin çoğunu makam odasında değil, sahnede geçiren bir sanatkâr Genel Müdürün esas Vazifesinin resmi evrak imzalamaktan önce, sanat işlerini yürütmek olduğunu, tiyatronun herhangi bir Devlet dairesi gibi kırtasiyecilikle, memur zihniyetiyle idare edilemiyeceğini takdir edecek kadar bilgili re sağduyu sahibi kimselere...

Cüneyt Gökçerin, başardı bir Parla turnesinden sonra Opera Genel Müdürlüğünün de kendisine tevdi edildiği, Milli Birlik Hükümetinin tam itimadına mazhar olarak vazife gördüğü ve Başkente yurdumuzun belki en güzel salon tiyatrosunu kazandırdığı günlerde mahkemeye verilmiş olması, yapılan teftiş ve tahkikin bu zihniyetle ve bu anlayışla yürütülememiş olduğu hissini vermekte ve umumî efkârı üzmektedir. Birçok gazetelerde, bu Olayla ilgili olarak çıkan yazılar bunu göstermektedir.

"Şair Ruhu"

Devlet Tiyatrosu, Büyük Tiyatroda, mevsimi Eugene O'Neil'in 'Şair Ruhu" -"A Touch of the Poet" adlı oyunuyla açtı. Geçen yıl Oda Tiyatrosunda sahneye konulmuş olan "Günden Geceye" -"Long Day's Journey into Night"- den sonra "Şair Ruhu"nu repertuvarına almakla Devlet Tiyatrosu bu ünlü yazarın, ölümünden sonra sahne ışığına çıkan, son iki eserini de seyircilerine tanıtmış oluyor.

"Günden Geceye" otobiyografik bir eserdi. Yazar kendi ailesini ele almış, geçmişi ile övünen, hesabi ve bencil babasını, morfin müptelâsı anasını serseri kardeşini "veremli oğul"u duygulu bir dille konuşturmuş, bu marazi hava içinde geçen gençlik yıllarının kasvetli tablosunu çizmişti. Ne var ki "Şair Ruhu"nda otobiyografik bir taraf, bunun kaçınılmaz neticesi olan duygulu bir hava yok. Baba -Cornelius Melody- geçmişi ile övünen duygulu yaşıyan tarafları, bencilliği, kızınâ karşı haşin ve zalim davranışları, içkiyi olan düşkünlüğü ile "Günden Geceye"deki Babaya -James Tyrone- çok benziyor. Buna bakarak, vakası 1822 Amerikasında geçen bu oyundaki kişileri, eser hakkında Devet Tiyatrosu Dergisinde özlü bir tahlil yapmış olan Özdemir Nutku gibi, O'Neil'in ataları saymak mümkün. Ama kocasına körükörüne bağlı, âşık ananın -Nora Melody- babasının tam tersine çok realist, hattâ pratik, gayesine varmak için herşeyi yapacak, sevdiği adamı baştan çıkarmaktan çekinmeyecek kadar gözü pek kızın -Sârâ Melody- Tyrone'lara benzer tarafları hiç yok.

O'Neil bu oyununda, hayalleriyle yaşayan, herkesi ve her şeyi kendi mihveri etrafında çevirmek isteyen, "egocentrique" bir baba tipini akı almış. Tasvirle, karşı konulmaz tutkuların, alışkanlıkların esiri haline gelmiş insanların düştükleri çıkmaz içindeki umutsuz durumlarını göstermekle yetinmemiş, onları biribirleriyle ve gerçekle çarpıştırmış, senanda da kişilerine yeni bir hayat görüşü edinmek, yeni bir anlayışa varmak imkânını tanımış. Böylece Talavera savaşı kahramanı, Wellington ordusunun eski yiğit subayı, göç ettiği Amerikada hancılık etmekten artık utanmıyacak, çevresindeki, hattâ evindeki insanları hor görmeyecek, artık Talavera savaşının yıldönümlerinde o sırmalı, apoletli eski subay üniformasını kuşanıp aynanın karşısına geçerek Byron'dan şiirler okumayacak, gırtlağına kadar borç içinde olduğu halde âhırında safkan kısrak beslemekten, bütün asalet iddialarından vazgeçecek, zamana uyacak ve işine dört elle sarılıp hânını daha iyi işletmeğe çalışacaktır. Bu neticeye varmâk için Cornelius Melody'nin, düelloya davet ettiği, kızının seviştiği delikanlının babâsından iyi bîr ders alması ,o sonradan görme zengin adamın uşaklarından dayak yemesi, yara bere içinde, sırmalı üniforması paramparça olmuş, bitkin bir halde evine dönmesi ve safkan kısrağını bir tabanca kursunuyla öldürmesi kâfi gelecektir. Aslında Corneliua Melody kısrağını

değil, hayatı kendisine zindan eden o "şair ruhu"nu, içindeki İrlandalı gururunu öldürmüş ve kurtulmuştur.

Sahnedeki oyun

"Şair Ruhu" Büyük Tiyatroda, O'Neil çapında bir dram yazarına lâyık bir oyunla, çok iyi oynanıyor. Eseri sahneye koymuş olan Muazzez Kurdoglu, birkaç yıldanberi giriştiği reji çalışmalarının en başarılısını gerçekleştirmiş. Eserin, vakanın zaman ve mekan içindeki havası kadar psikolojik havasını, dram yüklü be--eri havasını bütün gerginliğiyle ve isabette vermiş. Teferruata varmaya kadar itina ile çalışılmış bu ağırbaşlı reji aynı alanda çalışan erkek meslekdaşlarında gıpta uyandıracak 'bir üstünlük taşıyor. Refik Erenin dekorlarıyla Hale Erenin kostümleri de bu güzel neticenin alınmasında rejiye birinci derecede yardımcı oluyor.

Eserin kahramanı olan "Baba"da Yıldırım Önalı meslek hayatının en ölçülü, en kusursuz . yaratışlarından birinde seyretmek başlıbaşına bir zevkti. Yıldırım Önalda, bu mevsim başı, dikkate değer bir gelişme, bir olgunlaşma, bir durulma var. İlk defa olarak başka eserlerdeki rollerini hatırlatmadan, yepyeni bir hüviyetle, tam bir 0'Neil kişisi olarak karşınıza çıkıyor. Oyununda, en basit, en küçük jestlerinde ve mimiklerinde bile ne bir fazlalık, ne bir eksiklik var. Cornelius Melody'nin mağrur, hoyrat, zâlim, içkisine, şevkine, itiyatlarına düşkün, övüngen, bencil, sonra Aşman, müşfik, zavallı ve zavallılığı içinde de asil ve "erkek" taraflarını, büyük komedyenlere vergi bir üslûb bütünlüğü içinde canlandırıyor.

Eserin en silik, en şahsiyetsiz görünen kişisi Nora Melody'ye Nermin Sarova, çok yumuşak bir oyunla, tatlı, sevimli ve tesirli bir ifade kazandırıyor. Babasının bütün kusurlarını yüzüne vurmaktan çekinmeyen, dikbaşlı, fakat sağduyu, irade ve azim sahibi Sara Melody'yi Gülsen Alnıa--ık rolün tazeliğine zarar vermeyen, liri ve nüanslı bir oyunla canlandırılır. Sevgilisine râmolduğunu, kadınlığını duymanın saadetini annesine anlattığı sahne, oyun ve ifade bakımından, başarısının zirvesiydi. Haluk Kurdoğlu, Jamie Cregan'da, Tomris Oğuzalp Deborah'da, Haşim Hekimoğlu da avukat Nocholas'da gerçeklikleri olan tipler çizdiler.

İstanbul

Tevrattan sahneye

İstanbul Şehir Tiyatrosunun dram bölümünde "Kral Lear" yuhalanırken bir başka oyun, bir saatlik bir ara ile, hayranlık uyandırdı ve uzun uzun alkışlandı. Bu eser, Amerikalı yazar Archibald Mac Leish'in "Eyyub Etrafında Oyun" adı altında oynanan -orijinal adı "J. B."- manzum dramıdır. Nüvit Özdoğrunun dilimize çevirdiği, dekor ve kostümlerini çizdiği, sahneye de koyduğu bu modern trajedi Tevratdaki Eyyub hikâyesini sahneye çıkarıyor. Yazarın gayesi şu: Bugünün insanı, iman ve günâh meselesinde ne düşünüyor, nasıl davranıyor? "Tanrı verdi, Tanrı aldı" felsefesi bugün, teknik üstünlüğüne ve temiz yürekliliğine inanan dürüst Amerikalı iş adamı için hâla

"Eyub Üzerine Oyun
Umutların üstünde netice

mevcut mudur ve bir kıymet ifade etmekte midir?

Mac Leish bunu denemek için Tanrı ile Şeytanı da sahneye çıkarmaktan çekinmemiş. Kulunun iman gücüne güvenen Tanrı, Mr. J. B.'yi. hiçbir günâhı olmadığı halde felâketten felâkete sürüklüyor. Birer birer çocuklarını, servetini, hayat arkadaşını, sıhhatini elinden alıyor. Onu sefalete, devasız illetlere, daha kötüsü yalnızlığa düşürüyor, yerden yere vuruyor. Hepsi kulunun imanını, tevekkülünü, sabrını denemek ve Şeytanı yenmek için. Şeytan yenildiğini İtiraf ediyor ve Mr. J. B. kaybettiği herşeye tekrar kavuşuyor. Ama başına gelenlerin nedenini sormaktan, hikmetine akü erdiremediği yaradılışın sırrına isyan etmekten, geri kallerle avunacak, körükörüne inanacak çağda değildir. Herşeyi bilmek, öğrenmek istiyor. Buna henüz muvaffak olamıyor belki, ama şüphe tohumu bir kurt gibi içine düşmüş, kafasını kemirmeğe başlamış, imanını sarsmıştır.. Mr. J. B. yaradılışın sırrını bir gün başkasının, başka bir kuvvetin değil, gene kendi kendisinin çözebileceğini seziyor. Taşıyan ve "gören", "görmesini bilen", bir gün herşeyi keşfedecektir.

Başarılı bir oyun

Nüvit Özdoğru "Eyyub Etrafında Oyun"u Şehir Tiyatrosunda yenilik, hattâ hâdise sayılacak bir başarıyla sahneye koymuş. Çizdiği dekorlar içinde, esere havasını ve mânasını kazandıran çok modern bir sahne düzeni yaratmış. Şehir Tiyatrosu aktörleri bu düzene rahatça girmişler, eseri iyi tanıyan, hilen, doğru bir yorumla kendilerine de tanıtan bir rejisörle çalışınca umutların üstünde güzel neticeler de elde etmişler. 6 kadar ki. "Eyyub Etrafında Oyun"u seyrederken insan, kırk yıllık Şehir Tiyatrosu kadrosunu değil de, tanımadığı ilk defa karşılaştığı Avrupalı bir sanat topluluğunu seyrediyor hissine kapılıyor.

Başlıca rollerden Tanrıda. Sami Ayanoğlu çok tesirli bir kompozisyonla muvaffak oluyor. Şeytanda, geçen mevsimin büyük başarısı "Hamletin kahramanı Engin Cezzar için aynı şey belki söylenemez. Biraz tentral, bu yüzden de suni kalıyor. Ama rolünün bütün öteki rollerden güç olduğunu da teslim etmek lâzım

Eyyub rolüne gelince: Hüseyin Kemal Gürmen son yıllarda oynadığı kişilerin en inandırıcısını, gerçekliği olanını, aym zamanda da en ifadelisini canlandırıyor. Karısı Sarah'da Gülistan Güzey, sıcak ve tatlı bir oyunla rolünün ilk kısmında çok muvaffak oluyor. Ama imanını çabucak kaybettiği zaman, kocasını bırakıp gitmesiyle neticelenen isyan fırtınasına tutulduğu zaman, bu sıcaklık ve tatlılık kâfi gelmiyor. Tanrıya körükörüne inanmakla, güvenmekle inanmamaktan, güvenememekten doğan çatışmayı bütün keskinliği ve acüğı ile belirtmediği için Eyyub'un dramı da daha kuvvetle, daha vuzuhla belirmiyor.

"Eyyub Etrafında Oyun" fikir ve sanat değeriyle Şehir Tiyatrosu repertuvarı için muhakkak ki bir kazançtır. Ama yeni başlıyan saat 6 tiyatrosu seyircilerine biraz ağır gelmiyecek mi? Bunu zaman gösterecektir.

Tarih İçinde

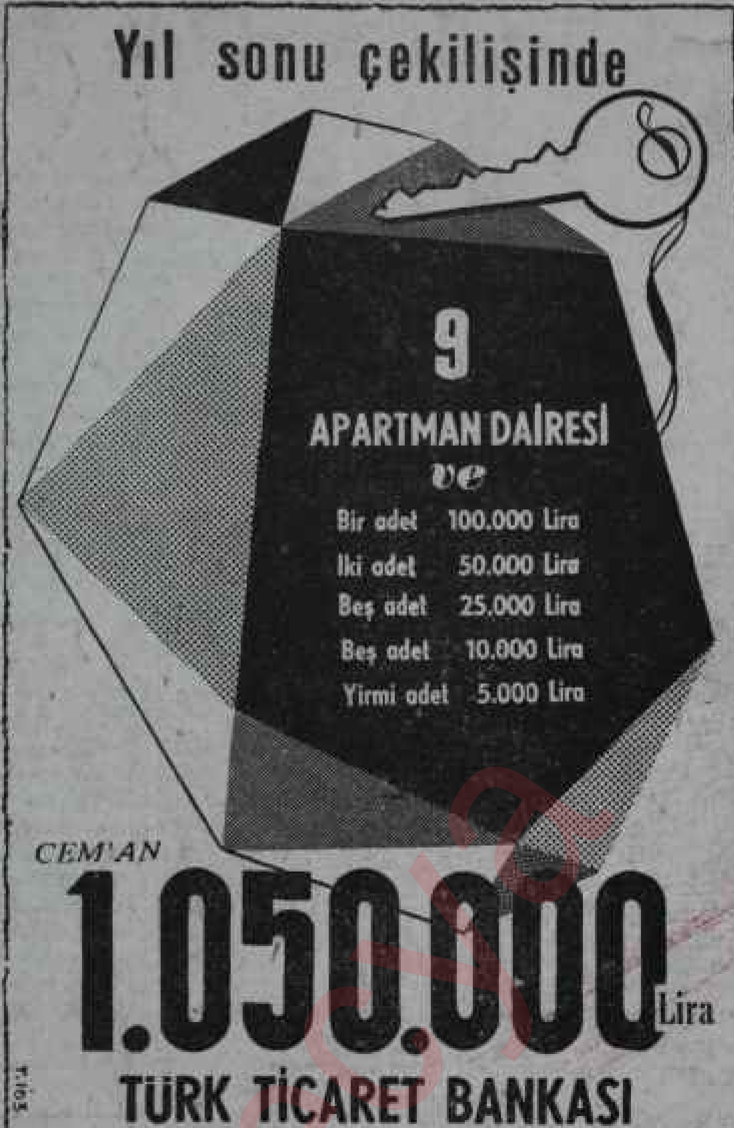
AKİS

*Geçen haftadan itibaren **AKİS**, Yassıada duruşmalarının sonunu kadar, mutlaka biriktirilmesi gereken bir mecmua hüviyeti kazanmıştır. Zira, aradan seneler geçtikten sonra, bu tarihî duruşmaların hikâyesini okumak isteyenler, eğer ilim adamı değillerse mutlaka **AKİS** koleksiyonlarına başvuracaklardır. Gündelik gazetelerde, mecburen dağınık ve bölük pörçük çıkacak tafsilât sadece **AKİS**'te, üstelik başka bir yerde bulunmayacak geniş malûmatla birlikte derli toplu halde yayınlanacaktır. Duruşmalar boyunca çıkacak **AKİS**'ler ayrı bir seri halinde ciltlendiğinde kütüphaneler son derece alâka çekici bir vesikayla zenginleşmiş olacaktır. **AKİS**, duruşmaların hakikî mânasını ve cereyan tarzının sıhhatli hikâyesiyle beraber hâdisenin havası, akisleri, tefsirleri, tepkilerini aksettirecektir.*

*Ancak, teknik imkânsızlıklar ve son derece süratli çalışma temposu, üstelik **AKİS**'in bir aktüalite mecmuası olma karakterini her ne pahasına olursa olsun muhafaza endişesi duruşmalar boyunca çıkacak sayıların başka baskılarının yapılmasına mâni teşkil edecektir. Bu bakımdan kütüphanelerde böylesine canlı bir koleksiyon bulundurmak isteyenler **AKİS**'i ilk yayınlandığı gün almaya çalışmalıdırlar. **AKİS**, her hangi bir kâğıt ziyanını önlemek maksadıyla her sayısını ancak talep edildiği miktarda basacak, bayilerin tahmin hatası mecmuanın bulunmamasına yol açacaktır.*

Sayın okuyucularımızın dikkat nazarına durumu, özür dileyerek arzederiz.

Yıl sonu çekilişinde
9
APARTMAN DAİRESİ
ve
Bir adet 100.000 Lira
İki adet 50.000 Lira
Beş adet 25.000 Lira
Beş adet 10.000 Lira
Yirmi adet 5.000 Lira
CEM'AN
1.050.000 Lira
TÜRK TİCARET BANKASI